

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Tjaša Tušek

Izzivi sodelovanja staršev in starih staršev pri vzgoji otrok

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Študentka: Tjaša Tušek

Naslov dela: Izzivi sodelovanja staršev in starih staršev pri vzgoji otrok

Kraj: Ljubljana

Leto: 2017

Št. strani: 51

Št. tabel: 2

Št. prilog: 3

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Deskriptorji: Družina, vzgoja, vzgojni stili, starši, stari starši, medgeneracijsko sodelovanje, izzivi, razvidnost družinske skupine.

Povzetek: Danes definicija družine ni več univerzalna, ampak je odvisna od posameznika, ki jo definira. Starši so tisti otrokovi pomembni drugi, ki zanj skrbijo in ga vzgajajo. Poleg staršev pa so pogosto za otroka pomembni drugi tudi njegovi stari starši. Ti so vnukom prva izkušnja medgeneracijskega sožitja, ki pogosto daje otroku dve pomembni izkušnji in sicer ljubezen in naklonjenost.

Teoretični uvod sem razdelila na tri poglavja, in sicer družina, vzgoja in stari starši. V prvem sem zapisala nekaj definicij družine, opisala proces socializacije, pisala sem o mejah, potrebah, komunikaciji in vlogah v družini ter opisala družinske življenjske poteke in spremembe znotraj teh. V drugem poglavju sem opisala kakšna je bila vzgoja včasih in kakšna je danes, ter vzgojne stile. V zadnjem pa sem zapisala kdo so stari starši, kakšna je bila njihova vloga včasih in kakšna je danes ter opisala medgeneracijsko solidarnost.

Empirični del je kvalitativna raziskava. Populacijo sestavljajo starši in stari starši. Zbiranje podatkov je potekalo z intervjuvanjem, zbrane podatke pa sem obdelala kvalitativno. Raziskala sem, kako starši oziroma stari starši razumejo vzgojo, kakšne pristope uporabljajo pri vzgoji, kako pri vzgoji med seboj sodelujejo in na katerih področjih jim uspeva, kje pa se soočajo z izzivi itd. Namen raziskave je bil raziskati življenjski svet staršev in starih staršev, s čimer sem želela prispevati k boljši razvidnosti družine in medgeneracijskega sodelovanja na področju vzgoje.

Title: Challenges of collaboration between parents and grandparents in raising children

Descriptors: Family, upbringing, parenting methods, parents, grandparents, intergenerational collaboration, challenges, clarity of family unit.

Abstract: The universal aspect of the definition of family is nowadays obsolete; the definition itself is formed by an individual. Yet the parents remain the significant party, which takes care of a child and raises a child. Grandparents are also an important part for a child – they are a child's first intergenerational harmonious interaction with the oldest living ancestors, who dote a child with love and affection.

The theoretical section of this paper is divided into three chapters – family, upbringing and grandparents. The first chapter defines the term family, describes the socialisation process, boundaries, needs, communication, family roles and the course of family life and changes within the family unit. The second chapter compares the upbringing in the past with raising a child today and various parenting methods. The final chapter defines grandparents and their family role in the past and today; the chapter also describes intergenerational solidarity.

The empirical section is a qualitative research of population comprised of parents and grandparents. Method of data gathering is interview, which was later processed qualitatively.

The paper studies how the parents and grandparents understand upbringing, what are their methods, how do they collaborate in raising a child and how do they face challenges etc. The study aims to research the life of parents and grandparents to achieve better clarity of family and intergenerational collaboration within a family unit.

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Tjaša Tušek

Izzivi sodelovanja staršev in starih staršev pri vzgoji otrok

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Ljubljana, 2017

PREDGOVOR

Čačinovič Vogrinčič (2008: 78) družino opredeljuje kot delovno skupino, saj raziskovanje prispevka posameznih članov v vsakdanjem življenju odpira pot za spreminjanje vlog, za nova pravila in drugačno organiziranost.

Za pisanje diplomskega dela na temo, izzivi v sodelovanju staršev in starih staršev pri vzgoji otrok, sem se odločila po tem, ko sem na socialnem omrežju zasledila pogovor o izzivih s katerimi se je soočala ena od uporabnic v sodelovanju s taščo vezano na različne poglede na vzgojo. K tej odločitvi so prispevali tudi občasni komentarji prijateljev na to temo. Odločila sem se raziskati kako starši in stari starši sodelujejo pri vzgoji, predvsem pa na katere izzive znotraj tega naletijo in kako se z njimi soočijo.

Z rojstvom otroka preide družina v drugo fazo družinskega življenjskega poteka. Takrat se začne proces socializacije in vzgoje, pojavijo pa se tudi nove vloge. V otrokovem življenju pa imajo pogosto pomembno vlogo tudi stari starši, ki so otroku prva izkušnja medgeneracijskega sožitja z najstarejšim rodом živih prednikov. Ta daje otroku dve pomembni izkušnji, ljubezen in naklonjenost (Lipar in Ramovš 2013: 48). Starši in stari starši v vzgoji sodelujejo pri tem pa je pomembna medgeneracijska solidarnost. To opredelimo kot socialno povezanost med generacijami, ki se nanaša na odnose med ljudmi in na preiskovanje vezi, ki povezuje posameznike s skupinami in skupine med seboj. Solidarnost se navezuje na pozitivne vidike povezovanja med ljudmi. Ti pozitivni vidiki so toplina, naklonjenost, privlačnost, interakcija, nudenje pomoči, ko je ta potrebna itd. (Hlebec et. al. 2012:7) V sodelovanju pa se starši in stari starši pogosto soočajo s konflikti, ki jih je potrebno razreševati, da bi bili odnosi med generacijama dobri.

Z raziskavo želim raziskati medgeneracijsko sodelovanja staršev in starih staršev pri vzgoji otrok. To bi mi kot bodoči socialni delavki pomagalo bolje razumeti, kako starši oziroma stari starši razumejo vzgojo, kakšne pristope uporabljajo, kako (pri vzgoji) med seboj sodelujejo in kje jim uspeva, kje pa se soočajo z izzivi itd.

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Nini Mešl za pomoč in vodenje pri pisanju diplomskega dela.

Hvala vsem staršem in starim staršem, ki ste s sodelovanjem v raziskavi pripomogli, da je delo nastalo.

Hvala družini in prijateljem za podporo, vse vzpodbudne besede in nasvete v času pisanja.

KAZALO VSEBINE

1.	TEORETIČNI DEL	1
1.1.	DRUŽINA.....	1
1.1.1.	<i>Definicije družin</i>	<i>1</i>
1.1.2.	<i>Primarna družinska socializacija.....</i>	<i>2</i>
1.1.3.	<i>Meje in razmejevanje v družini</i>	<i>3</i>
1.1.4.	<i>Potrebe posameznika in družine</i>	<i>4</i>
1.1.5.	<i>Odpornost družine</i>	<i>6</i>
1.1.6.	<i>Komunikacija v družini</i>	<i>7</i>
1.1.7.	<i>Vloge</i>	<i>9</i>
1.1.8.	<i>Družinski življenjski poteki in spremembe.....</i>	<i>11</i>
1.2.	VZGOJA.....	14
1.2.1.	<i>Vzgoja nekoč in danes.....</i>	<i>15</i>
1.2.2.	<i>Vzgojni stili.....</i>	<i>16</i>
1.2.2.1.	<i>Avtoritarni vzgojni stil</i>	<i>17</i>
1.2.2.2.	<i>Permisivni vzgojni stil</i>	<i>18</i>
1.2.2.3.	<i>Demokratični vzgojni stil</i>	<i>19</i>
1.3.	STARI STARŠI.....	20
1.3.1.	<i>Kdo so stari starši?.....</i>	<i>20</i>
1.3.2.	<i>Vloga starih staršev nekoč in danes.....</i>	<i>22</i>
1.3.3.	<i>Medgeneracijska solidarnost</i>	<i>23</i>
2.	PROBLEM	27
2.1.	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	28
3.	METODOLOGIJA.....	29
3.1.	VRSTA RAZISKAVE	29
3.2.	VIRI PODATKOV.....	29
3.3.	POPULACIJA IN VZORČENJE	29
3.4.	ZBIRANJE PODATKOV.....	31
3.5.	OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	31
3.5.1.	<i>Urejanje gradiva</i>	<i>31</i>
3.5.2.	<i>Določitev enot kodiranja.....</i>	<i>31</i>
3.5.3.	<i>Odprto kodiranje.....</i>	<i>32</i>
3.5.4.	<i>Osno kodiranje.....</i>	<i>33</i>
4.	REZULTATI IN RAZPRAVA	35
5.	SKLEPI	46

6.	PREDLOGI.....	48
7.	LITERATURA	49
8.	DRUGI VIRI	52
9.	PRILOGE	53
9.1.	VPRAŠALNIK	53
9.2.	ODPRTO KODIRANJE.....	53
9.3.	OSNO KODIRANJE	72

1. TEORETIČNI DEL

1.1. DRUŽINA

1.1.1. Definicije družin

Pojem družina nam lahko predstavlja ljubezen, skrb, podporo, varnost, srečo, spodbujanje itd., lahko pa tudi nasilje, strah, zavračanje, ponižanje itd. Vsakemu od nas lahko družina predstavlja nekaj drugega, zato je težko enotno in vseobsegajoče opredeliti, kaj družina je in kaj ni. Vsebinske razlike pri razumevanju pojma se razlikujejo glede na tistega, ki definira (Rener 2006: 8).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR, maj 2004) v 2. členu družino definira kot življenjsko skupnost staršev in otrok, kjer zaradi koristi otrok uživa posebno varstvo. Menim, da ga opredeljuje zelo ozko, celo diskriminatorno. Definicija ne priznava pluralnosti družinskih oblik, ampak le eno izmed mnogih.

Čačinovič Vogrinčič (2008: 78) družino opredeljuje kot delovno skupino, saj raziskovanje prispevka posameznih članov v vsakdanjem življenju odpira pot za spreminjanje vlog, za nova pravila in drugačno organiziranost. Je prvi socialni sistem, v katerem otrok živi. Le-ta s svojimi značilnostmi vpliva na osebnost v vseh fazah njegovega razvoja. Starši so za otroke pomembni drugi, ki določajo svet, ki ga mora internalizirati. Slednjih si otrok ne more izbrati (Čačinovič Vogrinčič 1998: 23).

Družina je sistem, ki sam sebe uravnava po pravilih, ki so se izoblikovali v zgodovini sistema, na osnovi poskusov in zmot. Znotraj tega sistema se preizkusi, kaj je v odnosu dovoljeno, dokler si družina sama ne izdelata lastnega sistema pravil. Ta se nanašajo na zgodovinsko opredeljene transakcije, ki imajo značilnosti verbalne oziroma neverbalne komunikacije. Pomembno je, da se člani družine držijo pravil, saj bo družina le tako preživela (Selvini Palazzoli v Čačinovič Vogrinčič 1998: 87). Družina je ena od najstarejših oblik skupnega življenja ljudi, ki temelji na sorodstvenih vezeh. Najpomembnejše naloge, ki jih opravlja, so biosocialnoreprodukcijska, ekonomska, socializacijska in varstvena (Milošević Arnold, Poštrak 2003: 31).

Družino je dobro definirala Martina Tomori (1994: 5), saj v opisu zajema tako pozitivne kot tudi negativne izkušnje, ki si jih posameznik pridobi v skupini : »V družini lahko človek doživi največja veselja in najbolj boleča razočaranja. Marsikomu je družina vir moči, nekoga

drugega pa izčrpava bolj kot vsa druga področja življenja. V družini je človek deležen najbolj nežne skrbi in nege, a tudi najbolj trdnih zahtev. Od nje dobi dragocena darila in v njej doživi najhujše izgube. Mnoge družina v življenju rešuje, a marsikoga tudi uniči.«

Definicij družine je ogromno, te pa so lahko zelo raznolike, sajako je zato, ker različne stroke drugače razumejo ta pojem. Razlog je tudi pluralnost družin. Pri večini definicij je poudarek na tem, da gre vsaj za dvogeneracijsko skupnost in družbeno institucijo, ki skrbi za otroka/e (Rener 2008: 16). Poleg teoretskih definicij je pri teh največji poudarek na tem, da ne gre za neko univerzalno definicijo. Ta je različna od človeka do človeka, zato se v delovnem odnosu z definicijo družine približamo posamezniku. Razširjena družina v definiciji zajema poleg staršev in otrok še stare starše. Ker pa se diplomsko delo nanaša na sodelovanje v družini, med starši in starimi starši s poudarkom na vzgoji, se mi zdi pomembno podati nekaj definicij za teoretični vpogled v ta sistem. Izzivi vzgoje se lahko pojavijo v različnih družinskih oblikah.

1.1.2. Primarna družinska socializacija

Znotraj družine potekajo različni procesi, najpomembnejši je zagotovo primarna socializacija, ki »steče« ob otrokovem rojstvu. Pri tem procesu gre za ustvarjanje prvega otrokovega sveta, v katerem naj bi si otrok pridobil zaupanje v pomembne druge kot osebnosti in zaupanje, v to, da je svet takšen kot so ga oni določili.

Pomembni drugi otrokov svet modificirajo najprej osebno, kot ljudje, kot starši. Otrokove nepopačene nagonske težnje se dotikajo potlačene nagonske težnje starša. Slednji te zahteve doživi konfliktno, kar ga sili v to, da otrokovih potreb ne zadovolji. Druga je modifikacija za družbo, v kateri se mora otrok naučiti tistih tehnik in znanj, ki jih potrebuje za vključitev vanjo (Mertins v Čačinovič Vogrinčič 1998: 24). Gabi Čačinovič Vogrinčič (1998: 24) dodaja in izpostavlja še tretjo modifikacijo, v kateri se mora otrok naučiti vlog v družini.

V procesu socializacije se oblikuje tudi otrokova osebnost. E. H. Erikson (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 24) jo pojmuje skozi osem stopenj osebnostnega razvoja. Na vsaki od teh stopenj mora posameznik rešiti specifične probleme razvoja, vsaka faza ponuja boljše ali slabše izide. Vsaka od naslednjih stopenj v razvoju postavlja nove naloge in hkrati prinaša možnost krize. *Prvo razvojno obdobje* traja do otrokovega prvega leta starosti. Cilj tega obdobja je temeljno zaupanje. Znotraj le-tega mora otrok dobiti dovolj dobrih izkušenj za razvoj temeljnega občutka lastne vrednosti. Slab izid je lahko temeljno nezaupanje. *Drugo*

razvojno obdobje je od otrokovega prvega do četrtega leta, njegov cilj pa je avtonomija. Otrok mora imeti izbiro izkušnje o samostojnosti, neodvisnosti. Slab izid tega je dvom, sram, negotovost, nezmožnost uveljavljanja. *Tretje obdobje* traja med otrokovim četrtem in petim letom starosti, ko si otrok že postavlja cilje in se organizira za njihovo uresničitev. Otrok, ki vse hoče po svoje, sili starše, da postavijo omejitve. Cilj je doseči iniciativnost, slab izid pa so občutki krivde, konformizem. Med šestim in enajstim letom je v *četrtem obdobju*. Cilj tega je, da se otrok nauči delavnosti. V tem obdobju zmore in želi prevzeti naloge, obveznosti, pokazati vztrajnost pri delu. Hkrati z uspehom lahko doživi tudi neuspeh. To obdobje sovpada z vstopom v šolo. Slab izid so izkušnje neuspeha, manjvrednost, nesposobnost. Cilj *petega obdobja*, v času med otrokovim dvanajstim in petnajstim letom, je razvoj identitete. Gre za čas, ko otrok zbira odgovore na vprašanja »kdo sem, kaj zmorem, kaj želim, kakšen sem v očeh drugih«. Slab izid je identitetna zmedenost. Naslednje obdobje je *zgodnje odraslo obdobje*, ki traja od petnajstega do tridesetega leta. To obdobje omogoča in odpira možnost za intimnost v romantičnih in spolnih odnosih, za ljubezen, solidarnost. Slab izid je izolacija. Temu sledi *srednje odraslo obdobje*, ki traja od tridesetega do petinšestdesetega leta. To je obdobje ustvarjalnosti, kjer posameznik dela to, za kar se je namenil. Slab izid je stagnacija, nazadovanje. Zadnje obdobje je *zrela doba*. Ta traja od petinšestdesetega leta do posameznikove smrti in prinaša integralnost. Je doba sprejemanja sebe, sprava z življenjem in zmožnost zanimanja, skrbi in spoštovanja drugih. Slab izid je obup.

Primarna socializacija je pomemben proces, v katerem se oblikujeta otrokov svet in osebnost. Tega modificirajo otrokovi pomembni drugi in sicer osebno, za družbo in za družino. V tem procesu so pomembna tema meje, ki se od družine do družine razlikujejo.

1.1.3. Meje in razmejevanje v družini

Meje so pravila, ki določajo, kdo sodeluje, kdo je znotraj in kdo zunaj družinskega delovanja. Družinske meje morajo biti razločne in prilagodljive, da družina lahko deluje. Obstajata dve skrajni vrsti meja, in sicer tiste, ki so prenizke, da bi sistem deloval, in tiste, ki so previsoke (Constable, Lee 2004:86). Različni avtorji jih različno poimenujejo. Nekateri ločijo med jasnimi, togimi in nejasnimi, drugi med povezanimi, polpovezanimi in nepovezanimi, tretji ločijo med prepustnimi, polprepustnimi in nepropustnimi, četrti med prenizkimi, previsokimi ter prilagodljivimi itd.

Na meje podobno gleda tudi Skynner (1994: 184), kateremu se zdi pomembno, da so meje prilagodljive. Otroci in mladostniki potrebujejo trdne meje, ob katerih lahko preizkušajo svojo

moč. Pomembno je, da se posamezniku omogoči odkrivanje lastnih meja. J. Cleese (v Skynner 1994:187) dodaja, da morajo starši postavljati zelo jasne meje in sicer brez zadržkov, ne glede na stališče otrok (v naprej morajo vedeti, da se večinoma ne bodo strinjali). Mejo definira kot območje na zunanjem robu podsistema kot točko prehoda, kjer se značilnosti sistema spremenijo, poudarek pa je dobesedno na razmejenosti. Izredno pomembno funkcijo družine vidi v tem, da posamezniku omogoči, odkrivanje njegovih meja, da se identificira znotraj le-teh, in da se razmeji od drugih podsistemov. Otrok mora razlikovati notranjost od zunanosti in sebe od drugih. Izkusiti mora, da so njegovi občutki znotraj meja. Svoje meje lahko vzpostavi in spozna le, če so jasne meje starševskega podsistema. (Skynner v Čačinovič Vogrinčič 1998: 167) S slednjim se strinja Jan-Uwe Rogge (2004: 213) in dodaja, da kdor jih postavlja, mora spoštovati tudi otrokove meje, saj mora to temeljiti na brezpogojnem spoštovanju otroka. Meje ne smejo biti veljavne za vselej, ampak jih je treba spreminjati glede na otrokov napredek ter na razvoj odnosa med starši in otrokom.

Minuchin (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 168) meje izenačuje s pravili. Pravi, da so te lahko jasne, toge ali nejasne. Meje določajo kako se družina prilagaja spremembam in kako so pri tem uspešni. Družina potrebuje jasne meje, ki omogočajo dovolj varnosti za spreminjanje. Če so meje pretoge, onemogočajo komunikacijo in mobilizacijo. Člani jih lahko prestopijo le v izredno močni stresni situaciji, sicer pa so nepovezani. Nejasne meje članom otežujejo avtonomijo in neodvisnost, konflikt/stres pa se iz posameznika prenese na celo družino.

Meje so za otroke nujno potrebne. Kljub temu, da jih avtorji različno poimenujejo, se strinjajo, da se morajo starši odločiti za neko »srednjo pot«. Postavljanje meja je izrednega pomena pri vzgoji otrok. Otroci jih namreč potrebujejo, da se počutijo varne in zaščitene. Z njimi odraščajo in se učijo. Meje povedo svetu kdo je posameznik, s čim je zadovoljen in s čim ni, kaj je pripravljen narediti itd. Omogočajo nam, da upoštevamo sebe.

1.1.4. Potrebe posameznika in družine

Družina je prvi socialni sistem, v katerem mora posameznik prepoznavati in poimenovati lastne potrebe. Znotraj tega sistema se nauči, kako z njimi ravnati, jih izraziti in kako jih zadovoljiti. Poleg otroka pa imajo v družini potrebe tudi starši. Znotraj družinskega sistema tako soobstajajo (individualne) potrebe staršev, otrok in skupinske potrebe družinske skupine. Gre za raziskovanje specifične družinske modifikacije v oblikovanju posameznikovih potreb, sistema njihovega zadovoljevanja v interakciji in komunikaciji v družini in s tem torej za raziskovanje značilnosti teh potreb (Čačinovič Vogrinčič 1998: 135-136).

Osnovne potrebe in sposobnosti, ki jih v družini poskuša zadovoljiti posameznik, so potreba po varnosti, po pripadanju, sposobnost za komunikacijo, sposobnost za izbiro, sposobnost za rast, interakcije, za skrb in za ljubezen (Constable, Lee 2004:18). Te J. Berger (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 139) razdeli na tri sklope – potreba po pripadnosti, potreba po smislu ali upanju in potreba po izražanju nezadovoljstva. Berger meni da, »tisti ljudje, ki so trdno ukoreninjeni v kakšni skupini (družini, zakonu, ad hoc skupini, na primer klubu ali psihoterapevtski skupini), lahko zadržijo, kontrolirajo svoja nezadovoljstva, tudi če je dejavnik smisla oziroma upanja na ničelni ravni, še bolj pa, če se začenja polniti z energijo. Tudi ljudje, ki so navdušujoče povezani s kakimi nalogami, ljudmi (vodjo, starši, ljubezenskimi partnerji) ali idejami, lahko zdržijo mnogo odpovedovanja na področju pripadnosti in nezadovoljstva, čeprav jih občasno preplavijo občutki nezadovoljstva in izoliranosti. Če je oseba zelo izolirana, zelo nezadovoljna in nima upanja, je na poti k smrti« (J. Berger v Čačinovič Vogrinčič 1998: 139). Pojmovanje J. Bergerja pa je podobno tudi konceptu družinskih potreb, ki sta ga razvila avtorja Kantor in Lehr. Slednja pišeta (Kanthor in Lehr v Čačinovič Vogrinčič 1998: 139), da vse interakcije v družini služijo zadovoljevanju treh ciljev – potrebe formulirata kot dimenzije ciljev. Ti so čustvena povezanost, moč in smisel. Tem se posameznik ne more odpovedati, to pa pomeni, da se mora družina organizirati tako, da lahko te posameznikove potrebe tudi zadovolji.

V družini je potrebno vedno znova razreševati nasprotje med posameznikovimi in družinskimi potrebami, ki so izoblikovane v družini. Družinski člani se pri zadovoljevanju potreb posameznika sprašujejo, kolikšen in kakšen je njegov prispevek k ohranitvi družine in kakšna je njegova vloga pri zadovoljevanju družinskih potreb. Piše (Čačinovič Vogrinčič 1998:135), da »simbolični interakcionizem razlaga vedenje za zadovoljevanje potreb kot odkrivanje lastnih potreb in pristajanje na potrebe drugih, kot usklajevanje, katerega rezultat mora biti komunikacija, ki omogoča hkrati enkratnost in integriranosti v družino«. (Čačinovič Vogrinčič 1998:135)

Potrebe delimo na potrebe posameznika in potrebe v družini. Nasprotje teh je potrebno vedno znova razreševati. Da bi bile zadovoljene tako ene kot druge je pomembna odpornost v družini oziroma zmožnost prilagodljive družine. Pomembna je predvsem komunikacija, katere rezultat je usklajevanje.

1.1.5. Odpornost družine

Ena od značilnosti družine je odpornost oziroma moči za okrevanje. O tem pišeta avtorja Constable in Lee (2004: 23) kot o zmožnosti družine, da:

- pristopi k težavi kot izzivu, ki je razdeljen med vse člane družine;
- normalizira in ubesedi stiske;
- uporabi pristop za pridobivanje občutka lastne koherence;
- osmisli dogodke skozi običajen ali pojasnjevalni pripis;
- je optimistično pristranska;
- obvladuje oblikovanje možnosti;
- črpa iz spiritualnih virov;
- razvija prilagodljivost;
- razvija večno povezanost;
- primerno uporablja ekonomske in socialne vire;
- je medsebojna komunikacija odprta in jasna;
- skupno rešujejo probleme.

O odpornosti v družini oziroma moči za okrevanje je pisala tudi F. Walsh (2003 v Mešl 2013: 357), ki jo je definirala kot sposobnost upirati se in odskočiti od neugodnih življenjskih izzivov. To družinskih članom omogoča, da si opomorejo in rastejo na podlagi teh izkušenj. Avtorica je navedla tri ključne procese, ki krepijo odpornost v družini. *Družinski sistemi prepričanj* zelo vplivajo na posameznikov pogled na krizo, na njegovo trpljenje in možnosti. Odpornost izhaja iz skupnih prepričanj, ki povečajo možnosti za izhod iz kriz, za zdravljenje in rast. Družinskim članom pomagajo, da najdejo smisel v kriznih situacijah, spodbujajo pozitiven pogled, poln upanj, ponujajo transcendentne ali duhovne povezave. Pogosto so prepričanja družinskih članov raznovrstna, celo nasprotujoča, kar lahko povzroča konflikte. Kot drugi proces navaja *družinske organizacijske vzorce*. V družinski organizaciji je odpornost podprta s fleksibilno strukturo, povezanostjo ter z družbenimi in ekonomskimi viri. *Komunikacijski procesi* pa gradijo odpornost z vnašanjem jasnosti v krizne situacije, s spodbujanjem odprtih čustvenih izražanj in s spodbujanjem reševanja problemov s sodelovanjem.

1.1.6. Komunikacija v družini

V družini je prav tako pomembna sposobnost posameznika in družine, da se soočita, prepoznata in oblikuje odnose, da raziščeta komunikacijo in obvladata njena pravila. Komunikacija ima v družini vedno dve nasprotujoči nalogi – po eni strani se z njo dogaja razmejevanje posameznika, istočasno pa ustvarjanje celote. Lahko je verbalna ali neverbalna, vsebinska ali odnosna, simetrična in komplementarna, skladna in neskladna. (Čačinovič Vogrinčič 1998: 192-202)

Definicijo komunikacije dobro povzame Gabi Čačinovič Vogrinčič (1998: 192): »Komunikacije nosijo breme izdelave pravil, oblikovanje vlog, ustvarjanje relativno trajne strukture in določanja pogojev za spreminjanje. Danes je breme, ki ga meje in možnosti komunikacije v družini nosijo za njeno usodo, večje kot je bilo kdaj koli doslej: moški in ženska, mož in žena, starši in otroci morajo raziskovati, se dogovoriti in ustvariti nove možnosti za skupno življenje«.

V nadaljevanju navajam štiri komunikacijske vzorce po Virginii Satir (1995: 72-82), ki jih ljudje uporabljamo, da bi se izognili nevarnosti zavrnitve. Teh se posamezniki naučijo že v otroštvu od staršev ter družbe, ki jih učijo, kaj je primerno in kaj ne. Trajna uporaba katerega koli izmed naštetih vzorcev posameznika utrdi v nizkem samospoštovanju. Prvi vzorec je *pomirjanje*, ki ga posameznik uporablja, da se drugi ne bi razjezil. Govori priliznjeno, želi ugajati, se stalno opravičuje in nikoli nikomur ne nasprotuje, vsemu vedno pritrdi. Osebe s tem vzorcem mislijo o sebi, da so brez vsake vrednosti, da morejo biti vsakomur hvaležne in da so krivi za vse, kar gre narobe. Primer učenja takega vzorca je: »Nikomur se ne vsiljuj; zahtevati stvari zase je sebično«. Posameznik, ki uporablja vzorec *obtoževanja*, je neumoren iskalec napak, diktator, šef, tiran, ki deluje oblastno. Njegovi notranji občutki pa so, da je osamljen in neuspešen. Šele, ko se mu kdo podredi, ga uboga, dobi občutek, da je nekaj vreden. Primer učenja takega vzorca: »Nikomur ne dovoli, da bi te poniževal; ne bodi strahopetec«. Posameznik, ki uporablja vzorec *zastraševanja*, je zelo korekten, zelo pameten, ne kaže čustev in se abstraktno izraža. Avtorica ga primerja z računalnikom in slovarjem. Primer učenja takega vzorca je »Ne bodi neumen, preveč si pameten, da bi delal napake«. Posameznik, ki uporablja vzorec *odmikanja*, uporablja besede, ki nimajo smisla ali pa niso povezane z obravnavano stvarjo, na dane razmere se nikoli ne odziva, njegovi notranji občutki so, da ni nikomur mar zanj. Posameznik grožnjo prezre in se vede kakor, da je ni. Primer učenja takega vzorca: »Nikar ne bodi tako resen. Uživaj! Kaj te brigajo drugi?« Ti štirje

komunikacijski vzorci »vodijo v dvomljivo, celovitost, podkupljivo odgovornost, nepoštenost, osamljenost, zlagano sposobnost, vkljenjenost v tradicijo in v reševanje namišljenih problemov na razdiralen način« (Satir 1995: 82). Avtorica poudarja, da so spremembe mogoče, če se ti prepoznajo in priznajo. Dodaja še peti komunikacijski vzorec, skladna oziroma *kongruentna komunikacija*. Gre za sporočilo o resničnem doživetju, sporočilo o tem, kdo je posameznik, kaj želi in kaj potrebuje.

Poleg tega načina komunikacije obstaja še drugi način sporazumevanja, ki ga je V. Satir (1995: 78) poimenovala »ustrezno ravnanje« oziroma »prilagajanje«. Za razliko od zgoraj naštetih načinov, ti zahtevajo usklajenost vseh delov sporočanja – vsebina je usklajena z mimiko, telesno držo, zvenom glasu. Posamezniki redko čutijo, da je njihova samopodoba ogrožena, odnosi pa so sproščeni, svobodni in pošteni. Kadar komunicirajo, se opravičijo zaradi dejanja, če so storili kaj, česar niso hoteli, in ne zato, ker bi bili slabi. Avtorica predlaga kot prilagajanje tudi to, da je sporočilo skladno – je enoumno in neposredno. Piše, da »prinaša tudi sporočilo o resničnem stanju udeležene osebe v določenem trenutku« (Satir 1995: 79). Za posameznike, ki ustrezno ravnajo, pravi, da »izžarevajo svojo celovitost, prilagojenost, življenjskost, odprtost in življenjsko sočnost«. Piše, da za tovrstno ravnanje ni »čudežnega recepta«, da pa je način, kako se ustrezno odzvati na resnične ljudi v resničnih situacijah (1995: 79). To posameznikom omogoča, da se strinjajo z nekom, ker so sami enakega mnenja, ne pa zato, da bi na nekoga naredili vtis. Tovrsten način omogoča, da posameznik zaživi stvarno in v stiku s svojim razmišljanjem, občutki in telesom, omogoča ohranjati odgovornost, poštenost, zasebnost, zmožnost ustvarjalnosti in sposobnost, da posameznik rešuje stvarne probleme na stvaren način.

Želela bi se navezati še na konflikt, ki je del komunikacije. Po navadi je naša prva izkušnja s konfliktom, da se ga naučimo zanikati, potlačiti ali vsaj zamolčati, saj izražanje le-tega ogroža posameznika in družino. Dobra alternativa temu je sposobnost za konflikt. Gre za pridobljeno, naučeno sposobnost posameznika, da zazna konflikt za motenimi interakcijami in komunikacijami. Tega prepozna in se z njim sooči, da bi ga začel reševati ali pa se naučil z njim živeti. Gre za vzgojo sposobnosti, da posameznik v interakciji in komunikaciji zazna konfliktne vsebine, se z njimi spoprime, ne da bi moral zanj sprejeti krivdo (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 228-230).

Kot pomembne pokazatelje uspešnosti komunikacije bi lahko uporabili lestvice interakcij, ki jih je razdelila Gabi Čačinovič Vogrinčič (1998: 198) po zgledu Riskin in Faunce. Pri

opazovanju družinskih članov pri komuniciranju opredeljuje šest kategorij, ki so pomembne za določitev uspešne oziroma neuspešne komunikacije v družini. Prva kategorija je *jasnost*, pri kateri se opazuje, ali se člani družine jasno pogovarjajo drug z drugim. Naslednja kategorija je *kontinuiteta*, pri kateri se opazuje, ali člani spreminjajo temo in, če jo, na kakšen način. Tretja kategorija je *angažiranost*, pri kateri se opazuje, ali člani družine ob težavah zavzamejo stališče drug do drugega ali do svojih občutkov. Pri kategoriji, poimenovani *strinjanje ali nestrinjanje*, se opazuje ali se člani eksplicitno strinjajo ali ne strinjajo drug z drugim. *Intenzivnost čustvovanja* je opredeljena kot peta kategorija, pri kateri se opazuje variranje intenzivnosti čustvovanja. Zadnja kategorija je *kvaliteta odnosa*, pri kateri se opazuje, ali člani vzdržujejo prijateljske ali agresivne odnose.

Komunikacija je bistven element v odnosih. Poznamo več vrst komunikacije, od katerih so ene bolj uspešne kot druge. Način komuniciranja lahko po mojem mnenju vpliva na odnose v družini, zato je dobra komunikacija izrednega pomena. Medtem ko lahko slaba komunikacija ali izogibanje le-tej odnose poslabša.

1.1.7. Vloge

Vsak družinski član ima svojo vlogo oziroma mesto v družini. Določajo jo spol, razvojno obdobje, osebnostne značilnosti, potrebe vsakega posameznika, kulturna merila, socialne navade, ekonomske organizacije družine v nekem času in družbi ter odnosi, v katerih je posameznik z drugimi člani družine. Zaradi slednjega lahko v družini vsakdo prevzema po več vlog hkrati, ki so lahko med seboj zelo različne (Tomori 1994: 19-20).

Lersch definira vlogo kot celoto stališč, mnenj in vedenj, ki sodijo k socialnem statusu človeka (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 159-160), Richter (1971 v Čačinovič Vogrinčič 1998: 57) pa jih definira kot celoto zavestnih in podzavestnih pričakovanj staršev v odnosu do otroka (oziroma partnerja).

Lidz (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 53) izpostavi tri najpomembnejše značilnosti, ki jih morajo imeti vloge v družini. Te so *enotnost in povezanost med starši, ohranitev medgeneracijskih razlik in pristajanje na vloge lastnega spola*. Vse naštetje lahko vplivajo na sodelovanje med starši in starimi starši. Pri enotnosti in povezanosti (koalicija) staršev gre za to, da starša drug drugega podpirata v svojih vlogah in s tem vzajemno povečujeta občutke varnosti in gotovosti. Starša v odnosu do otroka upoštevata drug drugega, v svojih družinskih vlogah (vloga starša in partnerja/zakonca) se dopolnjujeta ter se ne izključujeta. To prispeva k

razvoju otrokovega jaza – otrok se nauči razumeti partnerski odnos kot vir vzajemne čustvene zadovoljitve in s tem kot svoj (daljni) cilj. Tega pa ni mogoče vzpostaviti, če se starša med seboj ne spoštujeta in tekmujeta za otrokovo naklonjenost (razčiščevanje lastnih konfliktov v odnosu do otroka). Ohranitev generacijskih razlik pomeni, da starši v zadovoljevanju lastnih potreb ne smejo postati odvisni od otrok – starši so tisti, ki skrbijo za nepreskrbljene otroke. Da bi se otrok počutil varno in bi mobiliziral vse svoje moči v lasten razvoj, potrebuje svojo odvisnost od staršev. Njegov razvoj pa je lahko ogrožen, če mora staršem, ki jih sam potrebuje za lastno varnost, nuditi čustveno oporo. Porušene generacijske razlike pomenijo, da je starš odvisen in voden, v vlogi otroka. Sprejemanje vloge lastnega spola je tretji in zadnji pogoj, ki ga v kontekstu značilnosti družine navaja Lidz. Avtor meni, da je otrokov spol eden od najpomembnejših faktorjev njegovega razvoja. Pomembno je, da si pridobi dovolj gotovosti v svoji spolni identiteti. Pri tem pa naj bi mu bila v oporo starša. Na otroka ima velik vpliv, če se en spol razvrednoti in ponižuje.

Vloge lahko pretežno ali v celoti služijo obrambnim procesom. Namesto, da bi se z osebnimi konflikti spoprijeli, jih osebe vnašajo v odnose s partnerjem/otrokom in z njim manipulirajo kot z nadomestnim objektom zadovoljitve (Richter 1971 v Čačinovič Vogrinčič 1998: 57). Te vloge so:

- otrok kot substitut za partnerja: starš prenese nerešene konflikte iz svojega otroštva, otrok pa jih zdaj v vlogi starih staršev ali brata/sestre kompenzira in razreši;
- otrok v vlogi kopije podobe, ki jo ima o sebi starš: otrok uresniči samopodobo starša;
- otrok v vlogi idealnega sebe: vloga, kjer starš prisili otroka, da uresniči ideale, ki jih sam ni mogel;
- otrok v vlogi negativne podobe: otrok v vlogi, ki jo ima starš o sebi - ta v otroku išče »grešnega kozla«;
- otrok v vlogi zaveznika: potrebuje ga starš, ki je v bojih, kjer mu otrok služi kot podpora, soborec.

Velikokrat gre za kombinacije teh vlog. Vsakdo kdaj prevzame kakšno vlogo. Do teh pride po navadi, ko zgoraj omenjene vloge v družini po Lidzu niso zagotovljene.

Avtor W. Good (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 163) izpostavlja napetost v vlogi, ki jo je definiral kot »težavo, ki jo občutimo pri neizpolnjevanju obveznosti v vlogi«, saj posameznik

ne more zadovoljiti pričakovanj, ki se mu postavljajo ali si jih sam postavlja v vlogi oziroma vlogah. Visoka napetost v vlogi pa je frustrirajoča, saj je povezana z občutki krivde in tesnobe, ker posameznik ni sposoben vloge opraviti v skladu s pričakovanji drugih.

Družinske vloge, ki so se včasih morda zdele jasne in enoznačne, so se sedaj začele vzpostavljati na novo. Posledica tega je, da se družinsko življenje spreminja in pluralizira na povsem nove načine (Rener 2006: 67).

1.1.8. Družinski življenjski poteki in spremembe

Družinski življenjski potek je glavna institucija socializacije. Ta določa normativni okvir, ki ureja posameznikov življenjski cikel, daje smernice za individualni biografski potek in za socialno uvrščanje posameznikov. Pri raziskovanju tega gre za raziskovanje individualnih življenjskih potekov in biografij ter raziskovanje družbenega konteksta in institucionalnega reda, ki vpliva na socialno integracijo ljudi. Za tovrstne sodobne poteke je značilno, da se ti dve raziskovalni poti vedno bolj združujeta. Le-te lahko pojmujeemo tudi kot zaporedje statusnih prehodov, ki se lahko razlikujejo glede na kulturnozgodovinske in družbenoekonomske okoliščine. (Ule 2003: 10)

Model osmih stopenj družinskega življenjskega poteka navaja Janek Musek po Duvallu (1971 v Musek 1995: 135). Ta temelji na razvoju najstarejšega otroka.

1. *medeno obdobje*: obdobje novopečenega para brez otrok.
2. *obdobje nege*: začne se ob rojstvu prvega otroka in traja do takrat, ko (najstarejši) otrok dopolni dve leti starosti.
3. *obdobje avtoritete*: traja od otrokovega drugega leta starosti do petih let.
4. *obdobje šolanja*: traja od dopolnite otrokovega šestega leta starosti do trinajstih let.
5. *obdobje soodvisnosti*: obdobje družine z najstniki.
6. *obdobje lansiranja*: obdobje, ko otroci začnejo zapuščat dom.
7. *prazno gnezdo*: obdobje, ko od doma odidejo vsi otroci.
8. *obdobje upokojitve*.

Za ta model Musek (1995: 137) pravi, da morda velja za večino tradicionalnih družin, ne pa za vse, saj so nekatere družine brez otrok, družinske skupnosti, ki živijo brez zakonske zveze, ločene, ovdovele in reorganizirane družine, za katera pa ta model v strogem ne velja.

Vsebinsko podoben model družinskega življenjskega poteka, navaja Alenka Švab (2001:164). Njen model, za razliko od Duvallovega zajema, eno stopnjo več. Malenkostne razlike pa so tudi v nekaterih časovnih okvirjih. Stopnje tega modela so:

1. *doba oblikovanja družine* (zakonca brez otrok);
2. *začetek razširjanja družine* (prvi otrok mlajši od 2,5 let);
3. *predšolsko obdobje otrok* (prvi otrok mlajši od 6 let);
4. *šolsko obdobje otrok* (prvi otrok star med 6 in 13 let);
5. *mladostniško obdobje* (prvi otrok star med 13 in 20 let);
6. *postadolescentsko obdobje* (od 20let do odhoda prvega otroka iz družine);
7. *zoženje družine* (od odhoda prvega do odhoda zadnjega otroka);
8. *zožena družina* (prazno »gnezdo«);
9. *ovdovelost* (od smrti prvega do smrti drugega partnerja).

V postmodernosti pa se nekatera obdobja družinskega poteka krajšajo (obdobje aktivnega starševstva), medtem ko se nekatera daljšajo (podaljšana mladost). Nekatera obdobja se med seboj tudi mešajo (starševstvo pred poroko) ali podvajajo (reorganizacija družine – ponovna poroka in vzpostavljanje nove družine). Ta postaja vedno bolj nedoločljiv in ga je zato težko predstaviti kot monoliten ali dominanten model (Švab 2001:165).

V družini se pojavljata dva stresna dogodka, in sicer odhodi otrok od doma ter smrt zakonca. Če se navežem na model devet-stopenjskega življenjskega cikla družine A. Švab, gre za dogodek z začetkom obdobja zoženja družine in se nadaljuje v obdobje zožene družine. Drugi dogodek pa je umeščen v obdobje ovdovelosti (Pečjak 2007: 88).

Avtorja Constable in Lee (2004: 45) pa pišeta, da faze družinskega razvoja ustvarijo njeni člani v določenem kontekstu kulturnega pomena, ki niso nujno linearne. Ni nujno, da gre vsak član skozi vse faze, prav tako ni nujno, da gre vsak član enako skozi te faze kot tudi ne z istim kulturnim pomenom. Poleg tega navajata (Constable in Lee 2004:46), da se družina razvije skozi šest faz, v katerih pride do sprememb drugega reda. Prva faza je *odhod od doma*. To je faza samskih mladih odraslih, v kateri začnejo prevzemati čustvene in finančne odgovornosti zase, razvijati intimne odnose z vrstniki in v kateri utemeljijo sebe glede na delo in finančno neodvisnost. Faza *združevanja družin* je faza novega para, v kateri se morata oba zavezati k novemu sistemu, za kar je potrebno formiranje partnerskega sistema in preusmeritev odnosov z razširjenima družinama in prijatelji, da bi vanj vključili partnerja. *Družine z otroki* je tretja faza, v kateri je potrebno sprejemanje novih članov v sistem, za kar je potrebna prilagoditev

partnerskega sistema, da bi naredili prostor za otroke. V tej fazi je pomembno sodelovanje pri vzgoji otrok, pri finančnih in gospodinjstkih nalogah, pomembna je preusmeritev odnosov z razširjeno družino, da bi vključili tudi starševske vloge starih staršev. V fazi *družine z najstniki* je potrebno povečanje fleksibilnosti družinskih meja, da bi dopustili neodvisnost otrok, osredotočenje na teme srednjih let, kot so partnerstvo in kariera, ter pa začetek skrbi za starejšo generacijo. Faza *odhoda otrok in nadaljevanja življenja* pomeni sprejemanje množice izhodov in vhodov v družinski sistem, kar se kaže v novem pogajanju para kot diade, razvijanje enakovrednega odraslega odnosa med starši in otroki, preusmeritev odnosov, da bi vključili sorodnike otrokovih partnerjev in vnukov ter spoprijemanje z oviranostmi in smrtjo (starih) staršev. *Družine v tretjem življenjskem obdobju* kot zadnja faza pomeni sprejemanje spreminjajočih se generacijskih vlog, kar se kaže v skrbi za ravnovesje med avtonomijo in povezanostjo, ustvarjanju prostora za vstop srednje generacije v proces pomoči, podpiranju starejše generacije, ne da bi jo podredili, ter spoprijemanje z izgubo partnerja oziroma ostalih bližnjih in priprava na smrt.

Prehode v odraslost strne Metka Kuhar (Ule 2003: 77-94) v pet modelov na podlagi družbenozgodovinskih dejstev. Ti so *sredozemski*, *nordijski*, *srednjeevropski*, *anglo-ameriški* in *postkomunistični model*. Slovenijo uvršča v zadnji, postkomunistični model, v katerem so še druge vzhodnoevropske države, ki so od padca socialističnega totalitarnega režima na koncu osemdesetih oziroma na začetku devetdesetih let v prehajanju od planske k tržni družbi. V tem procesu je prišlo do velikih razlik med posameznimi vzhodnoevropskimi državami, ki so pustile posledice na prehodih mladih v odraslost. Prišlo je do individualizacije in fleksibilnih življenjskih potekov mladih. Spremembe so privedle do naraščanja vpisa v nadaljevanje izobraževanja, širjenje novih poklicev, socialne stratifikacije, neenakosti v dohodkih, večanje revščine in brezposelnosti. Poleg tega se večja tekmovalnost, ki se premika iz sveta odraslih v svet mladih in celo otrok ter vstopa v njihov prosti čas.

Posledica sprememb v življenjskem poteku, ki je temelj sodobnega življenja, je vedno večja izbira življenjskih pot. V preteklosti so se življenjska obdobja jasno ločila na otroštvo, mladost, odraslost in starost. Za te so bile določene najpomembnejše dejavnosti, ki so bila tudi pravila in norme prehodov v naslednje obdobje. Danes pa te dejavnosti niso več strogo vezane na posamezno obdobje (igra ni več značilna samo za otroštvo, učenje ne le za otroke in mladostnike, delo ni več zagotovljeno odraslim itd.). Življenjski svet je tako postal individualna izbira in kreacija, kar je povzročilo spremembe v odraščanju, socializaciji in biografski kontinuiteti (Ule 2008: 13).

V zadnjem času opazamo, da se družine vedno bolj oddaljujejo od tradicionalne nuklearne družine. Intenzivno spreminjanje je v današnjem času glavna značilnost družinskega življenja. To imenujemo pluralizacija družinskega življenja in družinskih oblik. Družina kljub temu še vedno velja za temeljno družbeno institucijo. Spreminja se po spolni in starostni strukturi, spreminjajo se družinske vloge in delitev dela (Švab v Renner et. al. 2006: 63).

V družini je prišlo do cikličnih sprememb znotraj družinskih potekov, ti pa postajajo vedno bolj nedoločljivi. Te nastajajo zaradi sprememb v družbenem kontekstu, ki se strukturno močno spreminja (zaposlovanje, potrošništvo itd.). Močno pa se spreminjajo tudi načini interakcije med družino in zunanjim svetom (Švab 2001: 168-169). Pri pojavih »podaljševanja mladosti« (pomikanje odločitve za starševstvo na poznejša leta) in LAT gre za daljša obdobja izobraževanja, saj se vedno več mladih odloča za študij na diplomski in tudi podiplomski ravni. Poleg tega so se spremenile tudi vrednote – mladi cenijo zasebnost in družinsko življenje, vendar pa imajo o tem drugačne predstave kot predhodne generacije. V današnjem času dajejo mladi prednost izobraževanju, karieri, prostemu času in osebnostnemu razvoju (Renner et.al 2006: 66). Vedno bolj se svoje vloge v družini zavedajo tudi očetje. Ta pojav imenujemo »novo očetovstvo«. Ta se kaže predvsem v aktivnejšem vključevanju družinsko delo, skrb za otroke (Renner et. al. 2006: 75). Menim, da prihaja do diskriminacije tudi pri tem pojavu, kar se najbolj odraža pri sklepih sodišč o odločanju o zaupanju otrok v varstvo in vzgojo. Pojav ovirajo tudi delodajalci, saj pogosto ne podpirajo moškega dopusta za nego in varstvo otroka.

1.2. VZGOJA

Tako kot je več (različnih) definicij družine, je podobno pri definiciji vzgoje. Nemški pedagog Herbert Gudjons (v Peček Čuk in Lesar 2009: 23-25) ugotavlja, da jih je mogoče združiti v nekem odprtem modelu (lahko pa ga tudi širimo, če menimo, da nam kakšna dimenzija manjka). V definiciji zajame elemente vzgoje: da je vzgoja internacionalna, odnosna, vpletena v zgodovinsko-družbeni kontekst (in zato podvržena spremembam), da predpostavlja aktivnost vzgajanja in da se uresničuje v medsebojnem odnosu, pa tudi skozi vsebine, predmete, teme, ki se nanašajo na kognitivni nivo (znanje, uvid), afektivni nivo (stališča) in na delovanje.

1.2.1. Vzgoja nekoč in danes

V preteklosti je bila vzgoja razumljena kot namerna, zavestna dejavnost vzgojitelja (starša) z otrokom v duhu vrednot. Namen tega je bila težnja k izboljšanju človeka oziroma ohranjanja tistega, kar je v njegovi osebnosti dobro. Cilj je bil vedno vezan na zaželeno podobo človeka, s katero bi ta prispeval k integralnosti in brez-konfliktnosti družbe kot celote. Zaradi tega so bila vsa sredstva, ki bi to omogočala, tudi legitimna. Na otroka so gledali kot na grešnega in slabega. Spoznanje, da so vrednote pogojene zgodovinsko pa je prispevalo k ugotovitvi, da so vrednote socialno determinirane. S tem se je vzgoja odrekla težnji po spreminjanju otroka in jo kar pa je nadomestila s seznanjanjem otroka z vrednotami ter spodbujanjem moralnega razsojanja. S tem bi se otrok naučil zmožnosti komuniciranja in pripravljenost soustvarjanja rešitev (v konfliktih), predvidevanja posledic svojih dejanj ter s tem tudi ozaveščanja lastne odgovornosti za (ne)dejavnost v odnosu do sebe, drugih in sveta (Peček Čuk in Lesar 2009: 22).

Vzgoja pred petdesetimi leti je načeloma temeljila na moralnih standardih in malo na znanju, medtem ko je danes ravno obratno. Starši so glede vzgoje pogosto v dvomih in se zato po nasvete obračajo k drugim. Otrokom želijo zagotoviti boljše otroštvo, kot so ga imeli sami, zato pride pri vzgoji do nasprotij. Tisti starši, ki so bili v otroštvu preveč kaznovani, otrok ne bodo kaznovali. Prav tako bodo starši, ki niso imeli veliko igrac, otrokom nudili vse. (Juul 2009)

Danes je pri vzgoji pomembno tudi spoštovanje otroštva. To pomeni, da otrokom zagotovimo temeljne življenjske potrebe (zapisane v Deklaraciji Združenih narodov o otrokovih pravicah in v Mednarodni konvenciji Združenih narodov o otrokovih pravicah). To pomeni spoštovati otrokov čas (še posebej sedanjost), njegovo uživanje otroštva, odnose z drugimi. Prav tako sem spada spoštovanje otrokovega prispevka k družini in družbi, njegovo individualnost in različnost ter sprejeti in spoštovati njegove spretnosti in sposobnosti. (Čaćinović Vogrinčič 2013: 14-15)

Ker je vzgoja del odraščanja, bi se navezala še na zapis Tanje Rener (2006: 89), v katerem dobro povzame spremembo v odraščanju v prejšnjih stoletjih in danes. Piše, da je posebnost odraščanja današnje mladine »v tem, da postajajo podobni svojim staršem. Kohorte mladih iz šestdesetih, sedemdesetih in tudi osemdesetih let prejšnjega stoletja so se socialno konstituirale v razliki do staršev, razliki, ki se je izražala v zavračanju stališč, življenjskih izbir, tudi v uporabi proti staršem in starejšim. Mladina devetdesetih pa je staršem podobna,

podobni so si v stališčih, vrednotah in življenjskih strategijah, poslušajo podobno glasbo in volijo enake stranke. Zdi se, kot bi generacijski konflikt izginjal in izgubljal svojo formativno funkcijo. Videti je, kot bi po desetletjih sporov in spopadov napočil generacijski mir».

Posameznik brez vzgoje ne bi postal zavestno, relativno svobodno in odgovorno bitje, s čimer se oblikuje njegov položaj med drugimi živimi bitji (Kroflič 1997: 14). Vzgojo v družini razdelimo na tri stile – demokratični, avtoritarni in permissivni. Te bom opisala v nadaljevanju.

1.2.2. Vzgojni stili

Tabela 1: Razlike v značilnostih vzgojnih stilov (Poštrak 2003: 31)

Oblika vodenja	Pogovor	Odgovornost	Vloge	Ukrep
demokratična	dogovorni	obojestranska	razvidne	dogovorjen
Avtoritarna	nedogovorni	enostranska	razvidne	predpisan
Permissivna	mimobežni	Odsotna	nejasne	ni predviden

Kljub mnogim skupnim značilnostim družine se le-te med seboj tudi razlikujejo. Razlikujejo se v vrsti in načinu vzgajanja otrok, in sicer gre za razlikovanje glede na stil vzgoje. Le-ta zajema celostnost odnosov, vlog, vezi, načinov komuniciranja med člani, celostnost sredstev in načinov vzgojnega poseganja (Cenčič v Lepičnik Vodopivec 2007: 184).

Starši pri vzgoji uporabljajo različne stile, ki jih opredelimo kot avtoritarni, avtoritativni in permissivni (Peček Čuk in Lesar 2009: 131). Le-te različno poimenujemo: avtoritarni stil imenujemo tudi represivni in avtorski, sinonima za avtoritativni stil sta interakcijski in demokratični, permissivnega pa poimenujemo tudi laissez-faire in do-(po-)puščajoči. Menim, da je bila večina mladih staršev rojenih po letu 1980 vzgojena bolj v avtoritarnem stilu, medtem ko svoje otroke vedno pogosteje vzgajajo v (bolj) demokratičnem stilu. Slednji pa je pogosto zamenjan s permissivnim stilom, ki je nasprotje avtoritarnemu in po mojem mnenju tudi približno tako pogost.

Milko Poštrak (2003: 30) je vzgojne stile oziroma oblike vodenja (kot jih poimenuje sam) poimenoval v povezavi z odnosom med socialnim delavcem in uporabnikom. Značilnosti teh so podobne vzgojnim stilom oziroma oblikam vodenja, ki jih uporabljajo starši pri vzgoji otrok, zato bom te v nadaljevanju opisala v kontekstu vzgoje. Avtoritarnega preimenuje v ukazovalno ne-dogovorni, permisivnega v ne-ukazovalno ne-dogovorni in demokratičnega v dogovorni način vodenja. Avtor opozarja, da so navedene oblike vodenja analitski pojmi, kar pa ne pomeni, da jih v praksi ne moremo udejaniti ali prepoznati v čisti obliki. Poštrak pojasni, da v resničnosti najdemo tako »čiste oblike« demokratičnega, avtoritarnega ali vsedopuščujočega vodenja, kot pojavne oblike, ki vsebujejo sestavine posameznih načinov vodenja. Piše, da bi lahko govorili o demokratičnem pristopu, ki občasno zdrsne v avtoritarni ali vsedopuščajočo obliko vodenja in obratno. To poudarja, ker nedoslednost pri udejanjanju omenjenih pristopov generira nešteto težav in nejasnosti. Starš, ki želi v kontekst avtoritarnega pristopa vnesti malenkost demokratičnega vodenja, lahko doživi neuspeh in zanj obsodi demokratično vodenje (v smislu: »preveč demokracije škodi«). V tem primeru pa ne gre za »preveč demokracije«, ampak za nedoslednost pri uporabi načel demokratičnega vodenja. Prav tako je pogosto mnenje, da demokratično vodenje ne predvideva ukrepov ob nespoštovanju ali kršenju dogovorov. V resnici pa je ukrep neločljiv del tega pristopa - če je odsoten, zdrsnemo v nedoslednost, v okvir vsedopuščajočega pristopa.

1.2.2.1. Avtoritarni vzgojni stil

»Zgodovinsko gledano je bila represija pri Slovencih že vse 19. stoletje zelo značilna in položaj otrok naravnost grozljiv.« (Lepičnik Vodopivec 2007: 185, 186) Takrat je prevladoval model patriarhalnega družinskega življenja. Znotraj tega očetovi avtoritarni avtoriteti niso bili podrejeni le otroci, ampak tudi njihove žene oziroma matere. Vzgojni stil temelji na popolnem nadzoru staršev nad otroki, v katerem starši postavljajo pravila, kršenju teh pa sledijo sankcije (večkrat tudi fizične). (Lepičnik Vodopivec 2007: 185, 186)

Pri tem vzgojnem stilu gre za neprijazno in nepopustljivo vzgojo. Hauck (1988:45) pravi, da je značilnost tega stila strogost, starši otroka med drugim ustrahujejo, utesnjujejo in mu ne dovolijo niti najmanj svobode. Otroci morajo starše brezpogojno poslušati in ubogati, kar pa zavira razvoj samostojnega in čustveno zdravega človeka. Starši jih obravnavajo s položaja moči. Probleme otrok prevzemajo nase, pod pretvezo, ker so starejši in otroci teh problemov niso sposobni nositi in reševati. Otroci nimajo možnosti izbiranja, starši pa imajo vedno prav, saj se bojijo, da bi v nasprotnem primeru izgubili avtoriteto in moč. Ker otroci nimajo

možnosti odločitve, se za te ne čutijo odgovorne in posledično otroci nenehno pričakujejo pobude od zunaj, sebe pa doživljajo kot nesposobne. Posledice so neposlušnost, anksioznost in frustracije otrok (Lepičnik Vodopivec 2007: 186).

Avtoritarno vzgojo otrok povezujejo s plašnostjo. Otrokom primanjkuje socialnih spretnosti v stiku z vrstniki, so podrejeni in manj samostojni. »Pretiran nadzor s strani staršev vedno nastopa sočasno s strahom na strani otroka. Strah torej res odvrča od neprimerne vedenja, vendar ne motivira k primernemu vedenju. [...] Izkazalo se je, da imajo matere plašljivih otrok močan negativen nadzor. Otroke skušajo pripraviti do uboganja prek kritike in kazni.« (Bouwkamp 2014: 89)

O tej obliki vodenja piše tudi Poštrak (2003: 30). To sicer poveže s socialnim delom v osnovni šoli, je pa podobno v odnosu med staršem in otrokom. Piše, da je v primeru avtoritarnega vodenja pogovor nedogovoren. Konverzacija ali razgovor (v Paskovem smislu) pa sploh ni vzpostavljen, saj starš daje navodila ali ukaze otroku. Ti so brez možnosti oporekanja, otrok nima besede pri tem. Porinjen je v pasiven položaj tako rekoč opazovalca reševanja njegovega lastnega problema. S tem je razrešen odgovornosti, tako subjektivno kot tudi objektivno. Pri tej obliki vodenja je za uspešnost reševanja problema odgovoren izključno starš, saj je on tisti, ki določi tudi ukrep ali kazen (ki jo otrok pozna, vendar ne sprejme) v primeru, da ni spoštoval navodil ali ukaza. Le-to mora sprejeti, ko naredi »prekršek« (ko ne spoštuje navodil ali ukaza) in je zato kaznovan, vendar je ne sprejme kot »svojo«, kot upravičeno, kot dogovorjeno in kot posledico nespoštovanja dogovora, saj slednjega ni bilo, bila so le navodila oziroma ukaz. Otrok tako pravila v okviru avtoritarnega odnosa pojmuje kot vsiljena in se zato iz subjektivnega zornega kota ne čuti dolžan spoštovati, jih le-ta ne vzpostavljajo pozitivnega odnosa. Vloge so v avtoritarni vzgoji jasno in ostro določene ter razločne, vendar pa za različne vloge veljajo dvojna merila - kar velja za eno (nadrejenost), ne velja tudi za drugo vlogo (podrejenost).

1.2.2.2. Permisivni vzgojni stil

Permisiven stil je prijazna in popustljiva vzgoja, katerega posledice so razvajenost, odvisnost in čustvena nezrelost. Hauck (1988:47) zapiše, da stil, tako kot avtoritaren, sili otroka v položaje, v katerih je oropan izkušenj, onespособljen za premagovanje težav in navezovanje čustvenih stikov. Tega povezujejo z razvajenostjo otrok, ki ga je, v primerjavi z avtoritarnim, kjer je tega premalo, preveč. Starši so do otroka pretirano zaščitniški, kar pa je lahko posledica občutka krivde zaradi njihove prezaposlenosti (M. Bergant 1973 v Lepičnik

Vodopivec 2007: 186). Vloga staršev pri tem stilu je minimalna, otroka pretirano razvajajo in z ničemer ne omejujejo. Otroci postavljajo pogoje, kjer njihove želje postanejo zahteve za starše. Če njihovi pogoji ali želje niso izpolnjene, postanejo neobvladljivi. Bojijo se prevzemanja odgovornosti in samostojnosti, zaradi česar razvijejo občutek krivde, tesnobe in negotovosti (Lepičnik Vodopivec 2007: 187). Poštrak (2003: 31) ta stil poimenuje vsedopuščujoča oblika vodenja. Ta se je pojavila kot svojevrsten odziv na avtoritaren pristop. Avtor meni, da je bila v svojem odzivu neustrezna v naslednjih točkah. V idealnotipski obliki tega pristopa razgovor ali konverzacija teče mimobežno. Starši in otroci se pogovarjajo, vendar pa se ne dogovarjajo o skupnem početju. Otroku ne dajejo nobenih navodil za dejavnost, prepustijo jih samim sebi. Posledično tudi odgovornost ni določena in je odsotna. Otroci ne čutijo odgovornosti za svoje ravnanje, saj ni bilo določeno, kaj smejo in česa ne zato tudi ukrepi/kazni/sankcije ne morejo biti predvidene. Pri tem vzgojnem stilu so vloge nejasne. Starši ne ravnavajo kot odgovorne odrasle osebe, ki so dolžne kompetentno vzgajati svoje otroke, saj z njimi vzpostavljajo nekakšen »kvazivrstniški« odnos. Lahko pa se zgodi, da otroci prevzemajo vloge in naloge svojih staršev.

Pomanjkanje starševskega nadzora, učinkovite vzgoje in zgodnje neodvisnosti otroci povezujejo z izsiljujočim, agresivnim, uporniškim vedenjem, pa tudi s tesnobo in z depresijo. To lahko vpliva na visoko tveganje za uporabi drog in prestopniško vedenju v zgodnjih letih, kasneje tudi na antisocialno in prestopniško vedenje. Enako velja za področje nedoslednosti staršev pri vzgoji. (Bouwkamp 2014: 48)

1.2.2.3. Demokratični vzgojni stil

Demokratični vzgojni stil opisujejo kot prijazno, a nepopustljivo vzgojo. Hauch (1988: 49) meni, da starši, ki uporabljajo ta vzgojni stil, z otrokom pogovorijo o vedenju, ki ga ne odobravajo, pri čemer se osredotočijo na dejanja in ga ne povezujejo z otrokom kot osebnostjo. Otroka pri tem ne napadajo in ne ponižujejo kot človeka. Starši na otroka gledajo kot na človeka z dobrimi stranmi in slabostmi, s katerimi včasih niso zadovoljni, a jih zaradi teh ne obsojajo. Otroci vzgojeni v tem stilu se tako sprejmejo takšne kakršni so – z vsemi dobrimi stranmi pa tudi s pomanjkljivostmi (»slabostmi«). Posledično je otrok zmožen prebroditi težave in opraviti naloge. Starši spoštujejo individualne razlike med otroki, upoštevajo njihove potrebe in so tolerantnejši v razumevanju otrokovih nezrelih reakcij. Ta vzgojni stil otroke pripravlja k samostojnosti pri odločanju in reševanju konfliktnih situacij. Stil temelji na obojestranskem spoštovanju. (Lepičnik Vodopivec 2007: 187) Poštrak

(2003:31) piše, da je družbena vloga v kontekstu demokratičnega pristopa jasno in natančno razvidna (kdo je starš in kdo otrok). Prav tako je razvidno opredeljen in dogovorjen ukrep ob nespoštovanju dogovorjenega, in sicer za vse udeležene, za vse strani. To pomeni, da otrok čuti, da je aktiven udeleženec v reševanju svojega problema/težave/stiske in ima zato do uspešnega reševanja problema globok osebni odnos. Pri tem so bile jasno razvidne vloge vseh udeležencev in prav tako dogovorjen in jasno določen ukrep. Posledično otrok v primeru neupoštevanja dogovora ukrep pojmuje in sprejema kot upravičen, ustrezen.

Starševska toplina in pozitivna podpirajoča drža v demokratični vzgoji je pomemben dejavnik za otrokov razvoj. V Rogersovi, h klientu usmerjeni šoli, je najbolje opisano in raziskano empatično razumevanje in v povezavi z njim topla, dobrohotna in spoštljiva drža. To pa je povezano tudi z uporabnikovim razkritjem samega sebe in samoraziskovanjem (Rogers v Bouwkamp 2014 po Farber in Lane 2002: 55).

Pri vzgoji pa, tako kot v preteklosti kot tudi danes, v družini igrajo posebno vlogo stari starši. Danes so medgeneracijski odnosi skrčeni na dvogeneracijsko družino, pri čemer so staršem v veliko pomoč tudi stari starši. To velja predvsem za pomoč pri varstvu otrok in pomoč pri reševanju stanovanjskega vprašanja, pa tudi druge vrste materialne in nematerialne pomoči družinam. Strinjam se, da so odnosi med starši in starimi starši najbolj kakovostni, ko generacije živijo ločeno, a dovolj blizu, da imajo pogoste stike. Pri tem gre za neko vrsto intimne distance, pri kateri želijo starejši živeti samostojno. (Rener et.al 2006:71)

1.3. STARI STARŠI

To poglavje sem razdelila na tri podpoglavja. V prvem sem zapisala, kdo sploh so stari starši, opisala stile starega starševstva in nekaj zanimivih rezultatov raziskav. Drugo podpoglavje sem posvetila njihovi vlogi nekoč in danes, tretje pa medgeneracijski solidarnosti.

1.3.1. Kdo so stari starši?

Stari starši so vnukom pogosto prva izkušnja medgeneracijskega sožitja z najstarejšim rodnom živih prednikov, ki daje otroku dve pomembni izkušnji, in sicer ljubezen in naklonjenost. Ti sta v primerjavi s starševsko bolj prežeti z mirom in spokojno potrpežljivostjo ter zrelo življenjsko izkušnjo. Ena od najpomembnejših izkušenj, ki jo dobijo od svojih starih staršev, je ta, da se da živeti tako v ugodnih kot neugodnih življenjskih razmerah in da je življenje brezpogojno smiselno. Danes so stari starši tudi pomemben

materialni vir za preskrbo v odraščanju in pogosta vzgojna pomoč mladi družini (Lipar in Ramovš 2013: 48).

Psihologinja Polona Fister (Lekše, 2015) pravi, da lahko stari starši vnukom nudijo en del različnih vzgojnih modelov in vzorcev nabora, ki jih potrebujejo pri razvoju. Meni, da pri tem ne moremo zanemariti njihove ljubezni, za katero pravi, da je podobno kot starševska »brezpogojna«. Pravi, da je odnos starih staršev, v primerjavi s starši, za otroka običajno manj obremenjen. Za stare starše meni, da imajo zrelejši in bolj sproščen pogled na določene stvari in probleme, saj so zaradi izkušenj manj obremenjeni kot starši.

Newman in Newman (2003 v Berlič 2009: 24) ločujeta več stilov starega starševstva: formalno staro starševstvo, staro starševstvo kot zabava, nadomestni starši, stari starši kot posoda modrosti in oddaljeno staro starševstvo. Pri prvem, formalnem starem starševstvu, se stari starši zanimajo za vnuke, vendar se strogo izogibajo vmešavanju v njihovo vzgojo. To pomeni, da so pripravljeni le na občasno in nekaj urno varstvo. Pri drugem stilu (staro starševstvo kot zabava) je že iz imenovanja razbrati, da gre za igrive in neformalne odnose med starimi starši in vnuki, kjer je najpomembneje, da se zabavajo. Pri tretjem stilu (nadomestni starši) stari starši prevzamejo nalogo rednega varstva vnukov. Četrty stil, stari starši kot posoda modrosti, pomeni avtoritarno vlogo starih staršev, po navadi dedka, ki ima posebno znanje in sposobnosti ter so mu podrejeni tako vnuki kot tudi starši. Za oddaljeno starševstvo pa gre takrat, ko imajo stari starši z vnuki malo stikov in so prisotni le na večjih praznovanjih in praznikih.

Želela bi izpostaviti tudi nekaj zanimivih rezultatov raziskave, ki jo je opravil B. Žorž skupaj s sodelavci (2006: 34) na temo starih staršev. Rezultati so pokazali, da otroci doživljajo vlogo starih staršev kot pomembno v svojem odraščanju. Pri vprašanju o asociacijah na stare starše pa so bili najpogostejši odgovori (po pogostosti) govorjenje o starih časih, ljubeč pogled, mehka roka, sladkarije, darila, počitnice, razvajanje, izleti, siljenje s hrano in pravljice. Kot odgovore na vprašanja, kaj otroci želijo svojim starim staršem, so bili najpogostejši odgovori, da bi dolgo živeli (daleč najpogostejši odgovor), da bi imeli rednejše stike, da bi skupaj živeli, da bi šli večkrat skupaj na izlet/počitnice, da se ne bi kregali z njihovimi starši. (Žorž 2006: 41-44)

Pri vprašanju, kaj starši zamerijo starim staršem v odnosu do njihovih otrok, so našli kar nekaj zamer. Te so (Žorž 2006: 37-38):

- prepovedi;
- neupoštevanje njihovih (starševskih) navodil;
- govorjenje o tem, kako je bilo včasih težje in kako je sedaj lažje;
- popustljivost;
- drugačna merila za vnuke, kot so jih imeli zanje, ko so bili še otroci;
- prekinitev stikov z vnuki;
- običajna medgeneracijska nesoglasja.

Avtor (Žorž 2006: 54-55) je strnil rezultate raziskave Esme Fuller-Thompson in Meredith Minkler (1999) na področju položaja starih staršev v zahodnem svetu:

Izkazalo se je, da stari starši postajajo vse močnejša, vitalnejša skupina, česar se tudi sami zavedajo. Stari starši niso več nemočni starci, zaostali, nazadnjaški, togi in neprilagodljivi, ampak so ljudje še v polni življenjski moči, sodobni, ustvarjalni, z lastnimi načrti. Mnogi se zavedajo, da so neuspešno opravili svojo starševsko vlogo in želijo pomagati vsaj vnukom.

Prav tako so rezultati pokazali, da v razvitem svetu narašča potreba po vlogi starih staršev v vnukovem/vnukinjinem življenju (razbijanje mita, da vloga starih staršev ni pomembna, naivno pričakovanje, da bo država lahko rešila vse probleme svojih državljanov). Pokazali so, da stari starši nočejo biti več zastoj brezpravne »varuške« vnukom, ampak, želijo tudi svoje pravice. Razlog je, da so mnogi stari starši še vedno v delovnem razmerju, s potrebami, obveznostmi in cilji. Starim staršem je usklajevanje službe, obveznosti, svojih potreb in ciljev ter varstva otrok težko, zato se organizirajo in usposabljaajo, da bi bili kos novim izzivom.

1.3.2. Vloga starih staršev nekoč in danes

Slovenska preteklost kaže podobno podobo kot preteklost ostalih narodov. Dokler so se naši predniki preživljali s kmetijstvom, je lastništvo kmetije določalo tudi moč, veljavo in ugled v družbi. Gospodar je svojo obrt prenesel na svoje otroke, kmetijo pa svojim otrokom predal šele na smrtni postelji. To pa pomeni, da je do takrat sam odločal o vsem. Prav tako je odločal tudi o vzgoji svojih vnukov. Tovrstno hierarhijo so potrebovali že zaradi načina življenja. Iz tega je jasno razbrati, da je bila vloga starih staršev že od nekdaj pomembna. Šol ni bilo in otroci so se učili ter vzgajali od svojih staršev. Ker pa so bili slednji v tem času na višku svoje življenjske moči, so le-to vlagali v delo in boj za preživetje. Ker jim je ob tem zmanjkovalo časa za vzgojo otrok, so jih pri tem zamenjali stari starši, ki so imeli za seboj več izkušenj in so lahko na vnuke prenesli več znanja. Z razvojem industrije je prišlo veliko

sprememb tudi v družinskih odnosih, največ v mestih. Takrat se je vse bolj začela uveljavljati dvogeneracijska družina, sestavljena le iz staršev in otrok, stari starši pa so se čedalje bolj umikali iz življenja in vzgoje otrok. Prav tako je prišlo do sprememb na podeželju, saj so mlajši otroci, ki niso pričakovali nasledstva kmetije, začeli odhajati po zaslužek v mesta. Zaradi zmanjševanja družin patriarhalni red ni bil več nekaj samoumevnega. Mladi, ki so ostajali na kmetijah ali v obrtni dejavnosti, so zavistno gledali na svobodne vrstnike in zase zahtevali več pravic (Žorž 2006: 24-26).

Prav tako sociologi (European observatory on Family Matters at the Austrian Institute for Family Studies) navajajo, da ljudje nikoli v zgodovini niso imeli starih staršev ali vnukov tako dolgo obdobje kot v sedanjosti, saj se življenjska doba podaljšuje (marec 2017). To prispeva k vpogledu v pomene, dogovore, značilnosti in ne nazadnje tudi v kakovosti tega odnosa. In prav zaradi pomembnosti odnosa med starimi starši, vnuki in seveda tudi starši, menim, da je pomembno raziskati izzive sodelovanja staršev in starih staršev pri vzgoji otrok ter dobre prakse reševanja le-teh.

Raziskava »Starši med delom in družino«, ki jo je leta 2014 opravila Fakulteta za družbene vede, je pokazala nekaj rezultatov o vlogi starih staršev danes. Stari starši (25,1% pri otrocih med prvim in tretjim letom starosti in 12,1 % pri otrocih med tretjim ter sedmim letom starosti) sodruga najpogostejša redna oblika varstva otrok (Kanjuro Mrčela in Černigoj Sadar 2004: 29).

Helga Gürtler (2013:6-7) pri vlogah starih staršev, poleg varstva navaja še pomoč pri glajenju prepirov s pubertetniki, nudenje opore pri čustvenih težavah, neizčrpen vir dobrih in slabih izkušenj, ki jih velikodušno ponujajo v nadaljnjo uporabo. So žive priče časov, ki jih sicer poznajo le še iz knjig in filmov.

S temi vlogami stari starši prispevajo k medgeneracijski solidarnosti, kar vpliva tudi na odnose med starimi starši in starši. Ti odnosi so najbolj kakovostni tudi takrat, ko generacije živijo ločeno, a dovolj blizu, da imajo pogoste stike. Pri tem gre za neko vrsto intimne distance, pri kateri želijo starejši živeti samostojno (Renner et.al 2006:71).

1.3.3. Medgeneracijska solidarnost

Medgeneracijsko solidarnost lahko opredelimo kot socialno povezanost med generacijami, ki se nanaša na odnose med ljudmi in na preiskovanje vezi, ki povezuje posameznike s skupinami in skupine med seboj. Solidarnost se navezuje na pozitivne vidike povezovanja

med ljudmi. Ti pozitivni vidiki so toplina, naklonjenost, privlačnost, interakcija, nudenje pomoči, ko je ta potrebna itd. Medgeneracijska solidarnost je vezana na različne nivoje opazovanja – makro, mezo in mikro nivo, ki jih bom na kratko opisala v nadaljevanju (Hlebec et. al. 2012: 7). Pri makro nivoju se za opis odnosa pogosto uporablja izraz »medgeneracijska pogodba«. Gre za (javni) sistemski nivo, ki se povezuje z delovanjem sistemov državne blaginje (na primer pokojninski sistem). Skupnost, ki spada v mezo nivo, je prostor zagotavljanja različnega nabora storitev starejšim, ki so lahko oblikovane, da podpirajo medgeneracijsko solidarnost. Gre za storitve dolgotrajne oskrbe, različnih podpornih služb (zdravstvo, transport, stanovanje, socialno delo), informacijskih, izobraževalnih in drugih centrov oziroma programov znotraj skupnosti. Zadnji, mikro nivo, običajno zajema odnose med generacijami znotraj ene družine. Pri tem se opazuje odnos med odraslimi in otroki ter njihovimi starši. Gre za vedenjsko in emocionalno dimenzijo interakcije, povezanosti, čustvovanja in podpore (med starši in otroki, starimi starši ter vnuki). Znotraj tega je medgeneracijska solidarnost opredeljena kot večnivojski, večrazsežnostni koncept. Ta je sestavljen iz šestih elementov odnosa med staršem in otrokom (Hlebec et. al. 2012: 51):

1. naklonjenost oz. čustvena povezanost;
2. povezanost oziroma stiki;
3. konsenz oziroma podobnost v vrednotah in prepričanjih;
4. funkcionalnost oziroma delitev virov;
5. jakost družinskih norm;
6. struktura prožnosti, da se medgeneracijske izmenjave vzdržujejo.

Kritiki so izpostavili, da ta model ne upošteva negativne strani odnosov in ambivalentnosti med starši ter njihovimi odraslimi otroki. Solidarnost ne pomeni odsotnost konflikta. Na podlagi tega je bil model dopolnjen tako, da je vključeval negativne odnose med starši in odraslimi otroki. Silverstein in Bengston (1997 v Hlebec et. al. 2012: 17-18) sta na podlagi zgoraj navedene osnove medgeneracijske solidarnosti posameznih dimenzij (strukturna, funkcionalna, konsenzualna, emocionalna in stikov) oblikovala pet tipov odnosov med otroki in starši. Ti so pomembni, saj vplivajo na medsebojno sodelovanje. Za *tesno povezane odnose* je značilna močna medgeneracijska solidarnost na vseh opazovanih razsežnostih. Ta tip naj bi bil značilen za tradicionalne razširjene družine. Za *izolirane odnose* je značilno, da ni močne solidarnosti na nobeni od opazovanih razsežnosti. Predstavlja odsotnost solidarnosti. Ta tip je značilen za izolirane razširjene družine. Mešan tip odnosov je *družabni odnos*. Solidarnost je različno intenzivna glede na posamezne razsežnosti. Prisotne so vse ostale oblike solidarnosti,

razen funkcionalna solidarnost (prejemanje ali nudenje pomoči). To so značilnosti spremenjenih razširjenih družin. Prav tako je mešan tip odnosa tudi *intimen in oddaljen odnos*. Zanj je značilna močna emocionalna in konsenzualna solidarnost, ni pa močne solidarnosti glede na druge razsežnosti (redki stiki, geografska bližina) in ni nudenja ali prejemanja pomoči. Za zadnji tip, *odnos dolžnosti*, je značilna povprečna raven funkcionalne solidarnosti, relativno pogosta praktična pomoč in strukturna solidarnost (bližina in stiki) ter odsotnost emocionalne bližine oziroma pozitivnih čustev in konsenzualne solidarnosti. Avtorja sta ugotavljala, da nobeden od teh odnosov ne predstavlja »tipičnega« odnosa med otrokom in staršem.

Na medgeneracijsko solidarnost vplivajo različni dejavniki, ki jih je Szydlík (v Hlebec et. al. 2012: 18-19) razdelil na štiri kategorije. *Struktura priložnosti* ali virov medgeneracijske solidarnosti (na primer geografska bližina), *struktura potreb* (na primer finančne, zdravstvene in/ali emocionalne potrebe), *družinska struktura* (sestava družine, zgodovina druženja) in *kulturno-konstruktualne strukture* (družbeni, ekonomski in davčni sistem, država blaginje, stanovanjski trg, trg dela ipd).

Z medgeneracijsko solidarnostjo je povezana tudi bolj negativna stran odnosov med generacijami, in sicer konflikt, nesoglasja in ambivalentnost. Slednji predstavljajo eno od ključnih kritik Bengtsonovega modela medgeneracijske solidarnosti. Le-ta namreč ne vključuje tudi konflikta, zato so ga kasneje dopolnili, tako poleg pozitivnih odnosov med generacijami v družini, upošteva tudi potencialne negativne učinke (prevelike) solidarnosti. Ta tako predvideva solidarnost in konflikt kot stalen ter dinamičen del družinskih odnosov in ne le kot kontinuum. Primer tega bi bila pomoč ostarelim staršem, ki jo nudijo odrasli otroci. Ta pomeni stres in breme, kljub temu, da so nanje navezani (Hlebec 2012:21).

Szydlík (2008 v Hlebec et. Al. 2012: 22) je razdelil konflikte glede na njihov učinek, glede na njihovo pogostost in rednost. Glede na učinke jih deli na konstruktivne in destruktivne, glede na pogostost in rednost pa jih razdeli na redke, občasne ali redne. Avtor je ugotovil povezavo med pogostejšimi konflikti in manjšo emocionalno povezanostjo ter redkejšimi stiki med generacijami. Na drugi strani pa lahko negativna čustva ob tem doživljajo tudi starši, ki potrebujejo pomoč in so tako izgubili avtonomnost. Sem spada tudi ambivalentnost. Luscher (2002 v Hlebec et.al. 2012: 23) piše, da se slednja v pojmovanju od konfliktov razlikuje v tem, da so slednji lahko razrešeni. Predlaga model ambivalentnost, kjer loči med dvema glavnima razsežnostma. Ti sta osebna razsežnost posameznika, ki izhaja iz

njegovih osebnih značilnosti in strukturna ali institucionalna razsežnost, ki izhaja iz družine kot institucije. Avtor loči med štirimi načini oziroma odzivi na ambivalenco v odnosu med staršem in otrokom. *Solidarnost* je odziv, pri katerem sta tako starš kot tudi otrok pripravljena na vzajemno pomoč. *Emancipacija* opisuje odnos, kjer prevladujejo dejanja, ki podpirajo medsebojno emocionalno navezanost in hkrati tudi spremembo v medgeneracijskih vezeh. Pri *atomizaciji* povezanost ni več zagotovljena z medgeneracijskimi vezmi. Družina se fragmentira, dejanja pa sledijo predvsem konfliktnemu ločevanju ob zavedanju medgeneracijskih vezi. *Zadnji odziv pa imenuje ujetništvo*. Ta opisuje odnose, v katerih je sklicevanje na medgeneracijske družinske vezi način za vzpostavljanje zahtev enega družinskega člana do drugega (podrejenost enega in nadrejenost drugega v odnosu), kjer se pritisk in moč vzpostavljata na podlagi moralnih obvez.

Tako bom v emiričnem delu raziskovala tudi po konflikte in ambivalentnosti. Zanima me, kako se z izzivi v sodelovanju pri vzgoji otrok spoprimejo starši in stari starši ter kaj naredijo v primeru, ko se ne ne zmorejo dogovoriti oziroma razrešiti konflikta.

2. PROBLEM

Za to temo sem se odločila, ker me zanima delo na področju družine. Po mojem mnenju imajo stari starši pomembno vlogo pri pomoči staršem in vnukom, predvsem pri varstvu in vzgoji in je zato pomembno, da čim bolje sodelujejo. Zato sem se odločila raziskati medgeneracijsko sodelovanje staršev in starih staršev in področje vzgoje otrok. To bi mi kot bodoči socialni delavki pomagalo bolje razumeti, kako starši oziroma stari starši razumejo vzgojo, kakšne pristope uporabljajo, kako (pri vzgoji) med seboj sodelujejo in kje jim uspeva, kje pa se soočajo z izzivi itd. Pojem razvidnost Gabi Čačinovič Vogrinčič (1998: 124) uporablja v dobesednem pomenu, in sicer kot poimenovanje, odkrivanje, izpostavljanje značilnosti psihodinamičnih procesov znotraj družine, njene strukture, interakcije. Pomeni tisto, s čimer se je mogoče soočiti, prevzeti za to odgovornost, kar je mogoče (meta)komunicirati in značilnosti, ki postanejo zavestne.

V. Satir (v Gabi Čačinovič Vogrinčič 1998: 127) trdi, da človek potrebuje razvidnejšo družino. Člani oz. družina se zavedajo le desetine družinskega dogajanja, ki pa je izredno kompleksno. Njen argument je predvsem polnejše, bogatejše življenje ter dejstvo, da »posameznik potrebuje sposobnost, da se osveščeno sooči z družino in živi v razvidnejši družini, da bi bil gospodar svoje usode v njej in bi tako tudi iz družine dobil možnost za poseganje in spreminjanje družbe« (Satir v Čačinovič Vogrinčič 1998: 127). Avtorica meni, da bi v družini morala biti razvidna »za družino značilna komunikacija, pravila, ki uravnavajo delovanje družine, stopnja zaupanja v lastno vrednost članov v družini in za družino značilni odnos z zunanjim svetom« (Satir v Čačinovič Vogrinčič 1998: 127).

V svojem diplomskem delu želim raziskati, kako proces vzgoje razumejo starši in kako stari starši. Intervjuvance bom vprašala po vzgojnih pristopih, ki jih uporabljajo, kateri pristopi so učinkoviti in kje so naleteli na izzive. Pri intervjujih bom posebno pozornost namenila vprašanju, kako starši in stari starši pri vzgoji sodelujejo. Raziskala bom, kateri pristopi v sodelovanju so učinkoviti in kje so v sodelovanju naleteli na izzive. Prav tako me zanima, kako so izzive rešili oziroma kako so ravnali v primeru, da se med seboj niso uspeli dogovoriti.

2.1. Raziskovalna vprašanja

ZA STARŠE

Kako starši razumejo proces vzgoje?

Kako starši starši vzgajajo svoje otroke?

Kaj je pri vzgoji otrok dobro delovalo in kaj so bili izzivi?

Kako starši in stari starši pri vzgoji sodelujejo?

Kateri pristopi v sodelovanju s starimi starši deluje in kaj so izzivi?

Kako ravna v primeru, če se v vzgoji ne morejo dogovoriti?

ZA STARE STARŠE

Kako stari starši razumejo proces vzgoje?

Kako stari starši vzgajajo svoje vnuke?

Kaj je pri vzgoji vnukov dobro delovalo in kaj so bili izzivi?

Kako starši in stari starši pri vzgoji sodelujejo?

Kateri pristopi v sodelovanju s starši deluje in kaj so izzivi?

Kako ravna v primeru, če se v vzgoji ne morejo dogovoriti?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskovalna naloga je glede na stopnjo v procesu eksplorativna oz. poizvedovalna raziskava, saj pomeni uvod v spoznavanje področja problematike. Glede na odnos do neposrednega izkustvenega gradiva je raziskava empirična oz. izkustvena. S spraševanjem zbiram novo, neposredno izkustveno gradivo. Glede na vrsto podatkov, ki jih zbiram, pa je raziskava kvalitativna, saj so izhodišče predvsem stvarni, praktični in vsakdanji problemi ljudi in ne toliko teoretični problemi posamezne vede, zbirala sem besedne opise, ki se nanašajo na raziskovani pojav in jih tudi kvalitativno analiziram. Ugotovitvepa naj bi direktno prispevale k reševanju socialnih stisk ljudi in izpopolnjevanju metod v socialnem delu (Mesec 2009: 79–86). Tema, ki sem jo raziskovala so, izzivi v sodelovanju staršev in starih staršev pri vzgoji otrok.

3.2. Viri podatkov

Uporabila sem delno strukturiran intervju, saj so bila splošna vprašanja že vnaprej določena, sprti pa sem postavila še podvprašanja, ki so se mi v danem primeru zdela pomembna. Odgovori so odprtega tipa, saj je vsak sam odgovoril na vprašanje. Za tak intervju sem se odločila, ker želim dobiti čim bolj podroben vpogled v medgeneracijsko sodelovanja staršev in starih staršev in področje vzgoje otrok.

Primarne podatke sem zbirala s spraševanjem staršev in starih staršev. Merski instrumenti so teme za delno strukturiran intervjuje s starši in s starimi starši, ki so v prilogah.

Oba intervjuja, za starše in za stare starše vsebujeta podobna vprašanja, ki so razdeljena v dva sklopa (vzgoja otrok in sodelovanje med starši in starimi starši pri vzgoji) ta pa sta razdeljena na manjše vsebinske enote (prvi na razumevanje procesa vzgoje, način vzgoje, učinkoviti pristopi v vzgoji, spopadanje z izzivi v vzgoji in drugi na sodelovanje, učinkovite pristope v vzgoji, spopadanje z izzivi v sodelovanju in ravnanje v primeru, ko se niso mogli dogovoriti).

3.3. Populacija in vzorčenje

Stvarno: populacijo sestavljajo starši in stari starši

Krajevno: osrednja Slovenija

Časovno: maj in junij 2017

Vzorec: moj vzorec je neslučajnostni in priložnostni, saj sem intervjuje s starši in starimi starši izvedla preko poznanstev. Za vzorec sem opravila 12 intervjujev z enajstimi posamezniki. Intervjuvala sem pet staršev in šest starih staršev, eden od staršev je odgovarjal na vprašanja vezana na stare starše po njegovi in partnerjevi strani.

intervjuvanec	spol	starost	izobrazba	Populacija v raziskavi
A	ženski	32	Magisterij	Starš
B	ženski	56	Univerzitetna	Stari starš
C in E	ženski	27	Univerzitetna	Starš
D	moški	48	Poklicna	Stari starš
F	ženski	54	Poklicna	Stari starš
G	moški	56	Univerzitetna	Stari starš
H	moški	25	Univerzitetna	Starš
I	ženski	25	Gimnazijska	Starš
J	ženski	58	Univerzitetna	Stari starš
K	ženski	30	Poklicna	Starš
L	ženski	69	Poklicna	Stari starš

3.4. Zbiranje podatkov

Podatke sem zbirala z metodo spraševanja in sicer v obliki delno standardiziranega intervjuja. Vprašanja oziroma podvprašanja sem po potrebi tudi dodajala. Intervjuje sem izvedla osebno in ustno. Pri tem pa so imeli prednost poljubni in točni odgovori, saj so bila vprašanja odprtega tipa in intervjuvancev z odgovori nisem omejevala. Uporabila sem tehniko aktivnega poslušanja in kot sem že navedla sem poljubno postavljala (pod)vprašanja v primeru, da se mi je to zdelo potrebno, da bi bolje razumela odgovore. Intervjuje sem opravljala individualno, saj bomo tako dobila najbolj pristne in resnične odgovore, pa tudi ozračje je bilo ob taki temi bolj sproščeno na štiri oči, kot bi bilo, če bi bilo prisotnih več oseb. Intervjuji so potekali na domu intervjuvancev oziroma na kraju po njihovi želji. Pred intervjujem sem se z vsemi udeleženci pogovorila in se pozanimala, ali lahko intervjuje snemam.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Gradivo sem analiziralo po šestih korakih kot jih navaja B. Mesec (1998: 77). Najprej sem gradivo uredila, razčlenila opise (določila enote kodiranja) in prosto poimenovala (odprto kodirala), iz slednjega sem izbrala in definirala relevantne pojme in kategorije. Na koncu pa sem ga še selektivno (osno) kodirala in oblikovala končne teoretične formulacije.

3.5.1. Urejanje gradiva

Intervjuje sem posnela z mobilnim telefonom in jih pretipkala v programu Word. Podatke sem obdelala kvalitativno po postopkih, ki so predvideni za kvalitativno raziskovanje. Izhodišče za kvalitativno obdelavo so bili odgovori intervjuvancev (Priloga 9.2). Empirično gradivo sem analizirala ročno.

3.5.2. Določitev enot kodiranja

V zapisih intervjujev sem določila enote kodiranja, tako da sem podčrtala izbrane izjave intervjuvancev. Enote kodiranja so predstavljale besede, besedne zveze ali stavki. Enote kodiranja sem uvrstila v tabelo, označila, kot pripadajoče intervjuje, s črkami od A do K (brez šumnika) in oštevilčila izjave. Prav tako sem oštevilčila teme (od ena do devet). Enotam kodiranja oziroma izjavam sem zapisala kodo, kategorijo in pri prvem vprašanju še nadkategorijo.

3.5.3. Odprto kodiranje

Enotam kodiranja sem pripisala pojme. Tukaj prikazujem le primer, v prilogi pa je viden celoten postopek (Priloga 9.3).

(1) RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE (Kaj razumete kot proces vzgoje; kako bi ga definirali)?					
ŠTEVILKA	IZJAVA	KODA	KATEGORIJA	NADKATEG.	TEMA
A1.1.	Opremiti otroka s socialnimi, funkcionalnimi, medosebnimi in ostalimi potrebnimi veščinami,	Učenje socialnih, funkcionalnih, medosebnih in ostalih veščin	Učenje veščin	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
A1.2.	za čim učinkovitejše spopadanje z življenjskimi situacijami - različni življenjsko pomembni prehodi. Na primer odhod v šolo, odselitev od doma,	Učenje spopadanja z življenjskimi situacijami	Učenje spopadanja	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
A1.3.	težave - vsakodnevne na primer učenje za test kot tudi kompleksne, na primer ločitev staršev,	Učenje soočanja in reševanja težav	Učenje reševanja težav	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
A1.4.	kot tudi za čim učinkovitejše vzpostavljanje in ohranjanje medčloveških odnosov, čim	Učenje vzpostavljanja in ohranjanja odnosov	Učenje odnosov	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

	boljšega odnosa do narave, hrane, zdravega načina življenja,				
A1.5.	predvsem pa priprava na samostojno življenje.	Priprava na samostojno življenje	Priprava na življenje		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

3.5.4. Osno kodiranje

Sorodne pojme sem združila v podkategorije, te pa v kategorije. Tukaj navajam le primer, v prilogi pa je predstavljen celoten postopek (Priloga 10.4.).

Na podlagi osnega kodiranja (predvsem pojmov in kategorij) sem oblikovala rezultate, ki jih predstavljam v nadaljevanju. Te sem podkrepila s citati oziroma izjavami udeležencev raziskave.

1. RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

❖ UČENJE

- **Učenje veščin**
 - Učenje socialnih, funkcionalnih, medosebnih in ostalih veščin (A1.1.)
- **Učenje spopadanja**
 - Učenje spopadanja z življenjskimi situacijami (A1.2.)
- **Učenje reševanja težav**
 - Učenje soočanja in reševanja težav (A1.3.)
- **Učenje odnosov**
 - Učenje vzpostavljanja in ohranjanja odnosov (A1.4.)
 - Učenje dobrega odnosa do soljudi, živali in rastlin (C1.3.)
- **Učenje vrednot**
 - Narava in soljudje kot vrednota (C1.2.)
- **Učenje samostojnosti**
 - Vzgoja kot učenje samostojnosti (H1.1.)
- **Učenje poštenosti**
 - Vzgoja kot učenje poštenosti (H1.2.)
- **Učenje vedenja**

- Učenje družbeno zaželenega in nezaželenega vedenja (H1.3, I1.3)
- **Učenje spoštovanja**
 - Učenje spoštovanja do ljudi (I1.1.)
- **Učenje sprejemanja**
 - Učenje sprejemanje drugačnosti (I1.2.)
- **Priprava na življenje**
 - Priprava na samostojno življenje (A1.5, C1.1, K1.1.)
- **Podpora**
 - Čustvena podpora (H1.6)
- **Naloga staršev**
 - Vzgoja kot naloga staršev (H1.7.)

4. REZULTATI IN RAZPRAVA

Omejitve raziskave

Ugotovitve te raziskave se nanašajo le na vzorec, ki sem ga izbrala. Ugotovitev ne morem posplošiti, ker vzorec ni bil reprezentativen oziroma ker sem opravila dvanajst intervjujev – pet s starši in šest s starimi starši. Omejitev raziskave je tudi to, da je bilo med intervjuvanci osem žensk in le trije moški, od tega dva stara starša in en starš.

Zanimivost raziskave

Intervju sem opravila z enajstimi posamezniki. Ena od intervjuvank je odgovarjala na zadnjih pet vprašanj, vezanih na vzgojo in sodelovanje s starimi starši dvakrat – enkrat za svoje starše in enkrat za partnerjeve starše. Za to sem se odločila, ker gre po mojem mnenju za eno redkih družin, ki živi dva tedna pri enih starih starših, in dva tedna pri drugih. Gre za intervjuja, ki sta označena s črko C in E.

Opombe

V nadaljevanju predstavljam rezultate in razpravo po kategorijah in ločeno po **temah**. Rezultate sem primerjala po odstavkih, zaradi boljše preglednosti: PODOBNOSTI v rezultatih staršev in starih staršev sem primerjala v prvem odstavku (kategorijo sem označila s **krepko vijolično pisavo**), RAZLIKE pa sem razdelila na dva odstavka in sicer so v drugem odstavku rezultati starih staršev (kategorijo sem označila s **krepko zeleno pisavo**), v tretjem pa rezultati staršev (kategorijo sem označila s **krepko modro pisavo**). V oklepajih sem zapisala citate intervjuvancev v poševni pisavi in jih označila s številko intervjuja, vprašanja in odgovora. V zadnjem odstavku pa bom v *poševnem tisku* razpravljala o rezultatih.

1. RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

Prvo vprašanje, ki sem ga postavila intervjuvancem, tako staršem kot tudi starim staršem, je bilo, kako razumejo proces vzgoje. Starši in stari starši razumejo proces vzgoje kot **pripravo na življenje** (L1.3: »Namen vzgoje, je da ga pripraviš na življenje.«), **učenje vedenja** (I1.4: »Vzgoja je, da otroka naučiš, /.../ da ve kaj je prav in kaj je narobe. Ko na primer tebe, grize.. da ni prav.«), **vrednot** (H1.4: »Vzgoja je, /.../da ga naučiš moralnih vrednot), **reševanja težav** (J1.2: »Je priprava otroka na življenje, da krmari, da se zna spoprijeti z vsemi težavami, tegobami /.../«) in kot **nalogo staršev** (H1.7: »Sem mnenja, da starši vzgajajo, dedki in babice pa razvajajo /.../«; G1.3: »Vzgoja je na starših.«; J1.9:

»Starši so tisti, ki vzgajajo, jaz ga pa kot babi razvajam /.../«; L1.4: »Vedno se spomnim reka, da so starši zato, da otroke vzgajajo, dedki in babice pa da jih razvajamo«).

Stari starši so izpostavili razumevanje procesa vzgoje kot **učenje kulture** (J1.3: »Je priprava otroka /.../ na kulturo /.../«), **odgovornosti** (J1.5: »Je priprava otroka /.../ na obveznosti /.../«), **sočutnosti** (J1.6: »»Je priprava otroka /.../ na sočutje /.../«), **solidarnosti** (J1.7: »Je priprava otroka /.../ na solidarnost do drugih, to, da imaš občutek, da nisi samo ti na svetu.«), **potrpežljivost** (F1.3: »Veliko je odvisno od potrpežljivosti starejših«), **komunikacijo** (B1.2: »Moje mnenje je, da je treba vzgajati tako, da otrok pridobi samozavest /.../«; B1.3: » /.../ da je otrok vesel«), **vzgajanje po lastnih prepričanjih** (G1.2: »Pri tem je pomembno to, da probaš otroka vzgojit tko, da ceni neke norme, standarde, ki so tebi pomembni. Če ne kradeš, kradeš in podobno probaš tudi otroku razložiti, da je to moralno, etično nesprejemljivo«), **prilagajanje otroku** (L1.1: »To razumem tako, da se prvo prilagodiš starosti otroku, potrebam in zmožnosti in načinu, kajti vsak otrok zahteva nekaj drugače.«) in da je **poudarek na zaupanju** (J1.8: »Pri tej je najbolj pomembno zaupanje, da si iskren.«). Starši pa so izpostavili še **učenje veščin** (A1.1: »Opremiti otroka s socialnimi, funkcionalnimi, medosebnimi in ostalimi potrebnimi veščinami /.../«), **spopadanja** (A1.2: »/.../ za čim učinkovitejše spopadanje z življenjskimi situacijami – različni življenjsko pomembni prehodi. Na primer odhod v šolo, odselitev od doma /.../«), **odnosov** (A1.4: »/.../ kot tudi za čim učinkovitejše vzpostavljanje in ohranjanje medčloveških odnosov, čim boljšega odnosa do narave, hrane, zdravega načina življenja /.../«; C1.3: »/.../ da bi bila dobra do vseh soljudi, živali in rastlin, zato ker samo če si dober lahko pričakuješ dobro vrnjeno nazaj«), **samostojnosti** (H1.1: »Vzgoja je da naučiš otroka, da rata samostojna oseba /.../«), **poštenosti** (H1.2: »/.../ da postane pošten /.../«), **spoštovanja** (I1.1: »Vzgoja je, da otroka naučiš da spoštuje druge ljudi /.../«), **sprejemanja** (I1.2: »/.../ da nima predsodkov /.../«) in pomembnost **podpore** v tem procesu (H1.6: »Pri tem je najpomembnejša čustvena podpora.«).

Vzgoja je pomemben proces v katerem starši in ostali pomembni drugi otroka "pripravijo na samostojno življenje". Iz rezultatov ugotavljam, da se intervjuvani strinjajo, da gre za učenje otroka z namenom, da bi ga pripravili na samostojno življenje, Bolj podrobno pa jo lahko razumejo zelo različno, menim, da je razlog za to v različnih vrednotah, kulturah, preteklih izkušenahj itd. Starši in stari starši so z odgovori potrdili zapis avtoric Peček Čuk in Lesar (2009: 22), da je vzgoja seznanjanje otroka z vrednotami in spodbujanje moralnega razsojanja, s čemer bi se otrok naučil zmožnosti komuniciranja in pripravljenost

soustvarjanja rešitev (v konflikth) ter ozaveščanje lastne odgovornosti za (ne)dejavnost v odnosu do sebe, drugih in sveta. Intervjuvancem je pri vzgoji pomembno tudi spoštovanje otroštva. To pomeni, da otrokom zagotovimo temeljne življenjske potrebe kot so spoštovanje otrokovega časa (še posebej sedanjost), njegovo uživanje otroštva, odnose z drugimi, njegovega prispevka k družini in družbi, njegovo individualnost in različnost ter sprejeti in spoštovati njegove spretnosti in sposobnosti. (Čačinovič Vogrinčič 2013: 14-15) Ugotavljam, da stari starši in starši menijo, da je vzgoja naloga staršev.

2. NAČIN VZGOJE

Starši in stari starši otroke za zaželeno vedenje **nagrajujejo** s pohvalo (A2.1: »Nikoli ne skoparim s pohvalami, ko so te na mestu – ko nekaj naredi dobro«.; K2.6: »Skušava pohvalit lepo obnašanje. Na primer ko se lepo obnaša, ko kam gremo, jo pohvaliva in ji to tudi poveva, da sva bila zadovoljna z njenim obnašanjem«.), nezaželeno vedenje **kaznujejo** (F2.9: »Kazen pa ignoriranje, glasna beseda«.; A2.7: »Kaznujem jo primerno njeni starosti na primer, če kljub opozorilom še naprej v usta nosi časopisni papir in ga je, ji papir vzamem, povem, zakaj to ni dobro in ji povem, da bo časopis lahko listala naprej, ko tega ne bo več počela«.). Kot načine kaznovanja so intervjuvanci navedli ignoriranje, povzdig glasu, fizično kaznovanje (»poi riti«), odvzem privilegijev (npr. Prepoved gledanja televizije) in »kazenski stolček«.

Poleg teh pristopov pa starši in stari starši otroku/-om **postavljajo meje** (D2.2: »Čeprav jo malo bolj razvaja kot starša, ji še vedno postavlja meje«.; H2.1: »Postavljam meje«.), **spodbujajo** (D2.7: »Pri hišnih opravilih jo spodbujam, da sodeluje in mi po svojih močeh pomaga, predvsem pri pospravljanju posode, pribora, priprava mize za kosilo, pri praznjenju pralnega stroja«.). Tako starši kot tudi stari starši izpostavljajo **komunikacijo** (L2.1: »Z vnučkama se veliko se pogovarjamo«.; K2.2: »Težave poskušamo rešiti z pogovorom /.../«) kot način vzgoje. Eden od staršev je izpostavil, da so na način vzgoje vplivali tudi pogovori s partnerjem (H2.6: »Prav tako nama je bilo lažje, ker sva videla prijatelje z otroki in se pogovarjala o tem, a se strinja s tem kaj je starš naredil, kako bi lahko bolje, drugače to naredil.«).

Stari starši so poleg zgoraj navedenih pristopov izpostavili še **vztrajnost, opozarjanje in pojasnjevanje, popuščanje, posvečanje pozornosti, zaupnost, varnost** itd. Starši pa **izpolnjevanje obljub, motiviranje, izkazovanje ljubezni, strpnost** itd.

Ugotavljam, da intervjuvanci uporabljajo različne vzgojne stile oz. oblike vodenja, kot jih v povezavi z odnosom med socialnim delavcem in uporabnikom poimenuje Milko Poštrak (2003: 30). Avtor piše, da najdemo tako »čiste oblike« demokratičnega, avtoritarnega ali vsedopuščujočega vodenja, kot pojavne oblike, ki vsebujejo sestavine posameznih načinov vodenja. Trdi, da bi lahko govorili o demokratičnem pristopu, ki občasno zdrsne v avtoritarni ali permissivno obliko vodenja in obratno. Tako starši kot tudi stari starši se v primeru zaželenega vedenja poslužujejo nagrad, v primeru nezaželenega pa h kaznim. Pri tem gre za avtoritarni pristop, ki temelji na popolnem nadzoru staršev nad otroki, v katerem starši postavljajo pravila, kršenju teh pa sledijo sankcije oziroma kazni, ki so večkrat tudi fizične. (Lepičnik Vodopivec 2017: 185, 186) Stari starši so navajali tudi permissivni pristop, popuščanje. Tako starši in stari starši pa se pri vzgoji poslužujejo predvsem demokratičnih pristopov kot na primer spodbujanje, komunikacija, opozarjanje in pojasnjevanje, izpolnjevanje obljub, zaupnost, motiviranje, izkazovanje ljubezni itd. Za demokratični stil avtorji pišejo, da temelji na obojestranskem spoštovanju (Lepičnik Vodopivec 2007: 187), starši (oz. stari starši op. a.) se z otrokom pogovorijo o vedenju, ki ga ne odobravajo, otroka pri tem ne napadajo in ne ponižujejo kot človeka (Hauch 1988:49), pri tem stilu je poudarek na starševski toplini, pozitivni podpirajoči in spoštjivi drži, ki so pomemben dejavnik za otrokov razvoj (Rogers v Bouwkamp 2014 po Ferber in Lane 2002:55) prav tako je družbena vloga (kdo je starš in kdo otrok) pri tem vzgojnem stilu jasno in natančno razvidna (Poštrak 2003: 31).

3. UČINKOVITI PRISTOPI PRI VZGOJI

Na vprašanje, kateri pristopi so pri vzgoji učinkoviti, so starši in stari starši izpostavili **komunikacijo** (C3.3: »Pri najini vzgoji mislim, da najbolj deluje že sam pogovor, sva namreč zelo pozorna na to, da se veliko pogovarjamo /.../«, L3.2: »Pri moji vzgoji najbolj deluje pogovor«). Deluje tudi **razlaganje** (K3.2: »Pojasniva zakaj se česa ne sme, starejši tako lahko že veliko dopoveš.«, C3.3: »Pomembno se mi zdi, da se otroku na tak način razloži zadevo, da jo lahko razume, se zave kaj je bilo narobe /.../«), **preusmeritev** otrokove **pozornosti** (I3.4: »Deluje, da mu preusmeriš pozornost.«, J3.2: »Če mu kaj ni všeč, ga zamotiš pa zelo hitro pozabi.«), **vztrajnost** (I3.1: »To, da vztrajaš. Če rečeš ne, je ne in ne popustiš. S tem ne mislim zdaj tko, da skoz sam ukazuješ, ampak da vztrajaš pri tem, da se igrače ne puli iz rok drugim otrokom.«).

Ostali učinkoviti pristopi, ki jih uporabljajo stari starši so tudi **pristopi po vzoru staršev** (B3.5: »Videla sem kako jo uspava in ko sem bila z njo sama sem je uspavala na enak način.«), **vzgoja skozi igro** (D3.1: »Se mi zdi, da najbolje delujemo na sistem igre. Tu mislim predvsem to, da takrat, ko nekaj noče narediti, jo poskušam do tega dejanja pripraviti preko igre.«), **postavljanje mej** (L3.3: »Mora biti tudi neka meja, ker otroci hitro ugotovijo kdaj te lahko malo izkoriščajo, da bi ti namesto njih kaj naredil.«) **zanašanje na občutke** (J3.1: »Deluješ po intuiciji.«; G3.6: »Deluje tudi to, da se zanašaš na svoje občutke.«) itd.

Starši pa so izpostavili **kaznovanje** (C3.6: »Kazni deluje, ko hočem, da se umiri.«), izpolnjevanje obljub (A3.3: »Pomembno je tudi, da držijo [starši] dane obljube.), **izkazovanje ljubezni** (C3.9: »Vedno gledava tudi na to, da se po vsakem prepiru oz. kazni otroku izkaže tudi ljubezen, v smislu objemčka, poljubčka.) in **rutino** (I3.6: »Rituali. Na primer pojemo večerjo, ga skopava, prebereva pravljico in potem gre spat.«).

Ugotavljam, da intervjuvanci kot eden najbolj uspešnih pristopov izpostavljajo komunikacijo – pogovor z otrokom, način komunikacije (dvig glasu, prijaznost, odločna komunikacija) itd. Pomembni pokazatelji uspešnosti komunikacije so jasnost, kontinuiteta, angažiranost, strinjanje ali nestrinjanje, intenzivnost čustvovanja in kvaliteta odnosa (Čaćinović Vogrinčič 1998:198). Starši in stari starši kot učinkovite pristope izpostavljajo še razlaganje, preusmerjanje otrokove pozornosti, izkazovanje ljubezni, postavljanje mej itd. Slednje Minuchin (v Čaćinović Vogrinčič 1998: 168) izenačuje s pravili. Pravi, da so te lahko jasne, toge ali nejasne. Meje določajo kako in kako uspešno se družina prilagaja spremembam. Družina potrebuje jasne meje, ki omogočajo dovolj varnosti za spreminjanje.

4. IZZIVI PRI VZGOJI

Izzivi pri vzgoji, s katerimi so se soočili starši in stari starši so **različni pogledi** (A4.1: »Pri vzgoji mi predvsem predstavljajo izzive dogovarjanje s hčerinih očetom, drugačen pogled na določene stvari«; D4.2: »Predvsem pa tudi to, da se je najin način vzgoje razlikoval od vzgoje moje hčere, in s tem posledično vzgoje vnukinje.«), **trma** (G4.1: »Trma.«) in **razvojne faze** (K4.2: »Izziv so tudi obdobja v življenju, skozi katera otrok gre in ne veš kako se spoprijeti z njimi.«).

Stari starši so se z izzivi soočili tudi pri **samokontroli** (J4.2: »Ko je na začetku zajokal, da nisi takoj šel tja. Ko je bil prvič brez staršev pri nas in je na začetku bolj jokal.«) , **redki stiki** (I4.2: »Izziv je najbrž ravno to, da se zelo redko vidimo in zato ne morem veliko doprinesti k

vzgoji vnučk.«), **preizkušanje mej** (J4.5: »Testiranje mej.. metanje hrane po tleh, čeprav ve, da tega ne sme«) itd. Ena izmed babic je priznala, da je **obremenjena** s posledicami in odgovornostjo (J4.7: »Bolj si obremenjen s posledicami, ker več slišiš na televiziji, prebereš na internetu.«; J4.8: »Odgovornost in skrb je pa pri tem bistveno hujša.«)

Starši pa so kot izziv izpostavili še **poseganje starih staršev v vzgojo in skrb** (A4.2: »/.../ kot tudi vmešavanje v vzgojo in skrb za hčer s strani babice.«), **postavljanje mej** (C4.1: »Kot največji izziv pri vzgoji mi predstavlja predvsem pravilno postavljanje mej. Pravilno v tem smislu, da se večkrat vprašam, če bi morala biti pri kakšnih stvareh bolj popustljiva in pri drugih mogoče manj.«), **odziv** (C4.2: »Izziv mi je tudi pravilno odreagirati, ko moj otrok trmari. Večkrat se namreč zgodi, da mi »popustijo zavore« in povzdignem glas, kar pa situacijo samo še poslabša, saj pri hčeri to povzroči dodatno smejanje/hahljanje in povečevanje moje živčnosti ali pa intenzivnost njenega joka, tako da tako ali drugače stvar poslabšam.«), **razlike med otroci** (K4.1: »Predvsem to, da ni en otrok enak drugemu. Vsak potrebuje drugačen pristop. Kar pri starejši hčerki uspe, pri mlajši ne gre in obratno.«) itd.

Ugotavljam, da se intervjuvanci pri vzgoji soočajo z različnimi izzivi. Kar nekaj odgovorov me je pri tej temi presenetilo. Predvsem tisti, ki se nanašajo na starše oziroma stare starše. Zdi se mi zanimivo, da se zavedajo pomembnosti svojih odzivov in delovanja v odnosu do otroka. Presenetilo me je, da so kot izziv pri vzgoji izpostavili samokontrolo pri odzivu na neprimeno iskanje pozornosti otroka (trma). Menim, da z mirnim odzivom in spoštljivim odnosom, starš daje otroku dober zgled, kako uspešno reševati spore in bo tudi sam, v prihodnje, bolj verjetno odreagirал mirno in spoštljivo ter s tem povečal možnosti za rešitev konfliktov. Prav tako me je presenetilo, da so izpostavili pravilno postavljanje mej in preizkušanje teh, saj jih po mojem mnenju otrok potrebuje, da bi se počutil varnega. Skynner (1994: 184) za te pravi, da morajo biti prilagodljive, J. Cleese (v Skynner 1994:187) pa dodaja, da morajo biti zelo jasne in brez zadržkov, ne glede na stališče otrok. Pričakovala pa sem, da je izziv v vzgoji otrokova trma, različni pogledi in razvojne faze. Za slednje E. H. Erikson (v Čačinovič Vogrinčič 1998: 24) pravi, da se gre otrok v procesu socializacije, v katerem se oblikuje tudi njegova osebnost, skozi osem stopenj osebnostnega razvoja. Na vsaki mora rešiti specifične probleme razvoja, faze ponujajo boljše ali slabše izide, vsaka naslednja pa postavlja nove naloge in hkrati prinaša možnost krize.

5. NAČIN VZGOJE STARŠEV OZIROMA STARIH STARŠEV

Stari starši so pri vprašanju, kakšen je način vzgoje staršev, izpostavili, da starši **posvečajo otroku** veliko časa in truda (D5.2: »Jaz mislim, da se otroku zelo posvetita. Posvetita ji veliko svojega časa in truda. V vzgojo vlagata veliko truda in časa za njeno vzgojo.«), so **potrpežljivi** (D5.3: »Tudi če vnukinja naredi vsak dan posebej eno in isto »napako« oz. tisto kar ne sme, ji vsak dan posebej zadevo obrazložita, da jo razume.«), otroku dajejo **možnost izbire** (G5.2: »Dajeta mu možnost izbire.«), ob nezaželenem vedenju otroka **kaznujejo** (G5.3: »Včasih tudi kaznujeta.«) itd. Dva stara starša sta kot način vzgoje staršev opredelila **demokratični still vzgoje**, en pa je izpostavil željo staršev po tem stilu.

Starši pa so izpostavili, da opažajo **podobnosti v načinu vzgoje** starih staršev (H5.1: »Vnuka vzgajata podobno kot midva, ampak mu bolj popuščata.«). Eden od staršev pa pravi, da **prepušča način vzgoje** starim staršem (I5.1: »Ko sta sama z njim jima pustim, da delata z njim kot onadva mislita, da je najbolje /.../«). Izpostavili so tudi, da se stari starši v vzgojo **ne vmešavajo** (A5.2: »Mama se v mojo vzgojo ne vtika. Mi svetuje, vendar ne dela stvari po svoje in proti moji volji. «), da je babica **spremenila način vzgoje** (E5.2: »Šele v zadnje pol leta je ugotovila, da njen način vzgoje ni več v redu, saj se je hči preveč navadila, da pri babici ni mej in mislila, da lahko počne skoraj karkoli, kar pa je imelo seveda tudi svoje posledice na taščinih živcih.«), saj je ugotovila, da je njen **način vzgoje neučinkovit** (E5.2: »Tako, da lahko rečem, da se babica sedaj končno trudi v celoti delati po najinem načinu vzgoje.«) in **preverjajo način vzgoje** pri starših (I5.2: »/.../čeprav me je mami na začetku stalno spraševala, kaj naj mu da za jest, kaj naj obleče itd.«). Dva starša sta pristop starih staršev pri vzgoji opredelila kot **demokratični vzgojni still** (C5.1: »Po mojem mnenju moji starši uporabljajo demokratični still vzgoje. Seveda z malo višjo mejo potrpežljivosti kot je pri meni, ampak načeloma se držita istega načina kot jaz oziroma midva.«), en pa kot **permisivni** (E5.1: »Tašča bolj kot ne v 80% uporabljala permisivnega, v 20% pa demokratičnega.«).

Ugotavljam, da so odgovori precej podobni tistim iz druge teme, način vzgoje intervjuvanca. Stari starši so kot način vzgoje starša navajali pristope iz demokratičnega stila vzgoje – posvečanje otroku, potrpežljivost, možnost izbire. Starši pa so navajali, da opažajo podobnost svoje vzgoje in vzgoje starih staršev, da njim prepuščajo način vzgoje. Prav tako menijo, da se tudi stari starši ne vmešavajo v njihov način vzgoje. Zdi se mi zanimiva ugotovitev, da stari starši preverjajo način vzgoje pri starših. Zdi se mi zelo zanimiva ugotovitev, da eden od staršev ocenjuje, da je stari starš zamenjal vzgojni stil zaradi neučinkovitih pristopov.

6. SODELOVANJE

Na vprašanje, kakšno je sodelovanje med starši in starimi starši so izpostavili, da slednji staršem **zaupajo** (A6.1: »Moja mama in oče verjameta vame in mi zaupata, da bom za otroka poskrbela, kar se da najbolje in ga vzgajala v smeri, da bo postal samostojna, kompetentna in sočutna oseba, zato se v to, kako hčer z njenim očetom vzgajava ne vtika.«), starši pa zaupajo njim (I6.2: »Sto procentno jima zaupam, ker vidim kako delata z njim, ko sem zraven, ker vidim, da gre rad k njima, se veseli.«). Oboji so sodelovanje opisali kot **dobro** (C6.1: »Če opredelim sodelovanje z mojimi starši lahko rečem, da že od začetka dobro sodelujemo. Mislim, da do sedaj glede hčere še nismo imeli nobenega konflikta.«; D6.1« Mislim, da s starši dobro sodelujemo, seveda včasih pride do razhajanj v razmišljanju /.../«) in **ne poseganje** v vzgojo staršev (G6.2: »V vzgojo staršev se po navadi ne vmešavava.«) oziroma starih staršev (H6.1: »Se ne vmešavam, ne dajem navodil, ne ukazujem.«).

Staršem so stari starši v veliko pomoč pri varstvu otrok, reševanju stanovanjskega vprašanja in drugih materialnih in nematerialnih pomoči. (Rener et.al 20006: 71) Prav tako predstavljajo pomembne druge v otrokovem življenju. Ti jim pogosto predstavljajo prvo izkušnjo medgeneracijskega sožitja z najstarejšim rodom živih prednikov, ki daje otroku pomembni izkušnji ljubezni in naklonjenosti in izkušnjo, da se da preživeti tako v ugodnih kot tudi neugodnih življenjskih razmerah ter da je življenje brezpogojno smiselno. (Lipar in Ramovš 2013: 48) H. Gürtler (2013: 6-7) za stare starše pravi, da pomagajo pri glajenju prepirov s pubertetniki, nudijo oporo pri čustvenih težavah, so neizčrpen vir dobrih in slabih izkušenj ter žive priče časov, ki jih sicer poznajo samo še iz knjig in filmov. Zaradi pomembne vloge, ki jo imajo stari starši v življenju svojih vnukov pa je pomembna medgeneracijska solidarnost. To je socialna povezanost med generacijami, ki se nanaša na odnose med ljudmi in na preiskovanje vezi, ki povezujejo posameznike s skupinami in skupine med seboj. (Hlebec et.al. 2012: 7) Na medgeneracijsko solidarnost vplivajo različni dejavniki, ki jih je Szydlik (v Hlebec et. al. 2012: 18-19) razdelil na štiri kategorije. Struktura priložnosti ali virov medgeneracijske solidarnosti (geografska bližina), struktura potreb (finančne, zdravstvene in/ali emocionalne potrebe), družinska struktura (sestava družine, zgodovina druženja) in kulturno-konstruktualne strukture (družbeni, ekonomski in davčni sistem, država blaginje, stanovanjski trg, trg dela ipd). Ugotavljam, da je intervjuvancem v sodelovanju s starši oziroma starimi starši pomembno medsebojno zaupanje, s tem pa je po mojem mnenju povezano tudi to, da se tako eni kot drugi izogibajo poseganju v vzgojo drugega. Oboje pa je povezano s tem, da intervjuvanci sodelovanje ocenjujejo kot dobro.

7. UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU

Intervjuvanci kot učinkovit pristop, močno podpirajo **komunikacijo** (A7.7: »Deluje, če eden drugega poslušamo /.../«; I7.2: »Sproti si povemo, če nas kaj zmoti in se takoj pogovorimo.«; K7.2: »V primeru, da se z nama ne strinjajo, to povedo, ko hčerki ne slišita.«; G7.2: »Se kdaj tudi skregamo, ampak se dogovorimo.«; J7.1 + J7.2: »Vedno smo si med samo sproti vse kar nas je zmotilo, si povemo, se skregamo in to rešimo.«), **spoštovanje** (A7.2: »/.../ in spoštujemo odločitve drugih.«; A7.3: »Da se držimo dogovorov /.../«; D7.4: »in najino sprejemanje njunega načina vzgoje.«) in **kompromise** (H7.1: »Delujejo kompromisi v sodelovanju.«; G7.3: »Če je le možno sklenemo kompromis.«).

Stari starši, ki živijo s starši izpostavljajo še to, da s starši **delijo izkušnje** (F7.1.: »Z njima delim svoje izkušnje.«). Tisti, ki ne živijo s starši izpostavljajo **sodelovanje pri rešitvah** (B7.2: »/.../ skupno reševanje problemov.«) in **zadrževanje občutkov zase** (L7.2: »Deluje tudi to, da včasih zadržim zase kaj me zmoti.«).

Starši, ki živijo s starimi starši izpostavljajo tudi učinkovitosti **prostega časa** (E7.2: »Deluje, da si vzamemo čas zase.«) in **zaupanja** (I7.1: »Zaupanje. Da vem, da je varen in da se imajo dobro.«) na sodelovanje. Tisti, ki ne živijo s starimi starši izpostavljajo še **ne poseganje** (A7.4: »/.../ da se ne vtikamo v stvari, ki se nas ne tičejo.«).

Ugotavljam, da intervjuvanci uporabljajo kar nekaj različnih učinkovitih pristopov v sodelovanju. Ne preseneča me, da je večina ponovno izpostavila komunikacijo, saj tudi sama vrjamem v to, da je komunikacija eden učinkovitejših pristopov. Ugotavljam, da se intervjuvanci zavedajo pomembnosti spoštovanja in sklepanja kompromisov, ki sta tudi po mojem mnenju ključna za dobre odnose in sodelovanje. Presenetila pa me je izjava, da v sodelovanju deluje zadrževanje občutkov zase. Menim, da ni dobra strategija, ampak se je potrebno pogovoriti. Če se teh ne razreši, lahko pride do zamer in to poslabša odnos. Menim, da je za učinkovito sodelovanje staršev in starih staršev pri vzgoji otrok potrebno tudi prilagajanje. Virginia Satir (1995: 79) za slednje pravi, da zahteva usklajenost vseh delov sporočanja – vsebina je usklajena z mimiko, telesno držo in zvenom glasu. Posamezniki redko čutijo, da je njihova samopodoba ogrožena, odnosi pa so sproščeni, svobodni in pošteni. Kadar komunicirajo, se opravičijo zaradi dejanja, če so storili kaj, česar niso hoteli, in ne zato, ker bi bili slabi. Avtorica predlaga kot prilagajanje tudi to, da je sporočilo skladno – je enoumno in neposredno. Piše, da »prinaša tudi sporočilo o resničnem stanju udeležene osebe v določenem trenutku« (Satir 1995: 79).

8. SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU

Zanimalo me je kako se starši in stari starši spoprijemajo z izzivi. Kot pri večini vprašanj, so tudi tukaj oboji poudarili **komunikacijo** (C8.1: *»Če se je kdaj zgodilo, da se s čim nista strinjala oziroma se midva nisva strinjala z njunim načinom, smo se o tem pogovorili.«*; I8.1: *»Želela bi si, da bi se znali bolj mirno pogovarjati in poslušati en drugega.«*; J8.1: *»Mogoče bi se lahko bolj mirno pogovorili.«*).

Dedek, ki živi s starši izpostavlja **manjše konflikte** (D8.2: *»Moram povedati, da do večjega konflikta ni prišlo.«*), ki jih **rešujejo sproti** (D8.3: *»/.../ smo sedaj vse sproti rešili.«*) in poudarja **vztrajnost** pri sklepanju dogovorov (D8.4: *»V primeru, da se ne bi dogovorili bi poskušala še naprej doseči dogovor. Enkrat bi že »prišli skupaj.«*). Ena od babic pa se v primeru, da pride do konflikta, **umakne** (F8.1: *»Največkrat se umaknem, vendar ne pozabim.«*), saj verjame, da v to, da je včasih **potreben premislek** (F8.2: *»Včasih mora misel, beseda malce dozoreti.«*). Babica, ki ne živi s starši, izpostavlja, da ji je, ko naleti na izziv, prioriteta **korist otroka** (L8.2: *»Pri izzivih vedno mislim na korist otroka.«*).

Ena od mam, ki živi s starimi starši, izpostavi neučinkovito **komunikacijo** s taščo v preteklosti kot izziv (E8.1: *»Načeloma sem zagovornik tega, da je komunikacija ključ do rešitve, ampak pri tašči to velikokrat ni bilo tako, saj je bila komunikacija z njo velikokrat nemogoča.«*). Meni, da ji slednja v vzgoji tudi **nasprotuje** (E8.2: *»/.../ v tistem času, ko mi je tašča »kontrirala« z vzgojo /.../«*), zaradi česar pravi, da je to vplivalo na doživljanje **negativnih čustev** (E8.3: *»Priznam, da sem bila v tistem času, zelo žalostna in jezna.«*) in **negativnih občutkov** (E8.4: *»Velikokrat sem se počutila popolnoma nemočno in nesposobno, da ima hči raje babico, ki ji vse pusti, kot pa »tečno mamo«, ki postavlja meje.«*). Razloži, da se je s tem težko soočila (E8.5: *»Potrebovala sem kar nekaj časa, da sem prišla do te točke, da sem se znebila teh občutkov in da sem ji njeno vzgojo popolnoma prepustila.«*) in da je konflikte poskušala rešiti s pogovorom (E9.1: *»Načeloma sem velikokrat načela pogovor s taščo o stvareh, ki so me motile oziroma me še vedno.«*), ampak meni, da je bila komunikacija neučinkovita (E9.2: *»Največkrat sem imela občutek, da naju posluša, ampak ne sliši kaj ji želiva povedat.«*) in da so konflikti ostali nerazrešeni (E9.3: *» Nekaterih konfliktov nismo*

rešili. Ko ji [op. a. babica] povem, ko me kaj zmoti, se obrne in gre. O tem se ne pogovarjamo več.«).

Medgeneracijska solidarnost pa je povezana tudi z bolj negativno stranjo odnosov med generacijami. Sem spadajo konflikti, nesoglasja in ambivalentnost. Szydlik (2008 v Hlebec et. Al. 2012: 22) je razdelil konflikte glede na njihov učinek, glede na njihovo pogostost in rednost. Glede na učinke jih deli na konstruktivne in destruktivne, glede na pogostost in rednost pa jih razdeli na redke, občasne ali redne. Ugotovil je povezavo med pogostejšimi konflikti in manjšo emocionalno povezanostjo ter redkejšimi stiki med generacijami. Ugotavljam, da intervjuvanci večinoma v sodelovanju nimajo večjih težav. Soočajo se z manjšimi konflikti, ki jih rešujejo sproti s pogovorom. Izjema je bil odgovor intervjuvanke, ki se je v preteklosti soočila z različnimi izzivi v sodelovanju s taščo. Pravi, da ji je slednja v vzgoji nasprotovala, kar je v njej zbuvalo negativna čustva in občutek nemoči in nesposobnosti. Komunikacijo s taščo ocenjuje kot neučinkovito, konflikte pa kot nerazrešene, saj meni, da se tašča umakne, kar pa je priznala tudi sama (F8.1). Virginia Satir (1995: 72-82) piše, da posameznik, ki uporablja vzorec odmikanja, uporablja besede, ki nimajo smisla ali pa niso povezane z obravnavano stvarjo, na dane razmere se nikoli ne odziva, njegovi notranji občutki so, da ni nikomur mar zanj. Posameznik grožnjo prezre in se vede kakor, da je ni. Zaključujem, da na raziskovanem vzorcu nisem prišla do ugotovitve, da bi na izzive v sodelovanju vplivalo to, da starši in stari starši živijo skupaj. Večina se sooča z manjšimi konflikti, ki jih sproti rešujejo. Izjema, kjer so v odnosu naleteli na večje izzive, ki jih niso razrešili, sta sicer starš in stari starš, ki živita skupaj (v isti hiši), ampak kot problem opisujejo neučinkovito komunikacijo.

5. SKLEPI

Sklepi se nanašajo le na vzorec staršev in starih staršev, ki so sodelovali v raziskavi, saj sem intervjuvala šest staršev in šest starih staršev.

- Starši in stari starši vzgojo razumejo kot učenje z namenom, da bi otroka pripravili na samostojno življenje, bolj podrobno pa jo razumejo zelo različno zaradi različnih vrednot, kultur, preteklih izkušenj itd.
- Starši in stari starši uporabljajo pristope iz različnih vzgojnih stilov. Iz avtoritarnega stila se poslužujejo kaznovanja za nezaželeno obnašanje, iz permisivnega popuščanje in kar nekaj demokratičnih pristopov, in sicer spodbujanje, komunikacija, opozarjanje in pojasnjevanje, izpolnje obljub, zaupnost, motiviranje, izkazovanje ljubezni itd.
- Eden najbolj učinkovitih pristopov je komunikacija, tako v odnosu med starši oziroma starimi starši in otrokom ter v odnosu med starši in starimi starši.
- Starši in stari starši kot učinkovite pristope v vzgoji izpostavljajo razlaganje, preusmerjanje otrokove pozornosti, izkazovanje ljubezni, postavljanje mej.
- Starši in stari starši se pri vzgoji soočajo z različnimi izzivi. Med temi so tudi samokontrola pri odzivu na jok, pravilno postavljanje mej otroku in njegovo preizkušanje teh.
- En stari starš je spremenil vzgojne pristope iz permisivnega stila v demokratični, po lastni presoji, da so bili pretekli pristopi neučinkoviti.
- Starši zaupajo starim staršem in obratno, s tem pa je povezano tudi to, da se izogibajo poseganju v vzgojo drugega, kar je povezano s tem, da intervjuvanci sodelovanje ocenjujejo kot dobro.
- Starši in stari starši poudarjajo pomembnosti spoštovanja in sklepanja kompromisov v medsebojnem sodelovanju.
- Starši in stari starši v sodelovanju večinoma nimajo večjih težav. Soočajo se z manjšimi konflikti, ki jih sproti rešujejo s pogovori. Pri tem vztrajajo, da razrešijo konflikte in sklenejo dogovor.
- Težje izzive v sodelovanju je izpostavil le en starš, ki meni, da mu je v preteklosti stari starš nasprotoval v vzgoji, kar je vplivalo na razvoj negativni čustev v odnosu, soočal se je tudi z občutkom nemoči in nesposobnosti. Aktualen problem pa je ostala komunikacija, ki jo opisuje kot neučinkovito, ker se stari starš ob konfliktu umakne in tako ta ostane nerazrešen.

- Na izzive v sodelovanju ne vpliva, da starši in stari starši živijo skupaj, saj intervjuvanci (z izjemo enega) sodelovanje ocenjujejo podobno tako tisti ki živijo skupaj kot tisti, ki živijo narazen, in sicer ga ocenjujejo kot dobro, ker do večjih konfliktov, ki jih ne bi mogli razrešiti s pogovorom, še niso naleteli.

6. PREDLOGI

- Predlagam izobraževanje na področju pristopov iz vseh treh vzgojnih stilov in njihovih učinkovitostih ter vplivov na otroka, o razvojnih stopnjah razvoja.
- Predlagam izobraževanje na teme kot so boljša medsebojna komunikacija, samokontrola in reševanje konfliktov s pomočjo raznih izobraževanj, delavnic, seminarjev, prebiranje literature.
- Predlagam delo na medgeneracijskem sožitju – izboljšanje pomoči mladim družinam v socialni stiski, vključevanje starih staršev v programe namenjene starejšim osebam (v tretjem življenjskem obdobju), izobraževanje o medgeneracijskem sodelovanju.
- Predlagam, da imajo starši in stari starši vedno v mislih največjo otrokovo korist tudi v medsebojnem odnosu – dobri odnosi in komunikacija med starši in starimi starši (vzajemno spoštovanje).
- Predlagam, da naj stari starši pomagajo staršem pri vzgoji, pri tem pa naj upoštevajo pravila staršev. Prav tako naj starši sprejmejo pomoč starih staršev in naj bodo čim bolj razumevajoči do njihovih dobronamernih nasvetov.

7. LITERATURA

Berlič, M. (2009). *Vloga starih staršev v procesu vzgoje* (Diplomska naloga). Filozofska fakulteta, Maribor.

Bouwkamp, R. & Bouwkamp, S. (2014). *Blizu doma: priročnik za delo z družinami. / Ravnanje z interakcijskimi vzorci v družini, pri procesih podpore ter na področjih psihosocialnega dela*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete: Pedagoško fakulteto: Inštitut za družinskoterapijo.

Constable, R. & Lee, D. (2004). *Social Work with Families: content and process*. Chicago: Illinois: Lyceum Books. Inc.

Čacinovič Vogrinčič, G. (1992). *Psihodinamski procesi v družinski skupini*. Ljubljana: Advance (zbirka boetika).

Čacinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine: Prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Zbirka Sophia.

Čacinovič Vogrinčič, G. (2008). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: FSD

Čacinovič Vogrinčič, G., Bregar-Golobič, K., Šugman Bohinc, L., Akerman, B., Kustec, K., Kvaternik, I., Kodele, T., Mešl, N. & Dogenik, S. (2013). *Otrokov glas v procesu učenja in pomoči: Priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Gürtler, H. (2013). *Otroci imajo radi stare starše: priročnik za življenje z vnuki*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Hauck, P. (1988). *Uspešna vzgoja otrok*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Hlebec, V., Filipovič Hrast, M., Kump, S., Jelenc Krašovec S., Pahor, M. & Domajnko, B. (2012). *Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Juul, J. (2009). *Družinske vrednote: življenje s partnerjem in otroki*. Radovljica: Didakta

Kroflič, R. (1997). *Med poslušnostjo in odgovornostjo: procesno-razvojni model moralne vzgoje*. Ljubljana: Vija.

Lepičnik Vodopivec, J. (2007). *Kako starši doživljajo vzgojo v družini – vzgojni stili v družini danes*. Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije.

Lipar, T. & Ramovš, J. (2013). *Gerontološko izrazje: stari starši, prastari starši*. *Kakovostna starost*, 16 (1), 48-49.

Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave*. Študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mešl, N. (2013). *Od razumevanja pojava naučene nemoči k razvijanju odpornosti v socialnem delu*. *Socialno delo*, 52 (6), 351-360, 403, 405

Milošević-Arnold, V. & Postrak, M. (2003). *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba, edicija Scripta.

Musek, J. (1995). *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.

Newman, B & Newman, P. (2003). *Development through life: a psychosocial approach*

Peček Čuk, M. & Lesar I. (2009). *Moč vzgoje*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, d. d.

Pečjak, V. & Pečjak M. (2007). *Psihologija staranja*. Bled: Samozaložba.

Postrak, M. (2003). *Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo pri delu z mladimi*. *Šolski svetovalni center*, 8 (3/4), 26-33.

Rener, T., Sedmak, M., Švab, A. & Urek, M. (2006). *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Annales majora.

Rogge, J. U. (2004). *Med popustljivostjo in strogostjo: otroci potrebujejo meje*. Tržič: Učila international.

Švab, A. (2001). *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Zbirka sodobna družba.

Tomori, M. (1994). *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.

Trnka, S. (2000). *Family issues between gender and generation: seminar report*. Luksemburg: Office for Official Publication of the European Commission.

Ule, M. & Kuhar, M. (2003). *Mladi, družina, starševstvo: Spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Žorž, B. (2006). *Stari starši in njihovo vzgojno poslanstvo*. Celje: Društvo Mohorjeva družba.

8. DRUGI VIRI

Savarin, A. (2016). *Postajamo sivi ali modri?* Statistični urad Republike Slovenije. Pridobljeno 27.3.2017 s <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/5902>

Fister, P. (2015). *"Stari starši naj pomagajo pri vzgoji, a naj ne bodo vsiljivi."* Pridobljeno 28.7.2017 s <http://www.rtvslo.si/moja-generacija/stari-starsi-naj-pomagajo-pri-vzgoji-a-naj-ne-bodo-vsiljivi/355834>

Kanjuo Mrčela, A. & Černigoj Sadar, N. (2004). *Starši med delom in družino.* Pridobljeno 17.4.2017 s http://www.arhiv.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/ocetovstvo_raz_por_starsevstvo.pdf

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR) Uradni list RS, št. 67/04, UPB1. Pridobljeno 11.4.2017 s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO40>

9. PRILOGE

9.1. Vprašalnik

IZZIVI SODELOVANJA STARŠEV IN STARIH STARŠEV PRI VZGOJI OTROK

1. RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE (Kaj razumete kot proces vzgoje (kako bi ga definirali?)
2. NAČIN VZGOJE (Kako vzgajate/kateri vzgojni stil uporabljate pri vzgoji in pojasnite?)
3. UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI (Kaj pri vaši vzgoji deluje?)
4. IZZIVI PRI VZGOJI (Kje ste pri vzgoji naleteli na izzive?)
5. NAČIN VZGOJE STARŠEV OZIROMA STARIH STARŠEV (Kateri vzgojni stil po Vaše mnenju uporabljajo starši/stari starši?)
6. SODELOVANJE (Kako sodelujete s starši/starimi starši?)
7. UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU (Kaj v sodelovanju deluje?)
8. SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU (Kako se spoprijemate z izzivi?)
9. RAVNANJE V PRIMERU NEDOGOVARA (Ko se vam ne uspe dogovoriti ... kako ravnate s tem?)

9.2. Odprto kodiranje

(1) RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE (Kaj razumete kot proces vzgoje; kako bi ga definirali)?					
ŠTEVILKA	IZJAVA	KODA	KATEGORIJA	NADKATEG.	TEMA
A1.1.	Opremiti otroka s socialnimi, funkcionalnimi, medosebnimi in ostalimi potrebnimi veščinami,	Učenje socialnih, funkcionalnih, medosebnih in ostalih veščin	Učenje veščin	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
A1.2.	za čim učinkovitejše spopadanje z življenjskimi situacijami – različni življenjsko pomembni prehodi. Na primer odhod v šolo, odselitev od doma,	Učenje spopadanja z življenjskimi situacijami	Učenje spopadanja	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
A1.3.	težave - vsakodnevne na primer učenje za test kot tudi kompleksne, na primer ločitev staršev,	Učenje soočanja in reševanja težav	Učenje reševanja težav	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
A1.4.	kot tudi za čim učinkovitejše vzpostavljanje in ohranjanje medčloveških odnosov, čim boljšega odnosa do narave, hrane, zdravega načina življenja,	Učenje vzpostavljanja in ohranjanja odnosov	Učenje odnosov	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
B1.1.	Vzgoja je priprava otroka na življenje.	Vzgoja kot priprava na življenje	Priprava na življenje		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
B1.2.	Po mojem mnenju je bistvo vzgoje, da znaš prisluhniti,	Poslušanje kot bistvo vzgoje	Komunikacija kot bistven pristop		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

B1.3.	da daš otroku možnost, da izrazi svoje mnenje.	Dati možnost otroku, da izrazi mnenje	Komunikacija kot bistven pristop		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
C1.1.	Je priprava otroka na samostojno življenje.	Priprava na samostojno življenje	Priprava na življenje		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
C1.2.	Trudim se da bi hči dobila čut do narave in soljudi,	Narava in soljudje kot vrednota	Učenje vrednot	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
C1.3.	da bi bila dobra do vseh soljudi, živali in rastlin, zato ker samo če si dober lahko pričakuješ dobro vrnjeno nazaj.	Učenje dobrega odnosa do soljudi, živali in rastlin	Učenje odnosa	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
C1.4.	Če dobro daš, in če daš tudi ko nimaš (recimo denar, čas nekemu ko ga potrebuje pa čeprav se ti mudi) dobiš, po mojih izkušnjah trikrat povrnjeno.	Prepričanje dobro se z dobrim vrača	Učenje vrednot	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
D1.1.	Vzgoja je nekako učenje »hoditi po pravi poti«, ki se začne že zelo zgodaj in se nikoli ne konča.	Učenje družbeno zaželenega vedenja – zgodaj začne, nikoli ne konča	Učenje vedenja	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
D1.2.	Je priprava otroka na vse dobro in vse slabo v življenju.	Vzgoja kot priprava na življenje	Priprava na življenje		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
F1.1.	Menim, da vsak starš oz. stari starš, če je vključen v vzgojo otroka, želi na najlepši, na miren način otroka naučiti dobrih vrednot	Naučiti vrednot na lep in miren način	Učenje vrednot	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
F1.2.	in reda.	Naučiti otroka reda na lep in miren način	Učenje reda	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
F1.3.	Veliko je odvisno od potrpežljivosti starejših.	Pomembnost potrpežljivosti starejših pri vzgoji	Potrpežljivost		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
G1.1.	Priprava otroka na to, da nekoč, v prihodnosti samostojno živi.	Vzgoja kot priprava na življenje	Priprava na življenje		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
G1.2.	Pri tem je pomembno to, da probaš otroka vzgojit tko, da ceni neke norme, standarde, ki so tebi pomembni. Če ne kradeš, kradeš in podobno probaš tudi otroku razložiti, da je to moralno, etično nesprejemljivo.	Vzgajanje za spoštovanje norm, standardov po katerih živi starš	Vzgajanje po lastnih prepričanjih		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

G1.3.	Vzgoja je na starših.	Vzgoja kot naloga staršev	Naloga staršev		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
H1.1.	Vzgoja je da naučiš otroka, da rata samostojna oseba,	Vzgoja kot učenje samostojnosti	Učenje samostojnosti	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
H1.2.	da postane pošten	Vzgoja kot učenje poštenosti	Učenje poštenosti	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
H1.3.	da ga naučiš moralnih vrednot.	Vzgoja kot učenje vrednot	Učenje vrednot	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
H1.4.	Pri tem je pomembno, da ima otrok meje in jih upošteva,	Pomembnost postavljanja in upoštevanja mej	Postavljanje mej		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
H1.5.	da ve kaj je narobe in kaj prav. To je cilj.	Učenje družbeno zaželenega in nezaželenega vedenja	Učenje vedenja	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
H1.6.	Pri tem je najpomembnejša čustvena podpora.	Čustvena podpora	Podpora		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
H1.7.	Sem mnenja, da starši vzgajajo, dedki in babice pa razvajajo, kar je pri njima zmerno.	Vzgoja kot naloga staršev	Naloga staršev		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
I1.1.	Vzgoja je, da otroka naučiš da spoštuje druge ljudi,	Učenje spoštovanja do ljudi	Učenje spoštovanja	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
I1.2.	nima predsodkov,	Učenje sprejemanje drugačnosti	Učenje sprejemanja	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
I1.3.	da ve kaj je prav in kaj je narobe (ko npr tebe, grize, da ni prav)	Učenje družbeno zaželenega in nezaželenega vedenja	Učenje vedenja	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
J1.1.	Je priprava otroka na življenje,	Vzgoja kot priprava na življenje	Priprava na življenje		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
J1.2.	da krmari, da se zna spoprijet z vsemi težavami, tegobami	Učenje soočanja in reševanja težav	Učenje reševanja težav	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
J1.3.	..na kulturo,	Učenje otroka kulture staršev	Učenje kulture	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
J1.4.	Obnašanje,	Učenje otroka družbeno zaželenega vedenja	Učenje vedenja	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
J1.5.	na obveznosti,	Učenje prevzemanja odgovornosti za obveznosti	Učenje odgovornosti	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
J1.6.	sočutje,	Učenje otroka sočutnosti	Učenje sočutnosti	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
J1.7.	solidarnost do drugih, to, da imaš občutek, da nisi	Učenje solidarnosti do drugih	Učenje solidarnosti	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

	samo ti na svetu.				
J1.8.	Pri tej je najbolj pomembno zaupanje, da si iskren..	Babica poudarja pomembnost zaupanja in iskrenosti	Poudarek na zaupanju		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
J1.9.	Starši so tisti, ki vzgajajo, jaz ga pa kot babi razvijam .. da, ko pride, da spustiš vse iz rok, da si z njim.	Vzgoja kot naloga staršev	Naloga staršev		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
K1.1.	Vzgoja je zapleten proces, kjer starši skušajo otroka pripraviti na življenje, da bo čim bolj samostojen, odgovoren in sočuten do soljudi, živali in narave.	Priprava samostojno na življenje	Priprava na življenje		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
L1.1.	To razumem tako, da se prvo prilagodiš starosti otroku, potrebam in zmožnosti in načinu, kajti vsak otrok zahteva nekaj drugače .	Prilagajanje otrokovi starosti, potrebam, zmožnostim in načinu	Prilagajanje otroku		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
L1.2.	Privzgojiš mu vrednote.	Učenje otroka vrednot	Učenje vrednot	Učenje	RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
L1.3.	Namen vzgoje, je da ga pripraviš na življenje.	Vzgoja kot priprava na življenje	Priprava na življenje		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE
L1.4.	Vedno se spomnim reka, da so starši zato, da otroke vzgajajo, dedki in babice pa da jih razvijamo.	Vzgoja kot naloga staršev	Naloga staršev		RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

(2) NAČIN VZGOJE (Kako vzgajate/kateri vzgojni stil uporabljate pri vzgoji (pojasnite)?					
ŠTEVILKA	IZJAVA	KODA	KATEGORIJA	TEMA	
A2.1.	Nikoli ne skoparim s pohvalami, ko so te na mestu – ko nekaj naredi dobro.	Pohvale ob zaželenem vedenju	Nagrajevanje	NAČIN VZGOJE	
A2.2.	Spodbujam	Spodbujanje kot način vzgoje	Spodbujanje	NAČIN VZGOJE	
A2.3.	in motiviram svojo hčer.	Motiviranje kot način vzgoje	Motiviranje	NAČIN VZGOJE	
A2.4.	Povem ji, če česa ne sme in ji tudi pojasnim zakaj.. npr. po smeteh se ne brska, ker so smeti umazane.	Prepovedi in razlage teh	Prepovedi	NAČIN VZGOJE	
A2.5.	Sem strpna.	Strpnost v odnosu do otroka	Strpnost	NAČIN VZGOJE	
A2.6.	Povem in pokažem ji, da jo imam rada, tudi če ji nečesa ne dovolim, če me ne uboga, če naredi kaj narobe..	Izkazovanje ljubezni kljub nezaželenemu vedenju	Izkazovanje ljubezni	NAČIN VZGOJE	
B2.1.	Uporabljam demokratični vzgojni stil.	Vzgajanje otroka v demokratičnem stilu	Demokratični stil vzgoje	NAČIN VZGOJE	

B2.2.	Moje mnenje je, da je treba vzgajati tako, da otrok pridobi samozavest,	Vzgajanje otroku samozavest	Vzgajanje samozvesti	NAČIN VZGOJE
B2.3.	da je otrok vesel,	Vzgajanje otroka, da bo srečen	Vzgajanje za srečo	NAČIN VZGOJE
B2.4.	da zaupa,	Vzgajanje otroka tako, da zaupa	Zaupnost	NAČIN VZGOJE
B2.5.	je varen	Vzgajanje otroka, da je varen	Varnost	NAČIN VZGOJE
B2.6.	in da odraste v sproščenega človeka.	Vzgajanje otroka, da odraste v sproščenega človeka.	Vzgajanje v sproščeno osebo	NAČIN VZGOJE
C2.1.	Uporabljam demokratični vzgojni stil.	Vzgajanje otroka v demokratičnem stilu	Demokratični stil vzgoje	NAČIN VZGOJE
C2.2.	Postavljam meje.	Postavljanje mej kot način vzgoje	Postavljanje mej	NAČIN VZGOJE
C2.3.	Dajem ji več možnosti med katerimi lahko izbira. Na primer pri hrani.	Dati otroku več možnosti na izbiro	Možnost izbire	NAČIN VZGOJE
C2.4.	Če je pridna jo pohvalim,	Pohvale ob zaželenem vedenju	Nagrajevanje	NAČIN VZGOJE
C2.5.	Če ne uboga jo kaznujem.	Kaznovanje v primeru nezaželenega vedenja	Kaznovanje	NAČIN VZGOJE
C2.6.	Veliko se pogovarjamo.	Pogovor kot način vzgoje	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
D2.1.	Hči poskušam vzgajati v smislu demokratične vzgoje.	Vzgajanje otroka v demokratičnem stilu	Demokratični stil vzgoje	NAČIN VZGOJE
D2.2.	Čeprav jo malo bolj razvaja kot starša, ji še vedno postavlja meje	Stara starša postavlja meje	Postavljanje mej	NAČIN VZGOJE
D2.3.	In pri teh vztraja.	Vztrajanje pri mejah	Vztrajnost	NAČIN VZGOJE
D2.4.	Ko naredi nekaj narobe ji to lepo povem in ji poskušam tudi razložiti zakaj je bilo nekaj narobe narejeno.	Opozorilo in pojasnilo ob nezaželenem vedenju	Opozarjanje in pojasnjevanje	NAČIN VZGOJE
D2.5.	Kadar ji uspe narediti nekaj kar ji prej ni oz. se trudi (npr. sezuti čevlje) jo pohvalim.	Pohvala	Nagrajevanje	NAČIN VZGOJE
D2.6.	Poskušam jo spodbujati, da stvari naredi sama.	Spodbujanje k samostojnosti	Spodbujanje	NAČIN VZGOJE
D2.7.	Pri hišnih opravilih jo spodbujam, da sodeluje in mi po svojih močeh pomaga, predvsem pri pospravljanju posode, pribora, priprava mize za kosilo, pri praznjenju pralnega stroja	Spodbujanje k sodelovanju	Spodbujanje	NAČIN VZGOJE
D2.8.	Opazil sem razliko v najini vzgoji in v vzgoji njenih staršev. Mislim, da je najina meja tolerantnosti pri postavljanju mej višja kot pri starših.	Višja toleranca v primerjavi s starši	Višja toleranca	NAČIN VZGOJE
D2.9.	Včasih se zgodi, da ji pustiva kakšno stvar, ki ji jo njeni starši ne, in šele kasneje ko vidiva, da ji to ni dovoljeno se ravna tako kot delajo njeni starši.	Zgledovanje po starših	Zgled	NAČIN VZGOJE
F2.1.	Napačno je misliti, da otroka lahko vzgajaš le z mirnim pristopom.	Miren pristop ni vedno učinkovit	Uporaba več stilov	NAČIN VZGOJE
F2.2.	Najbolj se najdem v nenasilnem avtoritarnem stilu.	Nenasilen avtoritaren način vzgoje	Avtoritaren vzgojni stil	NAČIN VZGOJE
F2.3.	Prvi korak je pogovor,	Pogovor	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
F2.4.	če to ni uspešno, poskušam z prošnjami,	Prošnje	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
F2.5.	naslednja stopnja je, da pokažem svojo prizadetost,	Izražanje čustev	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
F2.6.	če to ne uspe, povzdignem glas	Dvig glasu	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
F2.7.	in počakam, da se otrok umiri oz. naredi kar	Dati otroku čas, da se	Dati čas	NAČIN

	mu je bilo naročeno.	umiri in naredi naročeno		VZGOJE
F2.8.	Nagrada je objem, pohvala, priboljšek.	Objem, pohvala in priboljšek kot nagrada	Nagrajevanje	NAČIN VZGOJE
F2.9.	Kazen pa ignoriranje, glasna beseda.	Ignoriranje in dvig glasu	Kaznovanje	NAČIN VZGOJE
F2.10.	Jaz sem prepričanja, da se na miren, razumevajoč način več doseže.	Prepričanje, da se več doseže na miren in razumevajoč način	Pomembnost načina vzgoje	NAČIN VZGOJE
G2.1.	Pri starih starših je pri vzgoji mal razvajanja.	Občasno razvajanje kot način vzgoje	Razvajanje	NAČIN VZGOJE
G2.2.	Dopušča se več kot pri starših, ker je to samo par ur, dni pri tebi, drugače ga pa starši komandirajo.	Več popuščanja kot pri starših	Popuščanje	NAČIN VZGOJE
G2.3.	Predlagamo mu tisto kar sam rad počne.	Dati otroku več možnosti na izbiro	Možnost izbire	NAČIN VZGOJE
G2.4.	Kazni ne uporabljamo	Stari starši ne kaznujejo	Kaznovanje	NAČIN VZGOJE
H2.1.	Postavljam meje.	Postavljanje mej kot način vzgoje	Postavljanje mej	NAČIN VZGOJE
H2.2.	Zelo se imamo radi, zlo se crkljamo, lubčkamo.	Izkazovanje ljubezni z objemi in poljubi	Izkazovanje ljubezni	NAČIN VZGOJE
H2.3.	Zdi se mi pomembno, da mu ljubezen izkazujeva in ga podpira pri tem, da jo tudi on izkazuje drugim.	Pomembnost izkazovanja in podpiranja k izkazovanju ljubezni	Izkazovanje ljubezni	NAČIN VZGOJE
H2.4.	Se mi zdi, da ni nič narobe, če otrok dobi kdaj po riti, tok, da se strezne. S tem ne mislim na to, da mu povzročaš bolečine, ampak bolj to, da ga presenetiš, prizemljiš.	Kaznovanje za nezaželeno vedenje	Kaznovanje	NAČIN VZGOJE
H2.5.	Pri vzgoji nama je bilo lažje, ker sva se o tem pogovarjala še preden sva se odločila za otroka.	Pogovor o željah v načinu vzgoje pred odločitvijo za otroka	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
H2.6.	Prav tko nama je bilo lažje, ker sva videla prijatelje z otroki in se pogovarjala o tem, a se strinja s tem kaj je starš naredil, kako bi lahko bolje, drugače to naredil	Pogovor o načinu vzgoje na vzoru otrok bližnjih	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
I2.1.	Postavljam meje,	Postavljanje mej kot način vzgoje	Postavljanje mej	NAČIN VZGOJE
I2.2.	če pravil ne upošteva ve, da temu sledi kazen.	Kaznovanje za nezaželeno vedenje	Kaznovanje	NAČIN VZGOJE
I2.3.	Po navadi mu dam dve možnosti med katerimi lahko izbira med njima	Dati otroku več možnosti na izbiro	možnost izbire	NAČIN VZGOJE
I2.4.	in pri tem ostane.	Vztrajanje pri izbrani možnosti	Vztrajnost	NAČIN VZGOJE
I2.5.	Probam se dogovarjat, razen pri stvareh, ki so vezane na njegovo varnost. Na primer hoja ob cesti, dotikanje vročega štedilnika, vtičnic.	Dogovarjanje	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
J2.1.	Razvajaš v smislu, da se z njem igraš, si mu vedno na razpolago, pri svojem otroku bi že zdavnaj znorel.	Razvajanje kot posvečanje pozornosti otroku	Posvečanje pozornosti	NAČIN VZGOJE
J2.3.	Ga pa kljub temu učiš manir, »hvala prosim«, da se hrane ne meče po tleh..	Učenje manir kot način vzgoje	Učenje manir	NAČIN VZGOJE
K2.1.	Uporabljam avtoritarnega, nenasilnega.	Nenasilni avtoritarni vzgojni stil	Avtoritarni vzgojni stil	NAČIN VZGOJE
K2.2.	Težave poskušamo rešiti z pogovorom,	Pogovor kot način vzgoje	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
K2.3.	ko ta ne pomaga vzameva privilegij (npr. TV).	Kazen za nezaželeno vedenje	Kaznovanje	NAČIN VZGOJE
K2.4.	Starša ne izpodbija avtoritete en drugemu, skušava biti složna.	Enotnost in povezanost staršev pri vzgoji otrok	Koalicija staršev	NAČIN VZGOJE
K2.5.	Za vsako prepoved skušava pojasnit, zakaj je tako. Npr. ne lezemo po lestvi ker je nevarno.	Pojasnjevanje prepovedi	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
K2.6.	Skušava pohvaliti lepo obnašanje. Na primer ko se lepo obnaša, ko kam gremo, jo pohvaliva in ji to tudi poveva, da sva bila zadovoljna z njenim obnašanjem.	Pohvala ob zaželenem vedenju	Nagrajevanje	NAČIN VZGOJE

K2.7.	Ko pa nekaj stori narobe, ji skušava pojasnit zakaj sva jezna, zakaj je bilo narobe. Včasih tudi kaznujeva.	Kaznovanje za nezaželeno vedenje	Kaznovanje	NAČIN VZGOJE
K2.8.	Prav tako skušava biti dober zgled. Pokazati hčerkama, kaj je pravilno (prosim, hvala, dober dan ipd...)	Starša dajeta dober zgled	Zgled	NAČIN VZGOJE
L2.1.	Z vnučkama se veliko se pogovarjamo.	Pogovor	Komunikacija	NAČIN VZGOJE
L2.2.	Probava jima pokazati kako se kaj naredi.	Zgled kot način vzgoje	Zgled	NAČIN VZGOJE
L2.3.	Vzgajava skozi igro.	Sistem igre kot način vzgoje	Vzgoja skozi igro	NAČIN VZGOJE

(3) UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI (Kaj pri vaši vzgoji deluje?)				
ŠTEVILKA	IZJAVA	KODA	KATEGORIJA	TEMA
A3.1.	Mislim, da je zelo pomemben dober zgled staršev in vseh ostalih vpletenih v vzgojo – babice, dedka, tete...	Dober zgleda vseh vpletenih	Zgled	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
A3.2.	kot tudi neka stalnost pri vzgoji npr. da če se sladkarije lahko je le ob posebnih priložnostih, da se tega držijo vsi, da če se otroku ne dovoli imeti telefona v rokah, da mu tega ne dovolijo tudi drugi.	Stalnost pri vzgoji	Stalnost	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
A3.3.	Pomembno je tudi, da držijo [op.a. starši] dane obljube.	Izpolnjevanja danih obljub	Izpolnjevanje obljub	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
A3.4.	in ne pogojuje »obveznosti, ki jih mora opraviti« s svojo ljubeznijo do otroka npr. ker nisi naredila naloge, ti ne bom prebrala zvečer pravljice.	Ne pogojevanje obveznosti z ljubeznijo do otroka	Otrok kot prioriteta	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
A3.5.	Prav tako se mi zdi pomembno, da se, ko se otrok neprimerno obnaša, ne upošteva dogovorov, ne izpolnjuje »obveznosti« se ne kritizira otroka kot osebnost, temveč njegovo vedenje.	Kritiziranje vedenja, ne osebnosti	Kritiziranje vedenja	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
B3.1.	Pri moji vzgoji najbolj deluje pogovor,	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
B3.2.	da vse težave rešujemo skupno	Skupno reševanje težav	Sodelovanje pri rešitvah	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
B3.3.	in da se veliko pogovarjamo – tako s starši kot vnukinjo.	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
B3.4.	Pri vzgoji mi je bilo v pomoč tudi to, da sem bila veliko časa s hčerko in vnukinjo takoj po porodu.	Babici je v pomoč, skupno preživljanja časa	Skupno preživljanje časa	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
B3.5.	Videla sem kako jo uspava in ko sem bila z njo sama sem je uspavala na enak način.	Uspavanje otroka po vzoru mame	Pristopi po vzoru staršev	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
C3.1.	Pri najini vzgoji mislim, da najbolj deluje že sam pogovor, sva namreč zelo pozorna na to, da se veliko pogovarjamo	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
C3.2.	da jo večkrat opozoriva če in zakaj kakšno vedenje ni sprejemljivo,	opozorilo za nezaželeno vedenje	Opozorilo	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
C3.3.	ji razloživa, da je npr. nevarno (pa čeprav že stotič)	Razlaga opozorila	Razlaganje	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
C3.4.	prav tako gledava na to, da jo večkrat pohvaliva	Pohvale	Nagrajevanje	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
C3.5.	in predvsem spodbujava, da bi bila čim bolj samostojna in da bi zaupala sama vase.	Spodbujanje samostojnosti in samozaupanja	Spodbujanje samostojnosti in zaupanja vase	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
C3.6.	Ko pride, do kakšne situacije kjer pogovor	Kazenski stolček kot	Kaznovanje	UČINKOVITI

	oz. prigovarjanje in razlaga ne zadostuje pri prenehanje nekega vedenja, pa se največkrat poslužuje kazenskega stolčka. Na stolčku mora presedeti nekaj min, nato se o zadevi pogovorimo.	način kaznovanja		PRISTOPI V VZGOJI
C3.7.	Pomembno se mi zdi, da se otroku na tak način razloži zadevo, da jo lahko razume, se zave kaj je bilo narobe	Razlaga na otroku razumljiv način	Razlaganje	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
C3.8.	in se za to tudi opraviči.	Spodbujanje k opravičilu	Opravičilo	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
C3.9.	Vedno gledava tudi na to, da se po vsakem prepiru oz. kazni otroku izkaže tudi ljubezen, v smislu objemčka-poljubčka.	Izkazovanje ljubezni po prepiru/kaznovanju	Izkazovanje ljubezni	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
D3.1.	Se mi zdi, da najbolje delujemo na sistem igre. Tu mislim predvsem to, da takrat, ko nekaj noče narediti, jo poskušam do tega dejanja pripraviti preko igre.	Sistem igre kot učinkovit pristop	Vzgoja skozi igro	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
D3.2.	V primeru trme po navadi »pustiva, da se skuha«,	Dati otroku čas, da se pomiri	Dati čas	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
D3.3.	potem ko se pomiri se pogovorimo.	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
D3.4.	Naredimo to zaradi česa je zatrmarila.	Vztrajanje pri dani nalogi	Vztrajnost	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
D3.5.	Pa mislim, da deluje tudi to, da se drživa postavljenih mej in od njih ne odstopava, in ji s tem dava vedeti, da se določenih stvari ne sme ne danes niti jutri ali dan po tem, tudi v primeru če z njo kam greva npr. v trgovino, ji ne kupiva vsega kar si zaželi čeprav »tvegava« trmo in histerijo sredi trgovine - v tem smislu, da se mej držimo ne glede na to kje smo ali kdo je zraven.	Vztrajanje pri postavljenih mejah	Vztrajnost	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
D3.6.	Predvsem se mi da pri vnukinji s pogovorom lahko dosežeš marsikaj.	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
D3.7.	Včasih ni bilo toliko časa za otroke kot ga je danes, bilo je drugače in lahko rečem, da če bi lahko, bi svoje otroke takrat vzgajala tako, kot sedaj (tako kot starša).	Na voljo več prostega časa za otroka	Prosti čas	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
F3.1.	Jaz najprej poizkusim z zgledom	Dober zgled starih staršev	Zgled	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
F3.2.	in prijazno besedo.	Prijaznost	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
F3.3.	Poskušam otroku predstaviti zakaj so nekatere stvari dobre,	Razlaganje otroku zakaj je nekaj dobro	Razlaganje	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
F3.4.	svoje in njegove zmožnosti.	Razlaganje otroku lastnih in njegovih zmožnosti	Razlaganje	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
F3.5.	Včasih deluje, da povzdignem glas.	Dvig glasu	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
F3.6.	Včasih deluje tudi to, da se povlečem nazaj, da na primer ne ugodim vsem otrokovim željam in zahtevam.	Postavljanje mej kot učinkovit pristop	Postavljanje mej	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
G3.1.	Da mu damo par možnosti med katerimi lahko sam izbere.	Dati otroku več možnosti na izbiro	Možnost izbire	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
G3.2.	Deluje tudi to, da naredimo kaj tako kot naredijo starši. Na primer sem vidu na	Pristopi po vzoru staršev kot učinkoviti	Zgled	UČINKOVITI PRISTOPI V

	morju, da je šel oči z njim v posteljo spat in ko smo bili sami sem šel tudi jaz k njemu v posteljo, ko je bil čas za spanje.	pristopi		VZGOJI
G3.3.	Deluje tudi potrpljenje, da počakaš z otrokom tudi malo dlje, če je potrebno.	Potrpežljivost kot učinkovit pristop	Potrpežljivost	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
G3.4.	Ne sekiraš se več tok kot, če bi bil tvoj, ker ga maš samo dan dva. To, da so stari starši bolj umirjeni, se bolje posvetijo otroku, ker nimajo skrbi.	Umirjenost kot učinkoviti pristop	Umirjenost	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
G3.5.	Vključevanje otroka v vsakodnevna opravila – na primer delo okoli hiše, kjer lahko otrok pomaga z držanjem luči, prinašanjem predmetov	Vključevanje otroka v vsakodnevna opravila	Vključevanje	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
G3.6.	Deluje tudi to, da se zanašaš na svoje občutke.	Zanašanje na občutke kot učinkovit pristop	Zanašanje na občutke	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
G3.7.	Zgled.	Dober zgled starih staršev	Zgled	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
H3.1.	Deluje da se z otrokom pogovoriš ena na ena, iz oči v oči. Tko, da je pozoren nate, na to kaj mu govoriš. Ga primem, mu rečem naj se umiri, da gre ven iz histerije in ko se umiri mu razložim situacijo. Na primer Maksi ne zdaj, kuži spančka, greva midva po avto pa se boš z avtom igral pa greš potem spančkat. Razume in dojame.	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
H3.2.	Deluje, da ga zamotiš z nečem drugim.	Preusmeritev otrokove pozornosti	Preusmeritev pozornosti	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
H3.3.	Rutina.	Rutina kot učinkovit pristop	Rutina	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
I3.1.	To, da vztrajaš. Če rečeš ne, je ne in ne popustiš. S tem ne mislim zdaj tko, da skoz sam ukazuješ, ampak da vztrajaš pri tem, da se igrače ne puli iz rok drugim otrokom.	Vztrajanje pri prepovedi	Vztrajnost	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
I3.2.	Deluje tud to, da mu dam na izbiro dve možnosti, da se on sam odloči.	Več možnosti na izbiro	Možnost izbire	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
I3.3.	Kazni deluje, ko hočem, da se umiri. Tega je navajen iz vrtca.	Kaznovanje kot učinkovit pristop iz vrtca	Kaznovanje	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
I3.4.	Deluje, da mu preusmeriš pozornost.	Preusmeritev otrokove pozornosti	Preusmerjanje pozornosti	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
I3.5.	Deluje tudi to, da mu rečem bolj resno in umirjeno, ostro, naj se pomiri.	Odločna komunikacija	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
I3.6.	Rituali. Na primer pojemo večerjo, ga skopava, prebereva pravljico in potem gre spat.	Rutina kot učinkoviti pristopi	Rutina	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
J3.1.	Deluješ po intuiciji.	Zanašanje na občutke kot učinkovit pristop	Zanašanje na občutke	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
J3.2.	Če mu kej ni všeč, ga zamotiš pa zelo hitro pozabi.	Preusmeritev otrokove pozornosti	Preusmeritev pozornosti	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
J3.3.	Pretekle izkušnje.	Zanašanje na pretekle izkušnje	Zanašanje na izkušnje	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
J3.4.	Tudi več časa mam in se mu lahko bolj posvetim.	Več prostega časa za vnuka	Prosti čas	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
J3.5.	Ponavljjanje pravil, navodil.. ne dotikaj se	Ponavljjanje otroku	Ponavljjanje	UČINKOVITI

	štedilnika.	pravil in navodil		PRISTOPI V VZGOJI
K3.1.	Dober zgled: hčerki starejše vikata, na cesti pozdravljata, se zahvalita, uporabljata prosim, sta vljudni.	Dober zgled staršev	Zgled	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
K3.2.	Pojasniva zakaj se česa ne sme, starejši tako lahko že veliko dopoveš.	Razlaga opozorila	Razlaganje	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
L3.1.	Kot sem že rekla, deluje, da se z njima igrava,	Sistem igre kot učinkovit pristop	Vzgoja skozi igro	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
L3.2.	veliko pogovarjava..	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
L3.3.	Mora biti tudi neka meja, ker otroci hitro ugotovijo kdaj te lahko malo izkoriščajo, da bi ti namesto njih kaj naredil.	Postavljanje mej kot učinkovit pristop	Postavljanje mej	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
L3.4.	Zelo pomembno se mi zdi, da si pri vzgoji dosleden.	Doslednost pri vzgoji kot učinkovit pristop	Doslednost	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
L3.5.	Za nasvet vprašam sina kako on to reši.	Spraševanje po nasvetu	Nasveti	UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI

(4) IZZIVI PRI VZGOJI (Kje ste pri vzgoji naleteli na izzive?)				
ŠTEVILKA	IZJAVA	KODA	KATEGORIJA	TEMA
A4.1.	Pri vzgoji mi predvsem predstavljajo izzive dogovarjanje s hčerinih očetom. drugačen pogled na določene stvari	Dogovarjanje s partnerjem	Različni pogledi	IZZIVI PRI VZGOJI
A4.2.	kot tudi vmešavanje v vzgojo in skrb za hčer s strani ene od babic (mame po očetovi strani).	Poseganje babice v vzgojo in skrb	poseganje v vzgojo in skrb	IZZIVI PRI VZGOJI
B4.1.	Pri vnukinji še nisem naletela na nobenega.	Babica še ni naletela na izziv	Večjih izzivov ni	IZZIVI V VZGOJI
C4.1.	Kot največji izziv pri vzgoji mi predstavlja predvsem »pravilno« postavljanje mej. Pravilno v tem smislu, da se večkrat vprašam, če bi morala biti pri kakšnih stvareh bolj popustljiva in pri drugih mogoče manj.	Pravilno postavljanje mej	Postavljanje mej	IZZIVI V VZGOJI
C4.2.	Izziv mi je tudi pravilno odreagirati, ko moj otrok trmari. Večkrat se namreč zgodi, da mi »popustijo zavore« in povzdignem glas, kar pa situacijo samo še poslabša, saj pri hčeri to povzroči dodatno smejanje/hahljanje in povečevanje moje živčnosti ali pa intenzivnost njenega joka, tako da tako ali drugače stvar poslabšam.	Pravilna reakcija ob otrokovi trmi	Odziv	IZZIVI V VZGOJI
C4.3.	Kot izziv lahko rečem, da mi je pri vzgoji tudi usklajevanje s partnerjem. Načeloma se oba drživa istih načel, metod in načinov vzgajanja, je pa res, da je njegova meja tolerance višja kot je moja.	Dogovarjanje s partnerjem	Različni pogledi	IZZIVI V VZGOJI
D4.1.	Mislim, da je bil največji izziv po tolikih letih spet prevzeti neko vlogo nekoga, ki vzgaja.	Prevzem vloge vzgojitelja	Vloga vzgojitelja	IZZIVI V VZGOJI
D4.2.	Predvsem pa tudi to, da se je najin način vzgoje razlikoval od vzgoje moje hčere, in s tem posledično vzgoje vnukinje.	Različni pogledi na način vzgoje	Različni pogledi	IZZIVI V VZGOJI
F4.1.	Zase vem, da sem premehka, z objemom in lepim pogledom me vnukinja obrne.	Manipulacija otrok z odraslim	Manipulacija	IZZIVI PRI VZGOJI
G4.1.	Trma.. bolj kaže staršem kot starim staršem.	Trma kot izziv	Trma	IZZIVI PRI VZGOJI
I4.1.	Hrana ni problem, edino ne mara »pocastih« stvari, na primer njoki in žganci.	»pocasta hrana« kot izziv	Prehrana	IZZIVI V VZGOJI

I4.2.	Grizenje, največkrat v vrtcu. Razložili smo mu, da boli, drugi so ga grizli in je videl, da boli. ...Dopovedovali smo mu, da to ni prav.	Grizenje otrok v vrtcu	Razvojne faze	IZZIVI V VZGOJI
I4.3.	Trma. Povem mu zakaj česa ne sme. »Življenje ni potica« (Ne more bit vse kakor hoče, ne moreš it tja, ker greš spat, življenje ni potica) – vid, da mislim resno in se pomiri.	Trma kot izziv	Trma	IZZIVI V VZGOJI
J4.1.	Bolj je to, da me je zadnjič ugriznu.. sm zatulila pa se je ustrašu. Mu poveš, da se to ne sme delat.	Razvojne faze otroka kot izziv	Razvojne faze	IZZIVI PRI VZGOJI
J4.2.	Ko je na začetku zajokal, da nisi takoj šel tja. Ko je bil prvič brez staršev pri nas in je na začetku bolj jokal.	Kontroliranje odziva na jok	Samokontrola	IZZIVI PRI VZGOJI
J4.3.	Izziv je bil tud, ko sva šla z njim prvič za 3 dni sama na morje in se ni mogu umirit, ko sva ga dala spat. Ker je blo čist tuje.	Uspavanje na morju	Uspavanje	IZZIVI PRI VZGOJI
J4.4.	Trma.. mal smo se lovili in mu preusmerili pozornost, mu daš igračko v roko.	Trma kot izziv	Trma	IZZIVI PRI VZGOJI
J4.5.	Testiranje mej.. metanje hrane po tleh, čeprav ve, da tega ne sme	Otrokovo preverjanje mej	Preizkušanje mej	IZZIVI PRI VZGOJI
J4.6.	Se mi zdi, da bo čedalje težje, čedalje večji izziv to kako mu preusmerit pozornost..	Preusmerjanje pozornosti kot pričakovan izziv v prihodnosti	Preusmerjanje pozornosti	IZZIVI PRI VZGOJI
J4.7.	Bolj si obremenjen s posledicami, ker več slišiš na televiziji, prebereš na internetu..	Obremenjenost za posledicami	Obremenjenost/strah	IZZIVI PRI VZGOJI
J4.8.	Odgovornost in skrb je pa pri tem bistveno hujša. Ko maš svojga otroka imaš vse prilagojen, točno veš kaj bo naredu, ker je tvoj otrok. Za vnuka pa veš, da ni več tvoj otrok. Bistveno bol te je strah te odgovornosti, ker karkol se zgodi boš odgovarjal staršem. Pri svojem otroku si ti kriv, se je zgodil.. je drugač. Če bi si pa vnuk zlomu roko bi si pa očitou »pismo, a sm jst kriv«. Bolj te je strah. Čutiš se bolj odgovornega, ker ti je bil otrok zaupan.. pač bolj paziš.	Obremenjenost z odgovornostjo in skrbjo	Obremenjenost/strah	IZZIVI PRI VZGOJI
K4.1.	Predvsem to, da ni en otrok enak drugemu. Vsak potrebuje drugačen pristop. Kar pri starejši hčerki uspe, pri mlajši ne gre in obratno.	Različni otroci, različni pristopi	Razlike med otroki	IZZIVI PRI VZGOJI
K4.2.	Izziv so tudi obdobja v življenju, skozi katera otrok gre in ne veš kako se spoprijeti z njimi.	Razvojne faze pri otroku	Razvojne faze	IZZIVI PRI VZGOJI
L4.1.	Na večje izzive še nisem uspela naleteti, saj se vidimo zelo redko – približno enkrat na mesec).	Večjih izzivov ni zaradi redkih stikov	Večjih izzivov ni	IZZIVI PRI VZGOJI
L4.2.	Izziv je najbrž ravno to, da se zelo redko vidimo in zato ne morem veliko doprinesiti k vzgoji vnučk.	Redki stiki z vnukinjama kot izzivi	Redki stiki	IZZIVI PRI VZGOJI
L4.3.	Drugače pa mi je v pomoč, da se skušam spomnit kako sem rešila problem pri vzgoji svojega sina.	Način reševanja izzivov s pomočjo preteklih izkušenj	Zanašanje na izkušnje	IZZIVI PRI VZGOJI

(5) NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV (Kateri vzgojni stil po Vaše mnenju uporabljajo starši/stari starši?)				
ŠTEVILKA	IZJAVA	KODA	KATEGORIJA	TEMA
A5.1.	Moja mama me je vzgajala tako, kot sedaj jaz vzgajam svojo hčer. Opravila je dobro delo in sem se od nje veliko naučila, zato poskušam svojega otroka vzgajati na enak način.	Vzgoja po zgledu starih staršev	Vzgoja po zgledu	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
A5.2.	Mama se v mojo vzgojo ne vtika. Mi svetuje, vendar ne dela stvari po svoje in proti moji volji.	Babica se v vzgojo ne vmešava	Ne poseganje	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV

B5.1.	Demokratični.	Demokratični stil vzgoje staršev	Demokratični stil vzgoje	NAČIN VZGOJE STARŠEV
C5.1.	Po mojem mnenju moji starši uporabljajo demokratični stil vzgoje. Seveda z malo višjo mejo potrpežljivosti kot je pri meni ampak načeloma se držita istega načina kot jaz oz. midva.	Demokratični stil vzgoje starih staršev	Demokratični stil vzgoje	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
D5.1.	Menim, da uporabljajo demokratični stil vzgoje.	demokratični stil vzgoje staršev	demokratični stil vzgoje	NAČIN VZGOJE STARŠEV
D5.2.	Jaz mislim, da se otroku zelo posvetita. Posvetita ji veliko svojega časa in truda. V vzgojo vlagata veliko truda in časa za njeno vzgojo.	Posvečanje časa in truda otroku	Posvečanje otroku	NAČIN VZGOJE STARŠEV
D5.3.	Tudi če vnukinja naredi vsak dan posebej eno in isto »napako« oz. tisto kar ne sme, ji vsak dan posebej zadevo obrazložita, da jo razume	Starša sta pri vzgoji potrpežljiva	Potrpežljivost	NAČIN VZGOJE STARŠEV
D5.4.	in ne reagirata na način : »sem ti že včeraj rekla da se to ne dela, zakaj spet to delaš«.	Starša sta pri vzgoji potrpežljiva	Potrpežljivost	NAČIN VZGOJE STARŠEV
D5.5.	Kar se mi zdi zelo pomembno, da ne povzdiguje glas tako ob prvi »napaki«.	Starša redko povzdigneta glas	Potrpežljivost	NAČIN VZGOJE STARŠEV
D5.6.	Seveda tudi »znorita« ampak šele, ko je meja tolerance res že dosežena.	Starša povzdigneta glas, ko je meja tolerance presežena	Potrpežljivost	NAČIN VZGOJE STARŠEV
E5.1.	Tašča bolj kot ne v 80% uporabljala permissivnega, v 20% pa demokratičnega.	Permissivni stil vzgoje babice	Permissivni stil vzgoje	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
E5.2.	Šele v zadnje pol leta je ugotovila, da njen način vzgoje ni več v redu, saj se je hči preveč navadila, da pri babici ni mej in mislila, da lahko počne skoraj karkoli, kar pa je imelo seveda tudi svoje posledice na taščinah živcih.	Zavedanje neučinkovitosti načina vzgoje	Neučinkovitost načina vzgoje	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
E5.3.	Tako, da lahko rečem, da se babica sedaj končno trudi v celoti delati po najinem načinu vzgoje.	Sprememba načina vzgoje po vzoru staršev	Sprememba načina vzgoje	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
F5.1.	Očka in mamica želita uveljavljati demokratično vzgojo,	Želja staršev po demokratični vzgoje	Demokratični stil vzgoje	NAČIN VZGOJE STARŠEV
F5.2.	Kljub temu, da imata očka in mamica svoja načela in pravila, mislim, da je glavna njuna hči.	Starša prehitro popustita-	Permissivni stil vzgoje	NAČIN VZGOJE STARŠEV
F5.3.	Tudi kazni, ob neupoštevanju pravil, se mi zdi pravična.	Starši otroka tudi kaznujejo	Kaznovanje	NAČIN VZGOJE STARŠEV
G5.1.	Se trudita postavljati meje in pri teh vztrajata.	Starši postavljajo meje	Postavljanje mej	NAČIN VZGOJE STARŠEV
G5.2.	Dajeta mu možnost izbire.	Dati otroku več možnosti na izbiro	Možnost izbire	NAČIN VZGOJE STARŠEV
G5.3.	Včasih tudi kaznujeta.	Starši otroka kaznujejo	Kaznovanje	NAČIN VZGOJE STARŠEV
H5.1.	Vnuka vzgajata podobno kot midva, ampak mu bolj popuščata	Podobnost v načinu vzgoje pri starših in starih starših	Podobnost v načinu vzgoje	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
I5.1.	Ko sta sama z njim jima pustim, da delata z njim kot onadva mislita, da je najbolj,	Prepuščanje načina vzgoje starim staršem	Prepuščanje načina vzgoje	NAČIN VZGOJE

				STARIH STARŠEV
I5.2.	čeprav me je mami na začetku stalno spraševala, kaj naj mu da za jest, kaj naj obleče.	Stari starši preverjajo način vzgoje pri starših	Preverjanje načina vzgoje	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
I5.3.	Ji rečem: »Nared kokr hočš, sej si naju vzgojila, vem, da znaš.«	Zaupanje v način vzgoje na podlagi izkušnje	Zaupanje starim staršem	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
I5.4.	Babice in dedki so za razvajanje. Mi se vidimo 1x na teden, tko, da to ne uničuje najine vzgoje.	Mnenje mame, da so stari starši razvajajo, starši pa vzgajajo	Mnenje	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
J5.1.	Bolj sproščena (bo pa padu),	Sproščenost staršev pri vzgoji	Sproščenost	NAČIN VZGOJE STARŠEV
J5.2.	manj komplicirata, manj natančna (na primer pri uri.. bomo pa pol ure kasnej prišli).	Neobremenjenost s časom	Neobremenjenost	NAČIN VZGOJE STARŠEV
K5.1.	Demokratični.	Demokratični vzgojni stil starih staršev	Demokratični vzgojni stil	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
K5.2.	Skušajo biti strogi,	Strogost pri vzgoji vnukinj	Strogost	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
K5.3.	a hkrati ljubeči	Ljubeči stari starši	Izkazovanje ljubezni	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
K5.4.	in se poleg tega bojijo, da se ne bi zamerili vnukinjama.	Strah starih staršev, da bi se zamerili vnukinjama.	Strah pred zamero	NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
L5.1.	Postavljata jima meje pri katerih načeloma vztrajata.	Starši postavljajo meje	Postavljanje mej	NAČIN VZGOJE STARŠEV
L5.2.	Povzdigneta tudi glas.	Dvig glasu	Komunikacija	NAČIN VZGOJE STARŠEV
L5.3.	Prav tako ju tudi kaznujeta.	Starša otroka tudi kaznujeta	Kaznovanje	NAČIN VZGOJE STARŠEV
L5.4.	Včasih znata tudi popustiti in jima kupita kar želita.	Starša občasno otrokoma popustita	Popustljivost	NAČIN VZGOJE STARŠEV
L5.5.	Učita ju lepih manir –prosim, hvala, dobro dan..	Starša učita družbeno zaželenega vedenja	Učenje vedenje	NAČIN VZGOJE STARŠEV

(6) SODELOVANJE S STARIMI STARŠI (Kako sodelujete s starši/starimi starši?)				
ŠTEVILKA	IZJAVA	KODA	KATEGORIJA	TEMA
A6.1.	Moja mama in oče verjameta vame in mi zaupata, da bom za otroka poskrbela, kar se da najbolje in ga vzgajala v smeri, da bo postal samostojna, kompetentna in sočutna oseba, zato se v to, kako hčer z njenim očetom vzgajava ne vtika.	Zaupanje v vzgojo staršev	Zaupanje	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
B6.1.	Dobro sodelujemo. Imamo podobne poglede na vzgojo.	Podobni pogledi staršev in starih staršev na vzgojo	Podobni pogledi na vzgojo	SODELOVANJE S STARŠI
B6.2.	Vse se dogovorimo.	Dogovor	Komunikacija	SODELOVANJE S STARŠI
B6.3.	Veliko se pogovarjamo.	Pogosti pogovori	Komunikacija	SODELOVANJE S

				STARŠI
B6.4.	Po rojstvu vnukinje sem bila z njima več ur na dan.	Pogosto preživljanje časa z mamo in vnukinjo	Preživljanje časa	SODELOVANJE S STARŠI
C6.1.	Če opredelim sodelovanje z mojimi starši lahko rečem, da že od začetka kar dobro sodelujemo. Mislim, da do sedaj glede hčere še nismo imeli nobenega konflikta.	Dobro sodelovanje brez konfliktov	Dobro sodelovanje	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
D6.1.	Mislim, da s starši dobro sodelujemo, seveda včasih pride do razhajanj v razmišljanju,	Dobro sodelovanje, kljub nekaterem različnem mnenju	Dobro sodelovanje	SODELOVANJE S STARŠI
D6.2.	vendar smo se v takem primeru vedno pogovorili in če tudi nismo kdaj prišli do enakega zaključka, smo se pa takrat strinjali, da se ne strinjamo.	Pogovor	Komunikacija	SODELOVANJE S STARŠI
D6.3.	Vedno upoštevava mnenje in željo vzgoje staršev,	Upoštevanje mnenja in želj staršev	Upoštevanje	SODELOVANJE S STARŠI
D6.4.	seveda so meje popuščanja pri nama malo višje, vendar še vedno v okviru sprejemljivega za starše.	Upoštevanje za starše sprejemljivih mej popuščanja	Upoštevanje	SODELOVANJE S STARŠI
E6.1.	V samem začetku sem s taščo in tastom sodelovala kar solidno kar se tiče same vzgoje hčere,	Solidno sodelovanje na začetku	Solidno sodelovanje	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
E6.2.	sedaj pa smo pri tem naleteli na določene ovire, ki se jih trudimo odpraviti.	Nastanek izzivov v trenutnem sodelovanju, ki se jih trudijo odpraviti	Izzivi	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
E6.3.	Trenutno je doma napeto (moja babica je šla v dom-veliko finančno breme, skrbimo za dedka s Parkinsonovo, urejamo stanovanje).	Vpliv napetosti v hiši na sodelovanje	Vpliv napetosti	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
F6.1.	Načeloma podpiram odločitve in delovanje staršev.	Podpiranje odločitev in delovanje staršev	Podpiranje	SODELOVANJE S STARŠI
F6.2.	Navajena sem, da če je potrebno kaj storiti, da se to naredi čimprej in do konca. Tu se včasih ne ujamemo, ker sta očka in mamica bolj ležerna.	Različni pogledi na delo	Različni pogledi	SODELOVANJE S STARŠI
F6.3.	Vsaka gospodinja ima svoj sistem vzdrževanja reda, no, tudi tu smo si različni.	Različni pogledi na gospodinjstvo	Različni pogledi	SODELOVANJE S STARŠI
G6.1.	Probaš se držat navodil otrok [staršev op.]	Upoštevanje mnenja in želja staršev	Upoštevanje	SODELOVANJE S STARŠI
G6.2.	V vzgojo staršev se po navadi ne vmešavava.	Stari starši ne posegajo v vzgojo	Ne poseganje	SODELOVANJE S STARŠI
H6.1.	Se ne vmešavam, ne dajem navodil, ne ukazujem.	Ne poseganje v način vzgoje starih staršev	Ne poseganje	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
H6.2.	Načeloma me nič ne zmoti tok, da bi se mogel pogovoriti. Še ni prišlo do situacije, da bi bilo potrebno izpostaviti. Predvsem pa na to vpliva tudi to, da je pri njima samo enkrat, dvakrat na teden.	Načeloma brez konfliktov v sodelovanju	Brez konfliktov	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
I6.1.	Če me kaj zmoti se skregamo – mislim povem, včasih se tud skregamo. Povemo si kaj nas moti.	Reševanje konfliktov s pogovorom	Komunikacija	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
I6.2.	100% jima zaupam, ker vidim kako delata z njim, ko sem zraven, ker vidim, da gre rad k njima, se veseli.	Zaupanje v vzgojo starih staršev	Zaupanje	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
J6.1.	Se skregamo,	Konflikt v primeru nesoglasij	Konflikt	SODELOVANJE S STARŠI
J6.2.	ampak se vedno pogovorimo	Pogovor	Komunikacija	SODELOVANJE S STARŠI
J6.3.	in rešimo.	Dogovor	Komunikacija	SODELOVANJE S STARŠI
K6.1.	Vnukinjama dajo vedeti, da bodo ravnali v skladu z najinimi pravili.	Starša postavljata pravila, stari starši	Postavljanje pravil	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI

		se jih držijo		
K6.2.	Večinoma jim pustiva prosto pot.	Zaupanje v vzgojo starih staršev	Zaupanje	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
K6.3.	Seveda se v marsičem ne strinjamo in se včasih tudi spremo,	Spor v primeru nestrinjanja	Komunikacija	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
K6.4.	ampak na koncu imava zadnjo besedo midva. Vsak ima pravico do svojega mnenja, midva pa si pridržujeva pravico do odločitve ali bova mnenje upoštevala ali ne.	Starša odločata o vzgoji	Starša odločata	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
L6.1.	Če nama le uspe upoštevava njune želje in nasvete. Vedno pa ne gre.	Upoštevanje mnenja in želja staršev	Upoštevanje	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
L6.2.	Upam, da vrede.	Dobro sodelovanje s starši	Dobro sodelovanje	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
L6.3.	Pomembno je zaupanje, da se veliko naredi za človeka.	Babici je pomembno zaupanje	Zaupanje	SODELOVANJE S STARIMI STARŠI

(7) UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI (Kaj deluje?)				
ŠTEVILKA	IZJAVA	KODA	KATEGORIJA	TEMA
A7.1.	Deluje, če eden drugega poslušamo	Medsebojno poslušanje	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
A7.2.	in spoštujemo odločitve drugih.	Spoštovanje odločitev drugih	Spoštovanje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
A7.3.	Da se držimo dogovorov	Spoštovanje dogovorov	Spoštovanje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
A7.4.	in da se ne vtikamo v stvari, ki se nas ne tičejo.	Ne poseganje v druge/drugo	Ne poseganje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
B7.1.	Predvsem pogovor	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
B7.2.	in skupno reševanje problemov.	Skupno reševanje problemov kot učinkovit pristop v sodelovanju s starši	Sodelovanje pri rešitvah	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
C7.1.	Mislim, da deluje predvsem to, da se med seboj veliko pogovarjamo	Pogosta komunikacija	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
C7.2.	in na ta način delimo mnenja.	Izražanje mnenj	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
C7.3.	Po navadi sta potem upoštevala povedano, prav tako tudi midva.	Upoštevanje dogovorov	Upoštevanje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
D7.1.	Deluje pogovor	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
D7.2.	in poslušanje oziroma upoštevanje drug drugega	Poslušanje in upoštevanje kot učinkovit pristop v sodelovanju s starši	Upoštevanje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
D7.3.	Delanje kompromisov	Sklepanje	Kompromisi	UČINKOVITI

		kompromisov		PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
D7.4.	in najino sprejemanje njunega načina vzgoje.	Sprejemanje načina vzgoje staršev	Spoštovanje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
E7.1.	Ne morem reči kaj deluje, mislim pa, da je na boljši odnos vplivalo predvsem to, da je prišla do ugotovitve, da pri svoji vzgoji vnukinje počne napake, ki se odražajo potem tudi v našem skupnem odnosu in v njenem odnosu z vnukinjo.	Vpliv ugotovitve, da je od babice način vzgoje neučinkovit	Vpliv ugotovitve	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
E7.2.	Deluje, da si vzamemo čas zase.	Vpliv prostega časa na dobro sodelovanje	Prosti čas	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
F7.1.	Z njima delim svoje izkušnje.	Babica deli svoje izkušnje	Deljenje izkušenj	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
F7.2.	Svojega mnenja jima ne vsiljujem.	Babica ne vsiljuje mnenja	Ne vsiljevanje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
F7.3.	V nobenem primeru, svoje nestrinjanje glede vzgoje, ne izpostavim v pričo otroka.	Izražanje nestrinjanja v odsotnosti otrok	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
F7.4.	Jaz poizkušam ugoditi njima /.../	Ugajanje staršem	Ugajanje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
F7.5.	Jaz poizkušam ugoditi njima in od njiju pričakujem isto.	Pričakovanje vzajemnosti pri ugajanju	Vzajemnost	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
F7.6.	Veliko se pogovarjamo, tako da vem kakšne smernice imata očka in mami pri vzgoji	Pogovori o načinu vzgoje staršev	Različni pogledi	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
F7.7.	in tega se poizkušam držati.	Upoštevanje načina vzgoje staršev	Ugajanje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
F7.8.	Imam občutek, da me poslušata in upoštevata.	Starša babico upoštevata	Upoštevanje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
G7.1.	Če koga kaj zmoti to takoj pove. Po navadi pokomentirava recimo to, da nima kape. Starša sta mogoče najprej užaljena, ampak zaleže in drugič vsaj prinesejo kapo s sabo.	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
G7.2.	Se kdaj tudi skregamo, ampak se dogovorimo.	Dogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
G7.3.	Če je le možno sklenemo kompromis.	Sklepanje kompromisov	Kompromisi	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
H7.1.	Delujejo kompromisi v sodelovanju.	Kompromisi kot učinkoviti pristopi	Kompromisi	UČINKOVITI PRISTOPI VSODELOVANJU S

				STARIMI STARŠI
H7.2.	Najbrž tudi to, da jima zaupam.	Zaupanje kot učinkoviti pristopi	Zaupanje	UČINKOVITI PRISTOPI VSODELOVANJU S STARIMI STARŠI
H7.3.	Dobro sodelujemo, ker smo se že pred njegovim rojstvom dobro razumeli.	Dobri odnosi že pred otrokovim rojstvom	Dobri odnosi	UČINKOVITI PRISTOPI VSODELOVANJU S STARIMI STARŠI
I7.1.	Zaupanje. Da vem, da je varen in da se majo fajn.	Zaupanje v vzgojo starih staršev	Zaupanje	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
I7.2.	Sproti si povemo, če nas kaj zmoti in se takoj pogovorimo.	Sprotno reševanje konfliktov s pogovorom	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
I7.3.	Nič ne ostane nerazčiščeno.	Reševanje vseh konfliktov	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
J7.1.	Vedno smo si med samo sproti vse kar nas je zmotilo, si povemo,	Pogovori	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
J7.2.	se skregamo in to rešimo.	Reševanje konfliktov s prepirom	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
J7.3.	Do sedaj smo se vedno vse dogovorili.	Dogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
J7.4.	Ko sta starša pri nas vedno, če kej hoče mu rečem naj njiju vpraša.	Če sta prisotna starša, odločata starša	Odločanje staršev	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
K7.1.	To da stari starši ne izpodbijajo avtoritete nama kot staršema.	Stari starši ohranjajo avtoritete staršev	Ohranjanje avtoritete	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
K7.2.	V primeru, da se z nama ne strinjajo, to povedo, ko hčerki ne slišita.	Izražanje nestrinjanja v odsotnosti otrok	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
L7.1.	Pogovor.	Pogovor	Komunikacija	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
L7.2.	Deluje tudi to, da včasih zadržim zase kaj me zmoti.	Zadrževa občutkovne zase v primeru nestrinjanja	Zadrževanje občutkov zase	UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI

(8) SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI (Kako se spoprijemate z izzivi?)				
ŠTEVILKA	IZJAVA	KODA	KATEGORIJA	TEMA
A8.1.	Pri dogovarjanju z mamo in očetom nimam težav. Nikoli nismo imeli težav pri nobenih dogovorih oz. smo se s prilagajanjem eden drugemu, spoštovanju vseh mnenj, iskrenimi pogovori vedno uspeli vse dogovoriti in najti rešitve.	V sodelovanju (še) niso naleteli na izziv	Brez izzivov	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI

B8.1.	Kot sem že povedala, če že pride do izzivov vse rešujemo s pogovorom	Pogovor	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
B8.2.	in kompromisi.	Kompromisi	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
C8.1.	Če se je kdaj zgodilo, da se s čim nista strinjala oziroma se midva nisva strinjala z njunim načinom, smo se o tem pogovorili.	Pogovor v primeru, nestrinjanja	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
C8.2.	Smo načeloma vsi istega mnenja, da je komunikacija bistvena	Deljenje mnenja, da je komunikacija pomembna	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
C8.3.	in načeloma nismo imeli težav, da bi si odkrito povedali svoja mnenja.	Odkrit pogovor	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
D8.1.	Načeloma med seboj zelo dobro sodelujemo, v primeru manjših konfliktov se o tem pogovorimo in zadeve razčistimo.	Pogovor	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
D8.2.	Moram povedati, da do večjega konflikta ni prišlo	Manjši konflikti	Konflikti	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
D8.3.	tako, da smo sedaj vse sproti rešili.	Sprotno reševanje konfliktov	Konflikti	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
D8.4.	V primeru, da se ne bi dogovorili bi poskušala še naprej doseči dogovor. Enkrat bi že »prišli skupaj«.	Vztrajanje pri dosegu dogovora	Vztrajnost	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
E8.1.	Načeloma sem zagovornik tega, da je komunikacija ključ do rešitve, ampak pri tašči to velikokrat ni bilo tako saj je bila komunikacija z njo velikokrat nemogoča.	Komunikacija kot pogosto neučinkovit pristop	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
E8.2.	Priznam, da sem bila v tistem času, ko mi je tašča »kontrirala« z vzgojo,	Materino doživljanje sodelovanja z babico nasprotovanje v vzgoji	Nasprotovanje	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
E8.3.	zelo žalostna in jezna.	Doživljanje nasprotovanja v vzgoji kot vzrok za materina negativna čustva	Negativna čustva	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
E8.4.	Velikokrat sem se počutila popolnoma nemočno in nesposobno, da ima hči raje babico, ki ji vse pusti, kot pa »tečno mamo«, ki postavlja meje.	Materini občutki lastne nemoči in nesposobnosti zaradi občutka, da ima hči raje babico	Negativni občutki	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
E8.5.	Potrebovala sem kar nekaj časa, da sem prišla do te točke, da sem se znebila teh občutkov in da sem ji »njeno« vzgojo popolnoma prepustila.	Potreben čas predelavo negativnih občutkov	Negativni občutki	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
E8.6.	Taščina vzgoja je velikokrat povzročala konflikte med nami. Na primer, če hči ni želela jesti večerje, ni problema ampak ni nič drugega do naslednjega dne, tašča ji je pa čez 10 min dala kekse.	Mnenje, da je od babice način vzgoje povzročal konflikte	Konflikti	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
F8.1.	Največkrat se umaknem, vendar ne	Babica se pogosto	Umaknitev	IZZIVI V

	pozabim.	umakne		SODELOVANJU S STARŠI
F8.2.	Včasih mora misel, beseda malce dozoreti.	Mnenje babice, da je misel potrebno ponovno premisliti.	Potreba po premisleku	IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
G8.1.	Se kdaj tudi skregamo, ampak se dogovorimo.	Manjši konflikti	Konflikt	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
G8.2.	Vsak pove svoje mnenje in potem se pogovorimo.	Izražanje mnenj in pogovor o teh	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
H8.1.	Če me kaj zmoti, pogoltnem.	Zadrževanje občutkov zase v primeru nestrinjanja	Zadrževanje občutkov zase	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
H8.2.	Ni večjih nestrinjanj, ki bi mi predstavljal izziv	Manjša nesoglasja	Redki izzivi	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
I8.1.	Želela bi si, da bi se znali bolj mirno pogovarjati in poslušati en drugega.	Želja po boljši komunikaciji.	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
J8.1.	Saj pravim.. ko koga kej zmoti pove, se skregamo, pa se potem pogovorimo in rešimo. Mogoče bi se lahko bolj mirno pogovoril.	Komunikacija na bolj miren način kot izziv	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
J8.2.	Delam po svoje potem se pa s Tajo skregava. Na primer, ko ga nism dala ob uri spat. Ali pa, ko sem ga hranila skozi igro »avionček« pa mi je rekla, da nej ga pustim, da bo že jedu. Jst pravim jst ga razvajam, ti ga pa doma vzgaji. Ni pa tako, da bi mu zdaj vse dovolila.	Različni pogledi na razvajanje	Različni pogledi	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
K8.1.	Na lep način poskuša pojasnit da sva midva starša, da je vzgoja najina odgovornost in da želiva, da naju podpirajo.	Pogovor o odgovornosti za vzgojo in želji po podpori	Komunikacija	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
K8.2.	Večjih izzivov ni bilo, saj živita daleč in se z vnukinjama bolj redko vidita.	Redki izzivi zaradi razdalje	Redki izzivi	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
L8.1.	Načeloma ni izzivov, saj se trudiva upoštevati starša in ker se bolj redko vidimo.	Manjši konflikti	Konflikti	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
L8.2.	Pri izzivih vedno mislim na korist otroka.	Misel na korist otroka kot način spoprijemanja z izzivi	Spoprijemanje z izzivi	SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI

(9) RAVNANJE V PRIMERU NEDOGOVOVA (Kako ravnete, ko se vam ne uspe dogovoriti?)				
ŠTEVILKA	IZJAVA	KODA	KATEGORIJA	TEMA
E9.1.	Načeloma sem velikokrat načela pogovor s taščo o stvareh, ki so me motile oz. me še vedno.	Mama pogosto načne pogovor	Komunikacija	RAVNANJE V PRIMERU NEDOGOVOVA
E9.2.	Največkrat sem imela občutek, da naju posluša, ampak ne sliši kaj ji želiva povedat.	Neuspešna komunikacija z babico	Komunikacija	RAVNANJE V PRIMERU NEDOGOVOVA
E9.3.	Nekaterih konfliktov nismo rešili. Ko ji [op. a. babica] povem, ko	Nekateri konflikti ostanejo nerešeni	Komunikacija	RAVNANJE V PRIMERU

	me kaj zmoti, se obrne in gre. O tem se ne pogovarjamo več.			NEDOGOVORA
--	---	--	--	------------

9.3. Osnovno kodiranje

STARŠI

1. RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

❖ UČENJE

- **Učenje veščin**
 - Učenje socialnih, funkcionalnih, medosebnih in ostalih veščin (A1.1.)
- **Učenje spopadanja**
 - Učenje spopadanja z življenjskimi situacijami (A1.2.)
- **Učenje reševanja težav**
 - Učenje soočanja in reševanja težav (A1.3.)
- **Učenje odnosov**
 - Učenje vzpostavljanja in ohranjanja odnosov (A1.4.)
 - Učenje dobrega odnosa do soljudi, živali in rastlin (C1.3.)
- **Učenje vrednot**
 - Narava in soljudje kot vrednota (C1.2.)
- **Učenje samostojnosti**
 - Vzgoja kot učenje samostojnosti (H1.1.)
- **Učenje poštenosti**
 - Vzgoja kot učenje poštenosti (H1.2.)
- **Učenje vedenja**
 - Učenje družbeno zaželenega in nezaželenega vedenja (H1.3, I1.3)
- **Učenje spoštovanja**
 - Učenje spoštovanja do ljudi (I1.1.)
- **Učenje sprejemanja**
 - Učenje sprejemanje drugačnosti (I1.2.)
- **Priprava na življenje**
 - Priprava na samostojno življenje (A1.5, C1.1, K1.1.)
- **Podpora**
 - Čustvena podpora (H1.6)
- **Naloga staršev**
 - Vzgoja kot naloga staršev (H1.7.)

2. NAČIN VZGOJE

- **Nagrajevanje**
 - Pohvale ob zaželenem vedenju (A2.1, C2.4, K2.6)
- **Spodbujanje**
 - Spodbujanje kot način vzgoje (A2.2)
- **Motiviranje**

- Motiviranje kot način vzgoje (A2.3)
- **Prepovedi**
 - Prepovedi in razlage teh (A2.4)
- **Strpnost**
 - Strpnost v odnosu do otroka (A2.5)
- **Izkazovanje ljubezni**
 - Izkazovanje ljubezni kljub nezaželenemu vedenju (A2.6)
 - Izkazovanje ljubezni z objemi in poljubi (H2.3)
 - Pomembnost izkazovanja in podpiranja k izkazovanju ljubezni (H2.4)
- **Kaznovanje**
 - Kaznovanje primerno otrokovi starosti (A2.7, C2.5.)
 - Kaznovanje za nezaželeno vedenje (H2.4, I2.2, K2.3, K2.7)
- **Sodelovanje**
 - Sodelovanje z otrokom (A2.8)
- **Izpolnjevanje obljub**
 - Izpolnjevanje danih obljub (A2.9)
- **Postavljanje mej**
 - Vzpostavljanje reda (A2.10)
 - Postavljanje mej kot način vzgoje (C2.2, H2.1, I2.1)
- **Demokratični stil vzgoje**
 - Vzgajanje otroka v demokratičnem stilu (C2.1)
- **Možnost izbire**
 - Dati otroku več možnosti na izbiro (C2.3, I2.3)
- **Komunikacija**
 - Pogovor kot način vzgoje (C2.6, K2.2)
 - Pogovor o željah v načinu vzgoje pred odločitvijo za otroka (H2.5)
 - Pogovor o načinu vzgoje na vzoru otrok bližnjih (H2.6)
 - Dogovarjanje (I2.5)
 - Pojasnjevanje prepovedi (K2.5)
- **Vztrajnost**
 - Vztrajanje pri izbrani možnosti (I2.4)
- **Avtoritarni vzgojni stil**
 - Nenasilni avtoritarni vzgojni stil (K2.2)
- **Koalicija staršev**
 - Enotnost in povezanost staršev pri vzgoji otrok (K2.4)
- **Zgled**
 - Starša dajeta dober zgled (K2.8)
- 3. **UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI**
- **Zgled**
 - Dober zgled vseh vpletenih (A3.1)
 - Dober zgled staršev (K3.1)
- **Stalnost**
 - Stalnost pri vzgoji (A3.2)
- **Izpolnjevanje obljub**

- Izpolnjevanja danih obljub (A3.3)
- **Otrok kot prioriteta**
 - Ne pogojevanje obveznosti z ljubeznijo do otroka (A3.4)
- **Kritiziranje vedenja**
 - Kritiziranje vedenja, ne osebnosti (A3.5)
- **Komunikacija**
 - Pogovor (C3.1, H3.1)
 - Odločna komunikacija (I3.5)
- **Opozorilo**
 - Opozorilo za nezaželeno vedenje (C3.2)
- **Razlaganje**
 - Razlaga opozorila (C3.3, K3.2)
 - Razlaga na otroku razumljiv način (C3.7)
- **Nagrajevanje**
 - Pohvale (C3.4)
- **Spodbujanje**
 - Spodbujanje samostojnosti in samozaupanja (C3.5)
- **Kaznovanje**
 - Kazenski stolček kot način kaznovanja (C3.6)
 - Kaznovanje kot učinkovit pristop iz vrtca (I3.3)
- **Opravičilo**
 - Spodbujanje k opravičilu (C3.8)
- **Izkazovanje ljubezni**
 - Izkazovanje ljubezni po prepiru/kaznovanju (C3.9)
- **Preusmeritev pozornosti**
 - Preusmeritev otrokove pozornosti (H3.2, I3.4)
- **Rutina**
 - Rutina kot učinkovit pristop (H3.3, I3.6)
- **Vztrajnost**
 - Vztrajanje pri prepovedi (I3.1)
- **Možnost izbire**
 - Več možnosti na izbiro (I3.2)
- 4. IZZIVI PRI VZGOJI
- **Različni pogledi**
 - Dogovarjanje z otrokovim očetom (A4.1, C4.1)
- **Ne poseganje v vzgojo in skrb**
 - Ne poseganje babice v vzgojo in skrb (A4.2)
- **Postavljanje mej**
 - Pravilno postavljanje mej (C4.1)
- **Odziv**
 - Pravilna reakcija ob otrokovi trmi (C4.2)
 - Materin odziv na jok (H4.1)
- **Navajanje na spremembe**

- Navajanje na otroško sobo (H4.2)
- **Razvojne faze**
 - Razvojne faze pri otroku (H4.3, K4.2)
 - Grizenje otrok v vrtcu (I4.2)
- **Prehrana**
 - »pocasta hrana« kot izziv (I4.1)
- **Trma**
 - Trma kot izziv (I4.3)
- **Razlike med otroki**
 - Različni otroci, različni pristopi (K4.1)
- 5. NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
- **Vzgoja po zgledu**
 - Vzgoja po zgledu starih staršev (A5.1)
- **Ne poseganje**
 - Babica se v vzgojo ne vmešava (A5.2)
- **Demokratični stil vzgoje**
 - Demokratični stil vzgoje starih staršev (C5.1, K5.1)
- **Permisivni stil vzgoje**
 - Permisivni stil vzgoje babice (E5.1)
- **Neučinkovitost načina vzgoje**
 - Zavedanje neučinkovitosti načina vzgoje (E5.2)
- **Sprememba načina vzgoje**
 - Sprememba načina vzgoje po vzoru staršev (E5.3)
- **Podobnost v načinu vzgoje**
 - Podobnost v načinu vzgoje pri starših in starih starših (H5.1)
- **Prepuščanje načina vzgoje**
 - Prepuščanje načina vzgoje starim staršem (I5.1)
- **Preverjanje načina vzgoje**
 - Stari starši preverjajo način vzgoje pri starših (I5.2)
- **Zaupanje starim staršem**
 - Zaupanje v način vzgoje na podlagi izkušnje (I5.3)
- **Mnenje**
 - Mnenje mame, da so stari starši razvajajo, starši pa vzgajajo (I5.4)
- **Strogost**
 - Strogost pri vzgoji vnukinj (K5.2)
- **Izkazovanje ljubezni**
 - Ljubeči stari starši (K5.3)
- **Strah pred zamero**
 - Strah starih staršev, da bi se zamerili vnukinjama (K5.4)
- 6. SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
- **Zaupanje**
 - Zaupanje v vzgojo staršev (A6.1)
 - Zaupanje v vzgojo starih staršev (I6.2, K6.2)
- **Dobro sodelovanje**

- Dobro sodelovanje brez konfliktov (C6.1)
- **Solidno sodelovanje**
 - Solidno sodelovanje na začetku (E6.1)
- **Izzivi**
 - Nastanek izzivov v trenutnem sodelovanju, ki se jih trudijo odpraviti (E6.2)
- **Vpliv napetosti**
 - Vpliv napetosti v hiši na sodelovanje (E6.3)
- **Ne poseganje**
 - Ne poseganje v način vzgoje starih staršev (H6.1)
- **Brez konfliktov**
 - Načeloma brez konfliktov v sodelovanju (H6.2)
- **Komunikacija**
 - Reševanje konfliktov s pogovorom (I6.2)
 - Spor v primeru nestrinjanja (K6.3)
- **Starša odločata**
 - Starša odločata o vzgoji (K6.4)

7. UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI

- **Komunikacija**
 - Medsebojno poslušanje (A7.1)
 - Pogosta komunikacija (C7.1)
 - Izražanje mnenj (C7.2)
 - Sprotno reševanje konfliktov s pogovorom (I7.2)
 - Reševanje vseh konfliktov s pogovorom (I7.3)
 - Izražanje nestrinjanja v odsotnosti otrok (K7.2)
- **Spoštovanje**
 - Spoštovanje odločitev drugih (A7.2)
 - Spoštovanje dogovorov (A7.3)
- **Ne poseganje**
 - Ne poseganje v druge/drugo (A7.4)
- **Vpliv ugotovitve**
 - Vpliv ugotovitve, da je od babice način vzgoje neučinkovit (E7.1)
- **Prosti čas**
 - Vpliv prostega časa na dobro sodelovanje (E7.2)
- **Kompromisi**
 - Kompromisi kot učinkoviti pristopi (H7.1)
- **Zaupanje**
 - Zaupanje kot učinkoviti pristopi (H7.2)
 - Zaupanje v vzgojo starih staršev (I7.1)
- **Dobri odnosi**
 - Dobri odnosi že pred otrokovim rojstvom (H7.3)
- **Ohranjanje avtoritete**
 - Stari starši ohranjajo avtoriteto staršev (K7.1)

8. SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI

- **Brez izzivov**
 - V sodelovanju (še) niso naleteli na izziv (A8.1)
 - **Komunikacija**
 - Pogovor v primeru, nestrinjanja (C8.1)
 - Deljenje mnenja, da je komunikacija pomembna (C8.2)
 - Odkrit pogovor (C8.3)
 - Komunikacija kot pogosto neučinkovit pristop (E8.1)
 - Želja po boljši komunikaciji (I8.1)
 - Pogovor o odgovornosti za vzgojo in želji po podpori (K8.1)
 - **Nasprotovanje**
 - Materino doživljanje sodelovanja z babico nasprotovanje v vzgoji (E8.2)
 - **Negativna čustva**
 - Doživljanje nasprotovanja v vzgoji kot vzrok za materina negativna čustva (E8.3)
 - **Negativni občutki**
 - Materini občutki lastne nemoči in nesposobnosti zaradi občutka, da ima hči raje babico (E8.4)
 - Potreben čas predelavo negativnih občutkov (E8.5)
 - **Konflikti**
 - Mnenje, da je od babice način vzgoje povzročal konflikte (E8.6)
 - **Zadrževanje občutkov zase**
 - Zadrževanje občutkov zase v primeru nestrinjanja (H8.1)
 - **Redki izzivi**
 - Manjša nesoglasja (H8.2)
 - Redki izzivi zaradi razdalje (K8.2)
- 9. RAVNANJE V PRIMERU NEDOGOVOVA**
- **Komunikacija**
 - Mama pogosto načne pogovor (E9.1)
 - Neuspešna komunikacija z babico (E9.2)
 - Nekateri konflikti ostanejo nerešeni (E9.3)

STARŠI, KI ŽIVIJO S STARIMI STARŠI

1. RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

❖ UČENJE

- **Učenje odnosov**
 - Učenje dobrega odnosa do soljudi, živali in rastlin (C1.3.)
- **Učenje vrednot**
 - Narava in soljudje kot vrednota (C1.2.)
- **Učenje vedenja**
 - Učenje družbeno zaželenega in nezaželenega vedenja (I1.3)
- **Učenje spoštovanja**
 - Učenje spoštovanja do ljudi (I1.1.)
- **Učenje sprejemanja**
 - Učenje sprejemanje drugačnosti (I1.2.)
- **Priprava na življenje**
 - Priprava na samostojno življenje (C1.1)

2. NAČIN VZGOJE

– Nagrajevanje

- Pohvale ob zaželenem vedenju (C2.4)

– Kaznovanje

- Kaznovanje primerno otrokovi starosti (C2.5.)
- Kaznovanje za nezaželeno vedenje (I2.2)

– Postavljanje mej

- Postavljanje mej kot način vzgoje (C2.2, I2.1)

– Demokratični stil vzgoje

- Vzgajanje otroka v demokratičnem stilu (C2.1)

– Možnost izbire

- Dati otroku več možnosti na izbiro (C2.3, I2.3)

– Komunikacija

- Pogovor kot način vzgoje (C2.6)
- Dogovarjanje (I2.5)

– Vztrajnost

- Vztrajanje pri izbrani možnosti (I2.4)

3. UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI

– Komunikacija

- Pogovor (C3.1)
- Odločna komunikacija (I3.5)

– Opozorilo

- Opozorilo za nezaželeno vedenje (C3.2)

– Razlaganje

- Razlaga opozorila (C3.3)
- Razlaga na otroku razumljiv način (C3.7)

– Nagrajevanje

- Pohvale (C3.4)

– Spodbujanje

- Spodbujanje samostojnosti in samozaupanja (C3.5)

– Kaznovanje

- Kazenski stolček kot način kaznovanja (C3.6)
- Kaznovanje kot učinkovit pristop iz vrtca (I3.3)

– Opravičilo

- Spodbujanje k opravičilu (C3.8)

– Izkazovanje ljubezni

- Izkazovanje ljubezni po prepiru/kaznovanju (C3.9)

– Preusmeritev pozornosti

- Preusmeritev otrokove pozornosti (I3.4)

– Rutina

- Rutina kot učinkovit pristop (I3.6)

– Vztrajnost

- Vztrajanje pri prepovedi (I3.1)

- **Možnost izbire**
 - Več možnosti na izbiro (I3.2)
- 4. IZZIVI PRI VZGOJI
- **Različni pogledi**
 - Dogovarjanje z otrokovim očetom (C4.1)
- **Postavljanje mej**
 - Pravilno postavljanje mej (C4.1)
- **Odziv**
 - Pravilna reakcija ob otrokovi trmi (C4.2)
- **Razvojne faze**
 - Grizenje otrok v vrtcu (I4.2)
- **Prehrana**
 - »pocasta hrana« kot izziv (I4.1)
- **Trma**
 - Trma kot izziv (I4.3)
- 5. NAČIN VZGOJE STARIH STARŠEV
- **Demokratični stil vzgoje**
 - Demokratični stil vzgoje starih staršev (C5.1)
- **Permisivni stil vzgoje**
 - Permisivni stil vzgoje babice (E5.1)
- **Neučinkovitost načina vzgoje**
 - Zavedanje neučinkovitosti načina vzgoje (E5.2)
- **Sprememba načina vzgoje**
 - Sprememba načina vzgoje po vzoru staršev (E5.3)
- **Prepuščanje načina vzgoje**
 - Prepuščanje načina vzgoje starim staršem (I5.1)
- **Preverjanje načina vzgoje**
 - Stari starši preverjajo način vzgoje pri starših (I5.2)
- **Zaupanje starim staršem**
 - Zaupanje v način vzgoje na podlagi izkušnje (I5.3)
- **Mnenje**
 - Mnenje mame, da so stari starši razvajajo, starši pa vzgajajo (I5.4)
- 6. SODELOVANJE S STARIMI STARŠI
- **Zaupanje**
 - Zaupanje v vzgojo starih staršev (I6.2)
- **Dobro sodelovanje**
 - Dobro sodelovanje brez konfliktov (C6.1)
- **Solidno sodelovanje**
 - Solidno sodelovanje na začetku (E6.1)
- **Izzivi**
 - Nastanek izzivov v trenutnem sodelovanju, ki se jih trudijo odpraviti (E6.2)
- **Vpliv napetosti**
 - Vpliv napetosti v hiši na sodelovanje (E6.3)

- **Komunikacija**
 - Reševanje konfliktov s pogovorom (I6.2)
- 7. UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
- **Komunikacija**
 - Pogosta komunikacija (C7.1)
 - Izražanje mnenj (C7.2)
 - Sprotno reševanje konfliktov s pogovorom (I7.2)
 - Reševanje vseh konfliktov s pogovorom (I7.3)
- **Vpliv ugotovitve**
 - Vpliv ugotovitve, da je od babice način vzgoje neučinkovit (E7.1)
- **Prosti čas**
 - Vpliv prostega časa na dobro sodelovanje (E7.2)
- **Zaupanje**
 - Zaupanje v vzgojo starih staršev (I7.1)
- 8. SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARIMI STARŠI
- **Komunikacija**
 - Pogovor v primeru, nestrinjanja (C8.1)
 - Deljenje mnenja, da je komunikacija pomembna (C8.2)
 - Odkrit pogovor (C8.3)
 - Komunikacija kot pogosto neučinkovit pristop (E8.1)
 - Želja po boljši komunikaciji (I8.1)
- **Nasprotovanje**
 - Materino doživljanje sodelovanja z babico nasprotovanje v vzgoji (E8.2)
- **Negativna čustva**
 - Doživljanje nasprotovanja v vzgoji kot vzrok za materina negativna čustva (E8.3)
- **Negativni občutki**
 - Materini občutki lastne nemoči in nesposobnosti zaradi občutka, da ima hči raje babico (E8.4)
 - Potreben čas predelavo negativnih občutkov (E8.5)
- **Konflikti**
 - Mnenje, da je od babice način vzgoje povzročal konflikte (E8.6)
- 9. RAVNANJE V PRIMERU NEDOGOVORA
- **Komunikacija**
 - Mama pogosto načne pogovor (E9.1)
 - Neuspešna komunikacija z babico (E9.2)
 - Nekateri konflikti ostanejo nerešeni (E9.3)

STARŠI, KI NE ŽIVIJO S STARIMI STARŠI

1. RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

❖ UČENJE

- **Priprava na življenje**
 - Vzgoja kot priprava na življenje (B1.1, G1.1, L1.3)
- **Komunikacija kot bistven pristop**
 - Poslušanje kot bistvo vzgoje (B1.2)

- Dati možnost otroku, da izrazi mnenje (B1.3)
- **Naloga staršev**
 - Vzgoja kot naloga staršev (G1.3, L1.4)
- **Vzgajanje po lastnih prepričanjih**
 - Vzgajanje za spoštovanje norm, standardov po katerih živi starš (G1.2)
- **Prilagajanje otroku**
 - Prilagajanje otrokovi starosti, potrebam, zmožnostim in načinu (L1.1)

2. NAČIN VZGOJE

- **Demokratični stil vzgoje**
 - Vzgajanje otroka v demokratičnem stilu (B2.1)
- **Vzgajanje samozavesti**
 - Vzgajanje otroku samozavest (B2.2)
- **Vzgajanje za srečo**
 - Vzgajanje otroka, da bo srečen (B2.3)
- **Zaupnost**
 - Vzgajanje otroka tako, da zaupa (B2.4)
- **Varnost**
 - Vzgajanje otroka, da je varen (B2.5)
- **Vzgajanje v sproščeno osebo**
 - Vzgajanje otroka, da odraste v sproščenega človeka (B2.6)
- **Komunikacija**
 - Pogovor (L2.1)
- **Kaznovanje**
 - Stari starši ne kaznujejo (G2.4)
- **Razvajanje**
 - Občasno razvajanje kot način vzgoje (G2.1)
- **Popuščanje**
 - Več popuščanja kot pri starših (G2.2)
- **Možnost izbire**
 - Dati otroku več možnosti na izbiro (G2.3)
- **Vzgoja skozi igro**
 - Sistem igre kot učinkovit pristop (L2.3),
- **Naloga staršev**
 - Vzgoja kot naloga staršev (L2.4)

3. UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI

- **Komunikacija**
 - Pogovor (B3.1, B3.3, L3.2)
- **Sodelovanje pri rešitvah**
 - Skupno reševanje težav (B3.2)
- **Skupno preživljanje časa**
 - Babici je v pomoč, skupno preživljanja časa (B3.4)
- **Pristopi po vzoru staršev**
 - Uspavanje otroka po vzoru mame (B3.5)
- **Vzgoja skozi igro**

- Sistem igre kot učinkovit pristop (L3.1)
- **Zgled**
 - Dober zgled starih staršev (G3.7)
 - Pristopi po vzoru staršev kot učinkoviti pristopi (G3.2)
- **Postavljanje mej**
 - Postavljanje mej kot učinkovit pristop (L3.3)
- **Možnost izbire**
 - Dati otroku več možnosti na izbiro (G3.1)
- **Potrpežljivost**
 - Potrpežljivost kot učinkovit pristop (G3.3)
- **Umirjenost**
 - Umirjenost kot učinkoviti pristop (G3.4)
- **Vključevanje**
 - Vključevanje otroka v vsakodnevna opravila (G3.5)
- **Zanašanje na občutke**
 - Zanašanje na občutke kot učinkovit pristop (G3.6)
- **Doslednost**
 - Doslednost pri vzgoji kot učinkovit pristop (L3.4)
- **Nasveti**
 - Spraševanje po nasvetu (L3.5)
- 4. IZZIVI PRI VZGOJI
 - **Večjih izzivov ni**
 - Babica še ni naletela na izziv (B4.1)
 - Večjih izzivov ni zaradi redkih stikov (L4.1)
 - **Trma**
 - Trma kot izziv (G4.1)
 - **Redki stiki**
 - Redki stiki z vnukinjama kot izzivi (L4.2)
 - **Zanašanje na izkušnje**
 - Način reševanja izzivov s pomočjo preteklih izkušenj (L4.3)
- 5. NAČIN VZGOJE STARŠEV
 - **Demokratični stil vzgoje**
 - Demokratični stil vzgoje staršev (B5.1)
 - **Kaznovanje**
 - Starši otroka kaznujejo (G5.3, L5.3)
 - **Postavljanje mej**
 - Starši postavljajo meje (G5.2, L5.1)
 - **Možnost izbire**
 - Dati otroku več možnosti na izbiro (G5.2)
 - **Komunikacija**
 - Dvig glasu (L5.2)
 - **Popustljivost**
 - Starša občasno otrokoma popustita (L5.4)
 - **Učenje vedenja**
 - Starša uči družbeno zaželenega vedenja (L5.4)
- 6. SODELOVANJE S STARŠI
 - **Podobni pogledi na vzgojo**
 - Podobni pogledi staršev in starih staršev na vzgojo (B6.1)
 - **Komunikacija**
 - Dogovor (B6.2)

- Pogosti pogovori (B6.3)
- **Skupno preživljanje časa**
 - Pogosto preživljanje časa z mamo in vnukinjo (B6.4)
- **Dobro sodelovanje**
 - Dobro sodelovanje s starši (L6.2)
- **Upoštevanje**
 - Upoštevanje mnenja in želja staršev (G6.1, L6.1)
- **Ne poseganje**
 - Stari starši v vzgojo ne posegajo (G6.2)
- **Zaupanje**
 - Babici je pomembno zaupanje (L6.3)
- 7. UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI
- **Komunikacija**
 - Pogovor (B7.1, G7.1, L7.1)
 - Dogovor (G7.2)
- **Sodelovanje pri rešitvah**
 - Skupno reševanje problemov kot učinkovit pristop v sodelovanju s starši (B7.2)
- **Kompromisi**
 - Sklepanje kompromisov (G7.3)
- **Zadrževanje občutkov zase**
 - Zadrževanje občutkov zase v primeru nestrinjanja (L7.2)
- 8. SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
- **Komunikacija**
 - Pogovor (B8.1)
 - Kompromisi (B8.2)
 - Izražanje mnenj in pogovor o teh (G8.2)
- **Konflikti**
 - Manjši konflikti (G8.1, L8.1)
- **Spoprijemanje z izzivi**
 - Misel na korist otroka kot način spoprijemanja z izzivi (L8.2)

STARI STARŠI

1. RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

❖ UČENJE

- **Učenje vedenja**
 - Učenje družbeno zaželenega vedenja – zgodaj začne, nikoli ne konča (D1.1)
 - Učenje otroka družbeno zaželenega vedenja (J1.4)
- **Učenje vrednot**
 - Naučiti vrednot na lep in miren način (F1.1)
 - Učenje otroka vrednot (L1.2)
- **Učenje reda**
 - Naučiti otroka reda na lep in miren način (F1.2)
- **Učenje reševanja težav**
 - Učenje soočanja in reševanja težav (J1.2)
- **Učenje kulture**
 - Učenje otroka kulture staršev (J1.3)

- **Učenje odgovornosti**
 - Učenje prevzemanja odgovornosti za obveznosti (J1.5)
 - **Učenje sočutnosti**
 - Učenje otroka sočutnosti (J1.6)
 - **Učenje solidarnosti**
 - Učenje solidarnosti do drugih (J1.7)
 - **Priprava na življenje**
 - Vzgoja kot priprava na življenje (B1.1, D1.2, G1.1, J1.1, L1.3)
 - **Potrpežljivost**
 - Pomembnost potrpežljivosti starejših pri vzgoji (F1.3)
 - **Komunikacija kot bistven pristop**
 - Poslušanje kot bistvo vzgoje (B1.2)
 - Dati možnost otroku, da izrazi mnenje (B1.3)
 - **Naloga staršev**
 - Vzgoja kot naloga staršev (G1.3, J1.9, L1.4)
 - **Vzgajanje po lastnih prepričanjih**
 - Vzgajanje za spoštovanje norm, standardov po katerih živi starš (G1.2)
 - **Poudarek na zaupanju**
 - Babica poudarja pomembnost zaupanja in iskrenosti (J1.8)
 - **Prilagajanje otroku**
 - Prilagajanje otrokovi starosti, potrebam, zmožnostim in načinu (L1.1)
2. NAČIN VZGOJE
- **Demokratični stil vzgoje**
 - Vzgajanje otroka v demokratičnem stilu (B2.1, D2.1.)
 - **Vzgajanje samozavesti**
 - Vzgajanje otroku samozavest (B2.2)
 - **Vzgajanje za srečo**
 - Vzgajanje otroka, da bo srečen (B2.3)
 - **Zaupnost**
 - Vzgajanje otroka tako, da zaupa (B2.4)
 - **Postavljanje mej**
 - Stara starša postavljata meje (D2.2)
 - **Varnost**
 - Vzgajanje otroka, da je varen (B2.5)
 - **Vzgajanje v sproščeno osebo**
 - Vzgajanje otroka, da odraste v sproščenega človeka (B2.6)
 - **Vztrajnost**
 - Vztrajanje pri mejah (D2.3)
 - **Opozarjanje in pojasnjevanje**
 - Opozorilo in pojasnilo ob nezaželenem vedenju (D2.4)
 - **Nagrajevanje**
 - Pohvala (D2.5)
 - Objem, pohvala in priboljšek kot nagrada (F2.8)

- **Spodbujanje**
 - Spodbujanje k samostojnosti (D2.6)
 - Spodbujanje k sodelovanju (D2.7)
- **Višja toleranca**
 - Višja toleranca v primerjavi s starši (D2.8)
- **Zgled**
 - Zgledovanje po starših (D2.9)
 - Zgled kot način vzgoje (L2.2)
- **Uporaba več stilov**
 - Miren pristop ni vedno učinkovit (F2.1)
- **Avtoritarni vzgojni stil**
 - Nenasilen avtoritaren način vzgoje (F2.2)
- **Komunikacija**
 - Pogovor (F2.3, L2.1)
 - Prošnje (F2.4)
 - Izražanje čustev (F2.5)
 - Dvig glasu (F2.6)
- **Dati čas**
 - Dati otroku čas, da se umiri in naredi naročeno (F2.7)
- **Kaznovanje**
 - Ignoriranje in dvig glasu (F2.9)
 - Stari starši ne kaznujejo (G2.4)
- **Pomembnost načina vzgoje**
 - Prepričanje, da se več doseže na miren in razumevajoč način (F2.10)
- **Razvajanje**
 - Občasno razvajanje kot način vzgoje (G2.1)
- **Popuščanje**
 - Več popuščanja kot pri starših (G2.2)
- **Možnost izbire**
 - Dati otroku več možnosti na izbiro (G2.3)
- **Posvečanje pozornosti**
 - Razvajanje kot posvečanje pozornosti otroku (J2.1)
- **Učenje manir**
 - Učenje manir kot način vzgoje (J2.3)
- **Vzgoja skozi igro**
 - Sistem igre kot učinkovit pristop (L2.3),
- **Naloga staršev**
 - Vzgoja kot naloga staršev (L2.4)
- 3. **UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI**
 - **Komunikacija**
 - Pogovor (B3.1, B3.3, D3.3, D3.6, L3.2)
 - Prijaznost (F3.2)
 - Dvig glasu (F3.5)

- **Sodelovanje pri rešitvah**
 - Skupno reševanje težav (B3.2)
- **Skupno preživljanje časa**
 - Babici je v pomoč, skupno preživljanja časa (B3.4)
- **Pristopi po vzoru staršev**
 - Uspavanje otroka po vzoru mame (B3.5)
- **Vzgoja skozi igro**
 - Sistem igre kot učinkovit pristop (D3.1, L3.1)
- **Dati čas**
 - Dati otroku čas, da se pomiri (D3.2)
- **Vztrajnost**
 - Vztrajanje pri dani nalogi (D3.4)
 - Vztrajanje pri postavljenih mejah (D3.5)
- **Prosti čas**
 - Na voljo več prostega časa za otroka (D3.7)
- **Zgled**
 - Dober zgled starih staršev (F3.1, G3.7)
 - Pristopi po vzoru staršev kot učinkoviti pristopi (G3.2)
- **Razlaganje**
 - Razlaganje otroku zakaj je nekaj dobro (F3.3)
 - Razlaganje otroku lastnih in njegovih zmožnosti (F3.4)
- **Postavljanje mej**
 - Postavljanje mej kot učinkovit pristop (F3.6, L3.3)
- **Možnost izbire**
 - Dati otroku več možnosti na izbiro (G3.1)
- **Potrpežljivost**
 - Potrpežljivost kot učinkovit pristop (G3.3)
- **Umirjenost**
 - Umirjenost kot učinkoviti pristop (G3.4)
- **Vključevanje**
 - Vključevanje otroka v vsakodnevna opravila (G3.5)
- **Zanašanje na občutke**
 - Zanašanje na občutke kot učinkovit pristop (G3.6, J3.1)
- **Preusmeritev pozornosti**
 - Preusmeritev otrokove pozornosti (J3.2)
- **Zanašanje na izkušnje**
 - Zanašanje na pretekle izkušnje (J3.3)
- **Prosti čas**
 - Več prostega časa za vnuka (J3.4)
- **Ponavljjanje**
 - Ponavljjanje otroku pravil in navodil (J3.5)
- **Doslednost**
 - Doslednost pri vzgoji kot učinkovit pristop (L3.4)

- **Nasveti**
 - Spraševanje po nasvetu (L3.5)
- 4. IZZIVI PRI VZGOJI
- **Večjih izzivov ni**
 - Babica še ni naletela na izziv (B4.1)
 - Večjih izzivov ni zaradi redkih stikov (L4.1)
- **Vloga vzgojitelja**
 - Prevzem vloge vzgojitelja (D4.1)
- **Različni pogledi**
 - Različni pogledi na način vzgoje (D4.2)
- **Manipulacija**
 - Manipulacija otrok z odraslim (F4.1)
- **Trma**
 - Trma kot izziv (G4.1, J4.4)
- **Razvojne faze**
 - Razvojne faze pri otroku (J4.1)
- **Samokontrola**
 - Kontroliranje odziva na jok (J4.2)
- **Uspavanje**
 - Uspavanje na morju (J4.3)
- **Preizkušanje mej**
 - Otrokovo preizkušanje mej (J4.5)
- **Preusmerjanje pozornosti**
 - Preusmerjanje pozornosti kot pričakovan izziv v prihodnosti (J4.6)
- **Obremenjenost/strah**
 - Obremenjenost za posledicami (J4.7)
 - Obremenjenost z odgovornostjo in skrbjo (J4.8)
- **Redki stiki**
 - Redki stiki z vnukinjama kot izzivi (L4.2)
- **Zanašanje na izkušnje**
 - Način reševanja izzivov s pomočjo preteklih izkušenj (L4.3)
- 5. NAČIN VZGOJE STARŠEV
- **Demokratični stil vzgoje**
 - Demokratični stil vzgoje staršev (B5.1, D5.1,)
 - Želja staršev po demokratični vzgoji (F5.1)
- **Permisivni stil vzgoje**
 - Starša prehitro popustita (F5.2)
- **Posvečanje otroku**
 - Posvečanje časa in truda otroku (D5.2)
- **Potrpežljivost**
 - Starša sta pri vzgoji potrpežljiva (D5.3)
 - Starša sta pri vzgoji potrpežljiva (D5.4)
 - Starša redko povzdigneta glas (D5.5)
 - Starša povzdigneta glas, ko je meja tolerance presežena (D5.6)

- **Kaznovanje**
 - Starši otroka kaznujejo (F5.3, G5.3, L5.3)
- **Postavljanje mej**
 - Starši postavljajo meje (G5.2, L5.1)
- **Možnost izbire**
 - Dati otroku več možnosti na izbiro (G5.2)
- **Sproščenost**
 - Sproščenost staršev pri vzgoji (J5.1)
- **Neobremenjenost**
 - Neobremenjenost s časom (J5.2)
- **Komunikacija**
 - Dvig glasu (L5.2)
- **Popustljivost**
 - Starša občasno otrokoma popustita (L5.4)
- **Učenje vedenja**
 - Starša učita družbeno zaželenega vedenja (L5.4)
- 6. **SODELOVANJE S STARŠI**
 - **Podobni pogledi na vzgojo**
 - Podobni pogledi staršev in starih staršev na vzgojo (B6.1)
 - **Komunikacija**
 - Dogovor (B6.2, J6.3)
 - Pogosti pogovori (B6.3)
 - Pogovor (D6.2, J6.2)
 - **Skupno preživljanje časa**
 - Pogosto preživljanje časa z mamo in vnukinjo (B6.4)
 - **Dobro sodelovanje**
 - Dobro sodelovanje, kljub nekaterem različnem mnenju (D6.1)
 - Dobro sodelovanje s starši (L6.2)
 - **Upoštevanje**
 - Upoštevanje mnenja in želja staršev (D6.3, G6.1, L6.1)
 - Upoštevanje za starše sprejemljivih mej popuščanja (D6.4)
 - **Različni pogledi**
 - Različni pogledi na delo (F6.2)
 - Različni pogledi na gospodinjstvo (F6.3)
 - **Ne poseganje**
 - Stari starši se v vzgojo ne vmešavajo (G6.2)
 - **Konflikt**
 - Konflikt v primeru nesoglasij (J6.1)
 - **Zaupanje**
 - Babici je pomembno zaupanje (L6.3)
- 7. **UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI**
 - **Komunikacija**
 - Pogovor (B7.1, G7.1, J7.1, L7.1)
 - Izražanje nestrinjanja v odsotnosti otrok (F3.7)

- Dogovor (G7.2, J7.3)
 - Reševanje konfliktov s prepirom (J7.2)
 - **Sodelovanje pri rešitvah**
 - Skupno reševanje problemov kot učinkovit pristop v sodelovanju s starši (B7.2)
 - **Kompromisi**
 - Sklepanje kompromisov (D7.3, G7.3)
 - **Spoštovanje**
 - Sprejemanje načina vzgoje staršev (D7.4)
 - **Deljenje izkušenj**
 - Babica deli svoje izkušnje (F7.1)
 - **Ne vsiljevanje**
 - Babica ne vsiljuje mnenja (F7.2)
 - **Ugajanje**
 - Ugajanje staršem (F7.4)
 - Upoštevanje načina vzgoje starše (F7.7)
 - **Vzajemnost**
 - Pričakovanje vzajemnosti pri ugajanju (F7.5)
 - **Različni pogledi**
 - Pogovori o načinu vzgoje staršev (F7.6)
 - **Upoštevanje**
 - Starša babico upoštevata (F7.8)
 - **Odločanje staršev**
 - Če sta prisotna starša, odločata starša (J7.4)
 - **Zadrževanje občutkov zase**
 - Zadrževanje občutkov zase v primeru nestrinjanja (L7.2)
8. SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
- **Komunikacija**
 - Pogovor (B8.1, D8.1)
 - Kompromisi (B8.2)
 - Izražanje mnenj in pogovor o teh (G8.2)
 - Komunikacija na bolj miren način kot izziv (J8.1)
 - **Konflikti**
 - Manjši konflikti (D8.2, G8.1, L8.1)
 - Sprotno reševanje konfliktov (D8.3)
 - **Vztrajnost**
 - Vztrajanje pri dosegu dogovora (D8.4)
 - **Umaknitev**
 - Babica se pogosto umakne (F8.1)
 - **Potreba po premisleku**
 - Mnenje babice, da je misel potrebno ponovno premisliti (F8.2)
 - **Različni pogledi**
 - Različni pogledi na razvajanje (J8.2)
 - **Spoprijemanje z izzivi**
 - Misel na korist otroka kot način spoprijemanja z izzivi (L8.2)

STARI STARŠI, KI ŽIVIJO S STARŠI

1. RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

❖ UČENJE

- **Učenje vedenja**
 - Učenje družbeno zaželenega vedenja – zgodaj začne, nikoli ne konča (D1.1)
 - Učenje otroka družbeno zaželenega vedenja (J1.4)
 - **Učenje vrednot**
 - Naučiti vrednot na lep in miren način (F1.1)
 - **Učenje reda**
 - Naučiti otroka reda na lep in miren način (F1.2)
 - **Učenje reševanja težav**
 - Učenje soočanja in reševanja težav (J1.2)
 - **Učenje kulture**
 - Učenje otroka kulture staršev (J1.3)
 - **Učenje odgovornosti**
 - Učenje prevzemanja odgovornosti za obveznosti (J1.5)
 - **Učenje sočutnosti**
 - Učenje otroka sočutnosti (J1.6)
 - **Učenje solidarnosti**
 - Učenje solidarnosti do drugih (J1.7)
 - **Priprava na življenje**
 - Vzgoja kot priprava na življenje (D1.2, J1.1)
 - **Potrpežljivost**
 - Pomembnost potrpežljivosti starejših pri vzgoji (F1.3)
 - **Naloga staršev**
 - Vzgoja kot naloga staršev (J1.9)
 - **Poudarek na zaupanju**
 - Babica poudarja pomembnost zaupanja in iskrenosti (J1.8)
- ### **2. NAČIN VZGOJE**
- **Demokratični stil vzgoje**
 - Vzgajanje otroka v demokratičnem stilu (D2.1.)
 - **Postavljanje mej**
 - Stara starša postavljata meje (D2.2)
 - **Vztrajnost**
 - Vztrajanje pri mejah (D2.3)
 - **Opozarjanje in pojasnjevanje**
 - Opozorilo in pojasnilo ob nezaželenem vedenju (D2.4)
 - **Nagrajevanje**
 - Pohvala (D2.5)
 - Objem, pohvala in priboljšek kot nagrada (F2.8)
 - **Spodbujanje**
 - Spodbujanje k samostojnosti (D2.6)
 - Spodbujanje k sodelovanju (D2.7)

- **Višja toleranca**
 - Višja toleranca v primerjavi s starši (D2.8)
 - **Zgled**
 - Zgledovanje po starših (D2.9)
 - **Uporaba več stilov**
 - Miren pristop ni vedno učinkovit (F2.1)
 - **Avtoritarni vzgojni stil**
 - Nenasilen avtoritaren način vzgoje (F2.2)
 - **Komunikacija**
 - Pogovor (F2.3)
 - Prošnje (F2.4)
 - Izražanje čustev (F2.5)
 - Dvig glasu (F2.6)
 - **Dati čas**
 - Dati otroku čas, da se umiri in naredi naročeno (F2.7)
 - **Kaznovanje**
 - Ignoriranje in dvig glasu (F2.9)
 - **Pomembnost načina vzgoje**
 - Prepričanje, da se več doseže na miren in razumevajoč način (F2.10)
 - Razvajanje kot posvečanje pozornosti otroku (J2.1)
 - **Učenje manir**
 - Učenje manir kot način vzgoje (J2.3)
3. UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
- **Komunikacija**
 - Pogovor (D3.3, D3.6)
 - Prijaznost (F3.2)
 - Dvig glasu (F3.5)
 - **Vzgoja skozi igro**
 - Sistem igre kot učinkovit pristop (D3.1)
 - **Dati čas**
 - Dati otroku čas, da se pomiri (D3.2)
 - **Vztrajnost**
 - Vztrajanje pri dani nalogi (D3.4)
 - Vztrajanje pri postavljenih mejah (D3.5)
 - **Prosti čas**
 - Na voljo več prostega časa za otroka (D3.7)
 - **Zgled**
 - Dober zgled starih staršev (F3.1)
 - **Razlaganje**
 - Razlaganje otroku zakaj je nekaj dobro (F3.3)
 - Razlaganje otroku lastnih in njegovih zmožnosti (F3.4)
 - **Postavljanje mej**
 - Postavljanje mej kot učinkovit pristop (F3.6)
 - Zanašanje na občutke kot učinkovit pristop (J3.1)

- **Preusmeritev pozornosti**
 - Preusmeritev otrokove pozornosti (J3.2)
- **Zanašanje na izkušnje**
 - Zanašanje na pretekle izkušnje (J3.3)
- **Prosti čas**
 - Več prostega časa za vnuka (J3.4)
- **Ponavljjanje**
 - Ponavljjanje otroku pravil in navodil (J3.5)
- 4. IZZIVI PRI VZGOJI
- **Vloga vzgojitelja**
 - Prevzem vloge vzgojitelja (D4.1)
- **Različni pogledi**
 - Različni pogledi na način vzgoje (D4.2)
- **Manipulacija**
 - Manipulacija otrok z odraslim (F4.1)
- **Trma**
 - Trma kot izziv (J4.4)
- **Razvojne faze**
 - Razvojne faze pri otroku (J4.1)
- **Samokontrola**
 - Kontroliranje odziva na jok (J4.2)
- **Uspavanje**
 - Uspavanje na morju (J4.3)
- **Preizkušanje mej**
 - Otrokovo preizkušanje mej (J4.5)
- **Preusmerjanje pozornosti**
 - Preusmerjanje pozornosti kot pričakovan izziv v prihodnosti (J4.6)
- **Obremenjenost/strah**
 - Obremenjenost za posledicami (J4.7)
 - Obremenjenost z odgovornostjo in skrbjo (J4.8)
- 5. NAČIN VZGOJE STARŠEV
- **Demokratski stil vzgoje**
 - Demokratski stil vzgoje staršev (D5.1,)
 - Želja staršev po demokratski vzgoji (F5.1)
- **Permisivni stil vzgoje**
 - Starša prehitro popustita (F5.2)
- **Posvečanje otroku**
 - Posvečanje časa in truda otroku (D5.2)
- **Potrpežljivost**
 - Starša sta pri vzgoji potrpežljiva (D5.3)
 - Starša sta pri vzgoji potrpežljiva (D5.4)
 - Starša redko povzdigneta glas (D5.5)
 - Starša povzdigneta glas, ko je meja tolerance presežena (D5.6)

- **Kaznovanje**
 - Starši otroka kaznujejo (F5.3)
- **Sproščenost**
 - Sproščenost staršev pri vzgoji (J5.1)
- **Neobremenjenost**
 - Neobremenjenost s časom (J5.2)
- 6. **SODELOVANJE S STARŠI**
- **Komunikacija**
 - Dogovor (J6.3)
 - Pogovor (D6.2, J6.2)
- **Dobro sodelovanje**
 - Dobro sodelovanje, kljub nekaterem različnem mnenju (D6.1)
- **Upoštevanje**
 - Upoštevanje mnenja in želja staršev (D6.3)
 - Upoštevanje za starše sprejemljivih mej popuščanja (D6.4)
- **Različni pogledi**
 - Različni pogledi na delo (F6.2)
 - Različni pogledi na gospodinjstvo (F6.3)
- **Konflikt**
 - Konflikt v primeru nesoglasij (J6.1)
- 7. **UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI**
- **Komunikacija**
 - Pogovor (J7.1)
 - Izražanje nestrinjanja v odsotnosti otrok (F3.7)
 - Dogovor (J7.3)
 - Reševanje konfliktov s prepirom (J7.2)
- **Kompromisi**
 - Sklepanje kompromisov (D7.3)
- **Spoštovanje**
 - Sprejemanje načina vzgoje staršev (D7.4)
- **Deljenje izkušenj**
 - Babica deli svoje izkušnje (F7.1)
- **Ne vsiljevanje**
 - Babica ne vsiljuje mnenja (F7.2)
- **Ugajanje**
 - Ugajanje staršem (F7.4)
 - Upoštevanje načina vzgoje starše (F7.7)
- **Vzajemnost**
 - Pričakovanje vzajemnosti pri ugajanju (F7.5)
- **Različni pogledi**
 - Pogovori o načinu vzgoje staršev (F7.6)
- **Upoštevanje**
 - Starša babico upoštevata (F7.8)
- **Odločanje staršev**

- Če sta prisotna starša, odločata starša (J7.4)
- 8. **SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI**
 - **Komunikacija**
 - Pogovor (D8.1)
 - Komunikacija na bolj miren način kot izziv (J8.1)
 - **Konflikti**
 - Manjši konflikti (D8.2)
 - Sprotno reševanje konfliktov (D8.3)
 - **Vztrajnost**
 - Vztrajanje pri dosegu dogovora (D8.4)
 - **Umaknitev**
 - Babica se pogosto umakne (F8.1)
 - **Potreba po premisleku**
 - Mnenje babice, da je misel potrebno ponovno premisliti (F8.2)
 - **Različni pogledi**
 - Različni pogledi na razvajanje (J8.2)

STARI STARŠI, KI NE ŽIVIJO S STARŠI

9. RAZUMEVANJE PROCESA VZGOJE

❖ UČENJE

- **Priprava na življenje**
 - Vzgoja kot priprava na življenje (B1.1, G1.1, L1.3)
- **Komunikacija kot bistven pristop**
 - Poslušanje kot bistvo vzgoje (B1.2)
 - Dati možnost otroku, da izrazi mnenje (B1.3)
- **Naloga staršev**
 - Vzgoja kot naloga staršev (G1.3, L1.4)
- **Vzgajanje po lastnih prepričanjih**
 - Vzgajanje za spoštovanje norm, standardov po katerih živi starš (G1.2)
- **Prilagajanje otroku**
 - Prilagajanje otrokovi starosti, potrebam, zmožnostim in načinu (L1.1)

10. NAČIN VZGOJE

- **Demokratični stil vzgoje**
 - Vzgajanje otroka v demokratičnem stilu (B2.1)
- **Vzgajanje samozvesti**
 - Vzgajanje otroku samozavest (B2.2)
- **Vzgajanje za srečo**
 - Vzgajanje otroka, da bo srečen (B2.3)
- **Zaupnost**
 - Vzgajanje otroka tako, da zaupa (B2.4)
- **Varnost**
 - Vzgajanje otroka, da je varen (B2.5)
- **Vzgajanje v sproščeno osebo**
 - Vzgajanje otroka, da odraste v sproščenega človeka (B2.6)

- **Komunikacija**
 - Pogovor (L2.1)
 - **Kaznovanje**
 - Stari starši ne kaznujejo (G2.4)
 - **Razvajanje**
 - Občasno razvajanje kot način vzgoje (G2.1)
 - **Popuščanje**
 - Več popuščanja kot pri starših (G2.2)
 - **Možnost izbire**
 - Dati otroku več možnosti na izbiro (G2.3)
 - **Vzgoja skozi igro**
 - Sistem igre kot učinkovit pristop (L2.3),
 - **Naloga staršev**
 - Vzgoja kot naloga staršev (L2.4)
11. UČINKOVITI PRISTOPI V VZGOJI
- **Komunikacija**
 - Pogovor (B3.1, B3.3, L3.2)
 - **Sodelovanje pri rešitvah**
 - Skupno reševanje težav (B3.2)
 - **Skupno preživljanje časa**
 - Babici je v pomoč, skupno preživljanja časa (B3.4)
 - **Pristopi po vzoru staršev**
 - Uspavanje otroka po vzoru mame (B3.5)
 - **Vzgoja skozi igro**
 - Sistem igre kot učinkovit pristop (L3.1)
 - **Zgled**
 - Dober zgled starih staršev (G3.7)
 - Pristopi po vzoru staršev kot učinkoviti pristopi (G3.2)
 - **Postavljanje mej**
 - Postavljanje mej kot učinkovit pristop (L3.3)
 - **Možnost izbire**
 - Dati otroku več možnosti na izbiro (G3.1)
 - **Potrpežljivost**
 - Potrpežljivost kot učinkovit pristop (G3.3)
 - **Umirjenost**
 - Umirjenost kot učinkoviti pristop (G3.4)
 - **Vključevanje**
 - Vključevanje otroka v vsakodnevna opravila (G3.5)
 - **Zanašanje na občutke**
 - Zanašanje na občutke kot učinkovit pristop (G3.6)
 - **Doslednost**
 - Doslednost pri vzgoji kot učinkovit pristop (L3.4)
 - **Nasveti**
 - Spraševanje po nasvetu (L3.5)

12. IZZIVI PRI VZGOJI

- **Večjih izzivov ni**
 - Babica še ni naletela na izziv (B4.1)
 - Večjih izzivov ni zaradi redkih stikov (L4.1)
- **Trma**
 - Trma kot izziv (G4.1)
- **Redki stiki**
 - Redki stiki z vnukinjama kot izzivi (L4.2)
- **Zanašanje na izkušnje**
 - Način reševanja izzivov s pomočjo preteklih izkušenj (L4.3)

13. NAČIN VZGOJE STARŠEV

- **Demokratični stil vzgoje**
 - Demokratični stil vzgoje staršev (B5.1)
- **Kaznovanje**
 - Starši otroka kaznujejo (G5.3, L5.3)
- **Postavljanje mej**
 - Starši postavljajo meje (G5.2, L5.1)
- **Možnost izbire**
 - Dati otroku več možnosti na izbiro (G5.2)
- **Komunikacija**
 - Dvig glasu (L5.2)
- **Popustljivost**
 - Starša občasno otrokoma popustita (L5.4)
- **Učenje vedenja**
 - Starša uči družbeno zaželenega vedenja (L5.4)

14. SODELOVANJE S STARŠI

- **Podobni pogledi na vzgojo**
 - Podobni pogledi staršev in starih staršev na vzgojo (B6.1)
- **Komunikacija**
 - Dogovor (B6.2)
 - Pogosti pogovori (B6.3)
- **Skupno preživljanje časa**
 - Pogosto preživljanje časa z mamo in vnukinjo (B6.4)
- **Dobro sodelovanje**
 - Dobro sodelovanje s starši (L6.2)
- **Upoštevanje**
 - Upoštevanje mnenja in želja staršev (G6.1, L6.1)
- **Ne poseganje**
 - Stari starši se v vzgojo ne vmešavajo (G6.2)
- **Zaupanje**
 - Babici je pomembno zaupanje (L6.3)

15. UČINKOVITI PRISTOPI V SODELOVANJU S STARŠI

- **Komunikacija**
 - Pogovor (B7.1, G7.1, L7.1)

- Dogovor (G7.2)
 - **Sodelovanje pri rešitvah**
 - Skupno reševanje problemov kot učinkovit pristop v sodelovanju s starši (B7.2)
 - **Kompromisi**
 - Sklepanje kompromisov (G7.3)
 - **Zadrževanje občutkov zase**
 - Zadrževanje občutkov zase v primeru nestrinjanja (L7.2)
16. SPOPRIJEMANJE Z IZZIVI V SODELOVANJU S STARŠI
- **Komunikacija**
 - Pogovor (B8.1)
 - Kompromisi (B8.2)
 - Izražanje mnenj in pogovor o teh (G8.2)
 - **Konflikti**
 - Manjši konflikti (G8.1, L8.1)
 - **Spoprijemanje z izzivi**
 - Misel na korist otroka kot način spoprijemanja z izzivi (L8.2)